

ΜΙΚΡΟ ΘΕΑΤΡΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ Α.Ε.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΚΟΥΚΟΣ

Αντιπρόεδρος
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Μέλη
ΜΑΡΑΕΝΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΛΟΛΑ ΝΤΑΙΦΑ
ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΙΡΗΝΗ ΦΡΑΓΚΙΑΔΑΚΗ

Γραμματέας Δ.Σ.
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

Γενικός Διευθυντής
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΧΑΛΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΚΑΡΕΛΗΣ, Μουσικός
ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΟΜΑΣ, Δικηγόρος, Βοδλευτής
ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΡΚΟΥΛΟΣ, Ηθοποιός, Διευθυντής Εθνικού Θεάτρου
ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ, Εκδότης, Δημοσιογράφος
ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥΔΑΚΗΣ, Αρχαιολόγος,
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑ, Ηθοποιός
ΜΑΝΟΣ ΠΕΡΡΑΚΗΣ, Αρχιτέκτων
ΝΙΚΟΣ ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ, Αρχιτέκτων, Υπουργός Αιγαίου
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Σκηνογράφος

Η Επιτροπή συγκροτήθηκε με πρωτοβουλία του Συλλόγου Οι Φίλοι
της Μουσικής, με σκοπό να στηρίξει την προσπάθεια του Υπουργείου
Πολιτισμού για την αναβίωση του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας
Επιδαύρου και άλλων αρχαιολογικών χώρων.

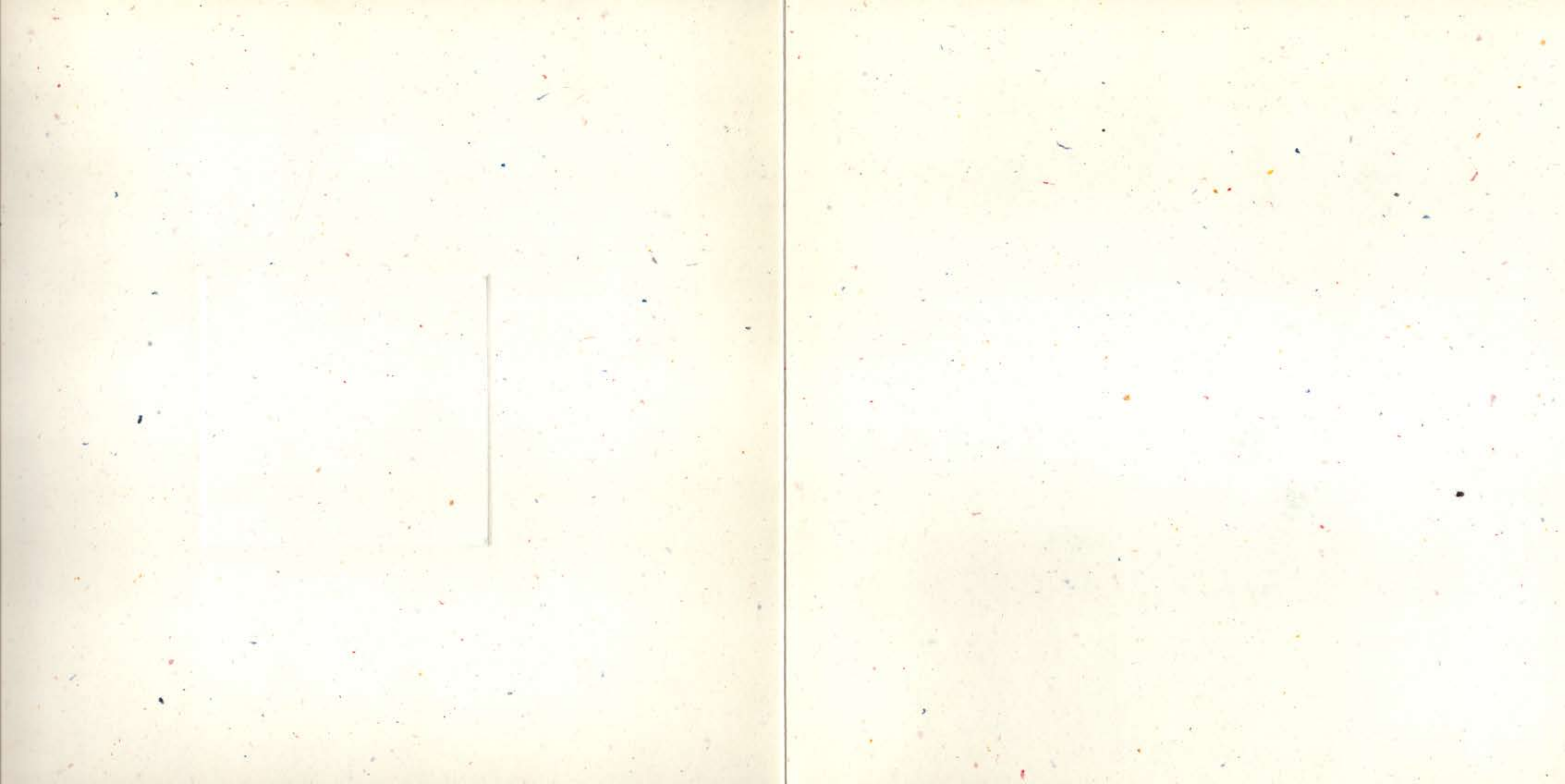
Ευχαριστούμε

το ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
την Δ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ
και ιδιαίτερα τον προϊστάμενο κ. Αλέξανδρο Μάντη
το ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, τον ΔΗΜΟ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ
και το ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Αποκλειστικός χορηγός

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ

ΜΙΚΡΟ ΘΕΑΤΡΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ Α.Ε.

ΜΟΥΣΙΚΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

Ανάπτυξη,
εξέλιξη,
και προβολή
του ελληνικού
πολιτισμού

ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΔΕΝ ΚΑΘΙΕΡΩΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ, ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ του έργου τους και την επαγγελματικότητα των στελεχών που ευθύνονται για την υλοποίηση του προγραμματισμού τους. Έτσι, δεν είναι παράξενο που ο *Μουσικός Ιούλιος*, ο θεσμός που οργάνωσε και εισήγαγε στα πολιτιστικά καλοκαίρια της Ελλάδας ο Σύλλογος Φίλων της Μουσικής, κατέκτησε, μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, το κοινό, τους καλλιτέχνες και την κριτική και έδωσε, εκτός των άλλων, ζωή σε ένα από τα θαυμαστά μνημεία της χώρας μας, το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου.

Το Ελληνικό Φεστιβάλ, του οποίου σταθερό μέλημα και στόχος είναι η συνεργασία και οι συμπαραγωγές με τους μεγάλους πολιτιστικούς οργανισμούς της χώρας, παρέλαβε τον *Μουσικό Ιούλιο*, αναλαμβάνοντας συγχρόνως την ευθύνη να προχωρήσει, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, στην περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού, με την πεποίθηση ότι το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, ο πρόεδρος και τα στελέχη του θα συνεχίσουν να προσφέρουν τη συμπαράσταση, τη γνώση και τη βοήθειά τους.

Ο *Μουσικός Ιούλιος* ή η *Μικρή Επίδαυρος*, όπως συχνά αποκαλείται, προσφέρει διαφορετικές προσεγγίσεις στο θέμα της μουσικής, μέσα από ένα πρόγραμμα που, για τη φετινή χρονιά, περιλαμβάνει μία συναυλία των Σολίστι Βένετι, υπό την διεύθυνση του Κλαούντιο Σιμόνε και με σολίστ τη μεσόφωνο Ντανιέλα Μπαρτσελλόνα, δύο ρεσιτάλ του Δημήτρη Σγούρου, ένα θεατρικό και ένα μουσικό αναλόγιο αφιερωμένα στον Γιάννη Ρίτσο, με τη *Φαίδρα*, την οποία ερμηνεύει η Νόνικα Γαλνέα, σε σκηνοθεσία Βασίλη Νικολαΐδη, και τον *Επιτάφιο* του Μίκη Θεοδωράκη, που θα ακούσουμε από την Νένας Βενετσάνου, καθώς και μία συναυλία τραγουδιού με την Ελένη Τσαλιγοπούλου.

Είμαστε βέβαιοι ότι, με τη συνέπεια που διακρίνει όλους μας, θα συνεχίσουμε να προσφέρουμε αυτό που οφείλουμε στον σύγχρονο ελληνικό πολιτισμό: Τη δυνατότητα της ανάπτυξης, της εξέλιξης και της προβολής του.

Ο *Μουσικός Ιούλιος*, που οργανώνει το Ελληνικό Φεστιβάλ σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, υπόσχεται ξεχωριστές βραδιές στο μαγικό τοπίο της αργολικής γης, βραδιές πλημμυρισμένες μουσική και ποίηση.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΚΟΥΚΟΣ
Πρόεδρος Δ.Σ.

ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΤΑΕΤΙΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΞΕ, ΠΕΡΥΣΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ, Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου, ολοκληρώθηκε ένας πρώτος πειραματικός κύκλος καλλιτεχνικός μα ταυτόχρονα αναπτυξιακός, αφού συνδυάστηκε με το καθιερωμένο πια «Πανηγύρι Προϊόντων Επιδαύριας Γης».

Ο Σύλλογος Φίλοι της Μουσικής νιώθει πως πολιτογραφήθηκε με επιτυχία η πρώτη προσπάθεια στην Ελλάδα να συγκερασθούν η Τέχνη, ο Τουρισμός και η τοπική Ανάπτυξη.

Στην προσπάθεια αυτή βοήθησαν, στα πρώτα αυτά επτά χρόνια, αφ' ενός ιδιωτικοί φορείς με χορηγίες και με διασφάλιση θαλάσσιας σύνδεσης μεταξύ Φαλήρου και Επιδαύρου, αφ' ετέρου η Τοπική Αυτοδιοίκηση, τα υπουργεία Πολιτισμού, Ανάπτυξης, Γεωργίας, ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού κλπ. και, πάνω απ' όλα, ο ενθουσιασμός του ελληνικού κοινού, που στήριξε το πρωτότυπο αυτό σχέδιο, καθώς και οι μεγάλοι καλλιτέχνες, που προσέφεραν, συχνά αφιλοκερδώς, την ανεκτίμητη συμβολή τους. Αυτούς όλους θέλει να ευχαριστήσει από καρδιάς ο Σύλλογος Φίλοι της Μουσικής και το Μέγαρο Μουσικής.

Η νέα περίοδος που ξεκινά φέτος, υπό την αιγίδα του Ελληνικού Φεστιβάλ, θα σηματοδοτήσει ασφαλώς νέες επιτυχίες. Και πρέπει όλοι να ευχόμαστε να αποτελέσει ο Μουσικός Ιούλιος το υπόδειγμα για όσες περιοχές της Ελλάδας έχουν τις προϋποθέσεις (ακόμη αναξιοποίητες!) για μια τέτοια ενορχηστρωμένη ανάπτυξη Πολιτιστική, Οικονομική, Τουριστική και Κοινωνική.

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ
Πρόεδρος του Συλλόγου Φίλοι της Μουσικής

ΤΕΧΝΗ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η τριπλή προσφορά
του Μουσικού Ιουλίου
της Αρχαίας Επιδαύρου

ΜΟΥΣΙΚΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

Ξεχωριστή μυσταγωγία
αφιερωμένη στη μουσική και
υποκριτική τέχνη

ΓΙΑ ΟΓΔΟΗ ΧΡΟΝΙΑ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ του Μουσικού Ιουλίου στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου, στο «Κοχύλι του Σαρωνικού», που στο ξεκίνημά του έκανε το όνειρό μας πραγματικότητα, καθώς έγινε θεσμός στην πολιτιστική αναγέννηση της ελληνικής περιφέρειας. Όλα αυτά τα χρόνια, κατορθώσαμε να διατηρήσουμε, με απόλυτο σεβασμό, την αρχαιολογική και αρχαιογνωστική ευαισθησία, καθιστώντας τους θεατές κοινωνούς μιας ξεχωριστής μυσταγωγίας, αφιερωμένης στη μουσική και υποκριτική τέχνη, αξιοποιώντας την πολιτιστική μας κληρονομιά και, ταυτόχρονα, διασυνδέοντας τον Πολιτισμό, τον Τουρισμό και την Αγροτική οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

Στο πανέμορφο λιμανάκι της Αρχαίας Επιδαύρου θα λειτουργήσει και φέτος, παράλληλα με τις εκδηλώσεις του Μικρού Αρχαίου Θεάτρου, το «Πανηγύρι» του Αγροτουρισμού με τα αγνά προϊόντα της «Επιδαύριας γης». Πίστη μας είναι ότι ο Αγροτουρισμός στην Επίδαυρο μπορεί και πρέπει να καταστεί μοχλός ανάπτυξης του τόπου μας, χωρίς τον κίνδυνο να καταστραφούν όσα η φύση απλόχερα μας πρόσφερε.

Εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου και των κατοίκων της Επιδαύρου ευχαριστώ όσους στήριξαν και στηρίζουν τις προσπάθειές μας. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τους καλλιτέχνες για τη συμμετοχή τους, καθώς και όλους τους συντελεστές των εκδηλώσεων για τις ακάματες προσπάθειες που καταβάλλουν κάθε χρόνο.

Επιθυμώ να σταθώ στους ανθρώπους του Οργανισμού Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, που με τόσο αγάπη αγκάλιασαν τις εκδηλώσεις του Μουσικού Ιουλίου αναδεικνύοντάς τον έναν από τους πιο επιτυχημένους θεσμούς της πατρίδας μας.

Τέλος, χρωστώ ευχαριστίες στο Ελληνικό Φεστιβάλ Α.Ε. και τον Πρόεδρό του, Περικλή Κούκο, που στη νέα αυτή δημιουργική πορεία προς νέους ορίζοντες, με τη συμμετοχή και των υπουργείων Ανάπτυξης και Πολιτισμού, κάνουμε όλοι μαζί πράξη τα οράματα του εμπνευστή και δημιουργού αυτής της προσπάθειας, του Προέδρου του Οργανισμού Μεγάρου Μουσικής Αθηνών και Προέδρου του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής, Χρήστου Λαμπράκη, τον οποίο ιδιαίτερα ευχαριστώ για την αγάπη του στον πολιτισμό και στην όμορφη Επίδαυρο.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΛΙΜΝΙΑΤΗΣ
Δήμαρχος Επιδαύρου

Ο ΕΝΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΝΕΥΡΑΛΓΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΜΕΑ της τουριστικής ανάπτυξης απαιτεί νέα ευέλικτα οργανωτικά σχήματα. Η ανώνυμη εταιρεία του Ελληνικού Δημοσίου, που φέρει την επωνυμία Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε., ανέλαβε τη διαχείριση της περιουσίας του ΕΟΤ, του οργανισμού που θεμελίωσε «με λογισμό και μ' όνειρο» την ανάπτυξη του ποιοτικού τουρισμού στη χώρα μας.

Όλες σχεδόν οι πρωτοβουλίες και δράσεις της εταιρείας, που αναπτύσσονται σε αμοιβαία συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με σημεία κορύφωσης του ελληνικού πολιτισμού. Η ανάπλαση του παραλιακού μετώπου της Αττικής (Μαρίνες, Οργανωμένες Ακτές, Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο Ελληνικού, Ξενία Λαγονοσίου) συνδέεται με το Σούνιο. Το Χιονοδρομικό Κέντρο του Παρανασσού, με τους Δελφούς. Οι εγκαταστάσεις των Ιαματικών Πηγών του Καΐαφα στην Ηλεία, με την Ολυμπία. Τα Ξενία Ναυπλίου και το Μπούρτζι, με την Επίδαυρο.

Το θαύμα του ελληνικού πολιτισμού θα μπορούσε ίσως να εξηγηθεί από το ήρεμο μεγαλείο του φυσικού περιβάλλοντος και την ηπιότητα του κλίματος. Και πράγματι, ο προνομιούχος τόπος μας, με τους συνδυασμούς καθέτου και οριζοντίου στοιχείου, τα «ούρεα σκιάευντα» και την «νήεσσα θάλασσα» του Ομήρου, αιχμαλωτίζει την ψυχή του επισκέπτη. Όμως, στη γοητεία της Ελλάδας συμβάλλει τα μέγιστα και «το πνεύμα του τόπου», που θα πρέπει να νοηθεί ως τρισυπόστατη ουσία: Ιστορική μνήμη, Πολιτιστικός πλούτος, Ανθρώπινη ζεστασιά.

Η χορηγία, ιδέα-θεσμός κατ' εξοχήν ελληνικός, αποτέλεσε ένα από τα ουσιαστικότερα στοιχεία του πολιτισμού της ελληνικής αρχαιότητας, εξασφαλίζοντας σε κάθε πολίτη τη δυνατότητα να συμμετέχει ενεργά, και σε εναλλασσόμενους ρόλους, στον κύκλο της πολιτιστικής δημιουργίας, είτε ως δρων είτε ως αποδέκτης.

Η χορηγία σήμερα συνδέει τον κόσμο της επιχειρηματικής δημιουργικότητας με τον κόσμο της καλλιτεχνικής δημιουργικότητας, σ' ένα συνεχώς αλληλοτροφοδοτούμενο σύστημα.

Η εταιρεία μας, φιλοδοξώντας να συμβάλει στη διαμόρφωση της νέας τουριστικής ταυτότητας της χώρας, ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση του προέδρου της εταιρείας Ελληνικό Φεστιβάλ Α.Ε. να είναι ο αποκλειστικός χορηγός του Μουσικού Ιουλίου 2002 στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου.

«Μή ζώην μετ' ἄμουσας» ευχόταν για όλους μας ο Ευριπίδης.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Πρόεδρος
ΤΑΣΟΣ ΧΩΜΕΝΙΔΗΣ, Διευθύνων Σύμβουλος

Η ΧΟΡΗΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Ιστορική Μνήμη
Πολιτιστικός Πλούτος
Ανθρώπινη Ζεστασιά

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ

Αποκλειστικός Χορηγός
του Μουσικού Ιουλίου 2002
στο Μικρό Θέατρο
της Αρχαίας Επιδαύρου

κοχύλια

Το Χρονικό
του Μικρού Θεάτρου
της Αρχαίας Επιδαύρου

Θυμάμαι ακόμη
ταξίδευε σ' άκρες ιωνικές, σ' άδεια κοχύλια θεάτρων
όπου μονάχα η σαύρα σέρνεται στη στεγνή πέτρα,
κι εγώ τον ρώτησα:
«Κάποτε θα ξαναγεμίσουν;»
Και αποκρίθηκε: «Μπορεί την ώρα του θανάτου».
Κι έτρεξε στην ορχήστρα ουρλιάζοντας:
«Αφήστε με ν' ακούσω τον αδερφό μου!»
Κι ήταν σκληρή η σιγή τριγύρω μας
κι αγάραχτη στο γυαλί του γαλάζιου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ «Μνήμη Β' ΕΦΕΣΟΣ»,
[στίχοι. 23 - 30]

άδεια κοχύλια θεάτρων

2.500 χρόνια μετά...

ΕΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΘΕΣΜΟΣ

Μέρος του κοίλου του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου, με λίθινες σειρές εδωλίων, κατά τη διάρκεια των εργασιών ανασκαφής

Η *αποκάλυψη* ενός αρχαίου θεάτρου, «με την αποδεδειγμένη ανά τους αιώνες γοητεία που ασκεί αυτό το αμφιθεατρικό *ημικύκλιο* και με την αναλλοίωτη πρακτική χρησιμότητά του», αποτελεί πολυσήμαντο πολιτιστικό γεγονός. Γιατί πρόκειται για έναν ζωντανό ιστό ανάμεσα στη σημερινή και την κλασική Ελλάδα της αρχαιότητας και συγχρόνως για μια γέφυρα επικοινωνίας της διεθνούς πολιτιστικής κοινότητας με το μακρινό ιστορικό παρελθόν της. Η σχετικώς πρόσφατη αποκάλυψη του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου, σε μορφή λευκής αχιβάδας, δεν προσέθεσε απλώς ένα ακόμη «μαγικό κέλυφος» στα υπάρχοντα, αλλά ένα εξ αρχής θεωρούμενο κομψότεχνημα αρχαιοελληνικής αρχιτεκτονικής οπάνω, λόγω του φυσικού κάλλους που το περιβάλλει και της προνομιακής θέσης του, κειμένης στην παραλία του ακρωτηρίου-«Νησιού», όπως την αποκαλούν οι κάτοικοι της Επιδαύρου, και σε κοντινή απόσταση από το μεγαλύτερο (κατά 10.000 θέσεις περίπου) θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου.

Το νέο αυτό θεατρικό «κοχύλι» το διέκοψε (το 1972) από τη μακραίωνη χειμερία νάρκη του η οξεία διερευνητική ματιά μιας ευφυούς επιστήμονος, της αρχαιολόγου Ευαγγελίας Δεϊλάκη. Το θέατρο λειτουργούσε ήδη πριν από δυόμισι περίπου χιλιετίες (προγενέστερα του μεγάλου θεάτρου) και η λειτουργία του συνεχίστηκε επί επτακόσια σχεδόν χρόνια, όπως μαρτυρεί η φθορά των διασωθέντων μελών του, μας πληροφορεί η Ευαγγελία Δεϊλάκη. Η ανασκαφή αποκάλυψε εννέα ορατές κερκίδες από τις έντεκα που θα πρέπει να υπήρχαν αρχικά. Ήταν το λατρευτικό θέατρο της Επιδαύρου και είναι κατάγραφο από αφιερωματικές επιγραφές πάνω στα καθίσματα –υπερχίλιες, εξού και το αποκαλούν «το Λαλούν Θέατρο», στις οποίες διαβάζουμε τα ονόματα των αφιερωτών-χορηγών, αλλά και το όνομα του θεού στον οποίο ήταν αφιερωμένο το θέατρο: ΔΙΟΝΥΣΩΙ, δηλαδή στον Θεό Διόνυσο, ενώ το μεγάλο θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου λειτουργούσε, όπως είναι γνωστό, ως ιερόν του Ασκληπείου, του περιφημότερου ιατρικού κέντρου της αρχαιότητας.

Πρόκληση αποτελούσε η ανάδειξη του μνημείου σε σύμβολο υψηλής παιδείας και η αναβίωσή του σε χώρο σύγχρονης δημιουργίας και καλλιτεχνικών δρώμενων. Η αναβίωσή του ωστόσο παρέμενε εγχείρημα τολμηρό και δυσπρόσιτο, προσκρούοντας μεταξύ άλλων και στον

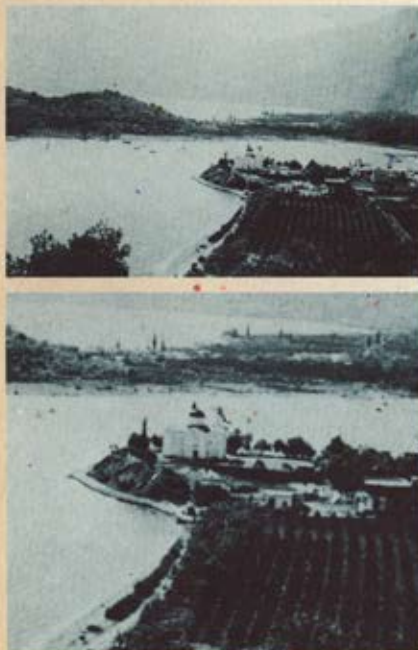
έντονο σκεπτικισμό του Αρχαιολογικού Συμβουλίου για την παραχώρηση της χρήσης του μνημείου πριν από την ολοκλήρωση των ανασκαφικών εργασιών. Όταν υπερίσχυσε η σύγχρονη άποψη, που θεωρεί τα μνημεία κληρονομιά του κοινωνικού συνόλου και την ένταξή τους στην καθημερινή ζωή του τόπου ως την καλύτερη προστασία τους, ο δήμαρχος της Αρχαίας Επιδαύρου, Νίκος Γεώργας, και ο αρχιτέκτονας Μάνος Περράκης (μέλος του Δ.Σ. του ΟΜΜΑ), ανέλαβαν την πρωτοβουλία μιας υπό δοκιμή επαναλειτουργίας του θεάτρου, κινώντας γη και ουρανό προκειμένου να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες γι' αυτό προϋποθέσεις. Κατ' αρχήν προκάλεσαν το ενδιαφέρον των υπουργείων Πολιτισμού (επί Θ. Μικρούτσικου) και Τουρισμού (επί Ν. Σηφουνάκη), που απέδειξαν εμπράκτως την ευαισθησία τους με εργασίες διαμόρφωσης και ανάπλασης του περιβάλλοντος χώρου. Κατόπιν απνύθυναν πρόταση στον Σύλλογο Οι Φίλοι της Μουσικής για την διοργάνωση περιορισμένου αριθμού εκδηλώσεων. Η θετική ανταπόκριση των Φίλων της Μουσικής υπήρξε καθοριστικής σημασίας με το κύρος της υποδειγματικής καλλιτεχνικής τους προσφοράς, μπορούσαν αφ' ενός μεν να εγγυηθούν την ευλαβική χρήση του χώρου και τον σεβασμό στην αισθητική της αρχιτεκτονικής του μορφής και αφ' ετέρου –το ουσιωδέστερο όλων– να διαμορφώσουν και να φέρουν εις πέρας τις πρώτες ολιγάριθμες εκδηλώσεις.

Τον Ιούλιο του 1995 έγινε πραγματικότητα η επαναλειτουργία του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου, υπό μορφή μικρού φεστιβάλ, που επωνομάστηκε *Μουσικός Ιούλιος*. Συμμετείχαν διαπρεπείς Έλληνες καλλιτέχνες: Ν. Κούρκουλος, Κ. Δανδουλάκη, Γ. Βακαρέλης, Α. Καβάκος, Ε. Παπανδρέου, Ν. Τσούχλος, σε ένα εμπνευσμένο πρόγραμμα σύζευξης λόγου και μουσικής, Ακολουθώντας το πρότυπο της αρχαιοελληνικής χορηγίας, οι Επιχειρήσεις Μαρινόπουλου και το Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη επωμίσθηκαν την πολυδάπανη, αν και ακόμη σε εμβρυακή μορφή, διοργάνωση, συνδέοντας έτσι το όνομά τους με τα πρώτα πειραματικά βήματα επαναλειτουργίας του θεάτρου. Με ρυθμούς κυλιόμενης χιονοστιβάδας θα ακολουθήσει η ένταξη του Μικρού Θεάτρου της Επιδαύρου στην πολιτιστική ζωή του τόπου, αλλά και στον πολιτιστικό χάρτη της Ευρώπης - ως πολιτιστικός θεσμός δεν έχει βέβαια γεωγραφικά όρια κι ως εκ τούτου η αναβίωση της λειτουργίας του αποχτά ιδιαίτερη εθνική σημασία: η ακτινοβολία του είναι παγκόσμια.

Η πρώτη επίσημη επικύρωση του νέου θεσμού προήλθε από την θερμή ανταπόκριση του κοινού, όπως εξάλλου προδίδει και η αδιάψευστη λογική των ταμειακών εισπράξεων, που σύντομα κατέστησαν τη λειτουργία του αυτοχρηματοδοτούμενη, ικανή να καλύψει, μαζί με τις ιδιωτικές χορηγίες, σημαντικό μέρος των χρηματικών κονδυλίων που απαιτεί η αναστήλωση

Η κορυφή του λόφου πάνω από το θέατρο,
με την ιδιαίτερη οχύρωση

Αποψη του «Ακρωτηρίου νησιού»

του μνημείου. Η επιτυχής διοργάνωση υπήρξε ζωογόνος για το θέατρο, δικαιώνοντας την σύγχρονη πολιτιστική του χρήση, με την συμβολή της στη διατήρηση του μνημειακού του χαρακτήρα. Από τον δεύτερο ήδη χρόνο, οι τέσσερις εναρκτήριες εκδηλώσεις διπλασιάστηκαν, ενώ το υπουργείο Ανάπτυξης υιοθέτησε τις προοπτικές εξέλιξης που διαφάνηκαν: «Ο πολιτισμός είναι στοιχείο ανάπτυξης... μπορεί να αποτελέσει τουριστικό πόλο έλξης... αν προσανατολιστούμε και προς άλλες κατευθύνσεις...» (Β. Παπανδρέου). Η λειτουργία του Μικρού Θεάτρου συνεχίστηκε απρόσκοπτα, παράλληλα με τις ανασκαφικές και αναστηλωτικές εργασίες που τελούνται αδιάκοπα. Τον τρίτο χρόνο, οι εγκεκριμένες θέσεις αυξήθηκαν από 500 σε 700, πλησιάζοντας σταδιακά την ανάκτηση των 2.000 θέσεων, που αντιστοιχούν στο φυσικό μέγεθος του θεάτρου και οι οποίες θα διατεθούν στο κοινό μόλις αποπερατωθεί η αποκατάσταση του μνημείου. Τον τέταρτο χρόνο (1998), οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις συνδυάστηκαν με την έκθεση αγροτικών προϊόντων της περιοχής, τώρα με την συστράτευση και του υπουργείου Γεωργίας. Η νέα αυτή εναλλακτική αγρο-τουριστική πρόταση, πρωτόφαντη για την Ελλάδα, προβλήθηκε με την ελπίδα ότι θα αποτελέσει υπόδειγμα για πολλές άλλες ελληνικές περιοχές. Διάφανη υπήρξε η πρόθεση των διοργανωτών –στην οποία αναφέρθηκαν τόσο ο τότε υπουργός Γεωργίας, Γ. Ανωμερίτης, όσο και ο πρόεδρος των Φίλων της Μουσικής, Χρ. Λαμπράκης– να τροφοδοτηθεί η νέα ολιστική οικολογική συνειδηση του αδιαίρετου συνόλου: τοπικής ανάπτυξης, εμπορίας αγροτικών προϊόντων και πολιτισμού.

Συν τω χρόνω, στους πρώτους χορηγούς προστέθηκαν οι επιχειρήσεις «Σελόντα» των αδελφών Στεφανή, η «Ηπειρωτική», η «Γεκ» και ο επιχειρηματίας Ν. Κάμπας, καθώς και η «Royal Olympic», που προσέφερε αφιλοκερδώς την θαλάσσια σύνδεση Φαλήρου και Αρχαίας Επιδαύρου. Ένας αέναος κύκλος δράσεων και αναδράσεων είχε αρχίσει, περιλαμβάνοντας όλο και περισσότερα πρόσωπα στο οικοδόμημα που συγκροτήθηκε για την στήριξη του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου.

Η ενότητα καλλιτεχνών και προγραμμάτων υπήρξε αναμφισβήτητη ο ουσιοωδέστερος παράγων για την επίτευξη ενός αποτελέσματος το οποίο αναγνωρίστηκε όχι μόνο ως σημείο αναφοράς για τα θερινά δρώμενα πανελληνίως, αλλά και ως υποδειγματική πρόταση για την πολιτιστική αναβάθμιση της ελληνικής περιφέρειας. Ανεκτίμητη κρίθηκε η παρουσία καλλιτεχνών παγκοσμίου φήμης, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις συμμετείχαν αφιλοκερδώς, καθώς και τα ευφάνταστου περιεχομένου προγράμματα, που περιελάμβαναν αντιπροσωπευτικά δείγματα όλων

των μουσικών σχολών που συνυπάρχουν στην Ελλάδα –κλασικής, παραδοσιακής και σύγχρονου λαϊκού και έντεχνου τραγουδιού– αλλά και τις σημαντικότερες τάσεις της παγκόσμιας μουσικής σκηνής. Μαζί με την απέρριπτη αισθητική του θεάτρου και τον πλούτο της επιδαύριας φύσης συνέβαλαν, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο υπουργός Πολιτισμού Ε. Βενιζέλος, στην μυσταγωγία, που υπήρξε το βίωμα για τους περισσότερους θεατές-ακροατές των συναυλιών του *Μουσικού Ιουλίου*.

Ο πρόεδρος των Φίλων της Μουσικής, Χρήστος Λαμπράκης, ενορχηστρωτής αυτής της συντονισμένης προσπάθειας, σ' αυτήν την κυψέλη προσώπων και εργασιών που απαιτήθηκαν για την αναβίωση της λειτουργίας του θεάτρου έως την θεσμική καθιέρωσή του, παρέδωσε τον *Μουσικό Ιούλιο*, όπως είχε εξαγγείλει, στην φροντίδα της Πολιτείας, από όπου το είχε παραλάβει. Από την τρέχουσα χρονιά, ο *Μουσικός Ιούλιος* εντάσσεται στον Οργανισμό του Ελληνικού Φεστιβάλ και σε προγράμματα διεθνούς προβολής, υπό την αιγίδα των υπουργείων Ανάπτυξης και Πολιτισμού.

Με το πνευματικό αυτό έργο οι Φίλοι της Μουσικής πραγματοποίησαν τον στόχο που είχαν θέσει κατά την εκκίνηση: την δημιουργία ενός νέου πολιτιστικού θεσμού, ο οποίος, σε πολλά επίπεδα, είναι και νεωτεριστικός. Το προεξέχον στίγμα του είναι ίσως η σύζευξη στοιχείων τα οποία εκ παραδόσεως διίστανται: ιδιωτικού και δημόσιου φορέα, τέχνης και επεξεργασμένων προϊόντων της γης, αγρο-τουρισμού και πολιτισμού, κρατισμού και ονείρου. Στο πρόσωπο του προέδρου των Φίλων της Μουσικής, ο δήμαρχος της Αρχαίας Επιδαύρου, Α. Λιμνιάτης, είδε τον «εμπνευστή» μιας προσπάθειας που τελεοφόρησε με την πραγματοποίηση ενός οράματος – την διεθνή προβολή του νέου πολιτιστικού θεσμού, ο οποίος έχει ήδη καταλάβει θέση αντίπαλου δέους έναντι του θεσμού των Επιδαυρίων στο μεγάλο θέατρο.

Η αναβίωση του Μικρού Αρχαίου Θεάτρου υλοποίησε βεβαίως και το κοινό οράμα μεγάλων Ελλήνων δημιουργών, όπως του Δημήτρη Μητρόπουλου και του Άγγελου Σικελιανού. Στη «διερώτηση» του Γιώργου Σεφέρη («Μνήμη Β'») πότε θα γεμίσουν και πάλι από δημιουργική πνοή τα άδεια σαν κοχύλια αρχαία θέατρα, ερώτημα με το οποίο ο Πρόεδρος των Φίλων της Μουσικής προλογίζει τις πρώτες εκφρασμένες σκέψεις του για την αναγέννηση του Λαλούντος Θεάτρου, ερώτημα που βαραίνει σαν ιερό χρέος στους ώμους του ελληνισμού, τα βράδια του *Μουσικού Ιουλίου* δίνουν την δική τους απάντηση.

Μέρος του κούλου του Μικρού Θεάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου, μετά τη μερική αποκατάσταση

ΜΙΚΡΟ ΘΕΑΤΡΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ 2002

5, 6 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΕΝΟΣ ΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Η ορχήστρα «I Solisti Veneti»

Διευθύνει ο ΚΛΑΟΥΝΤΙΟ ΣΙΜΟΝΕ

Σολίστ η ΝΤΑΝΙΕΛΑ ΜΠΑΡΤΣΕΛΛΟΝΑ, μεσόφωνος

12, 13 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Δημήτρης Σγούρος

Ρεσιτάλ πιάνου

19, 20 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ • ΒΡΑΔΙΕΣ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

Επιτάφιος, Φαίδρα

26, 27 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΤΡΑΓΟΥΔΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Η Ελένη Τσαλιγοπούλου

στη Μικρή Επίδαυρο

N. VENEZIA, MDCCXXVII
Appresso Marino Rosselli in Merceria
all'Insegna della Pace.
CON LICENZA DE' SUPERIORI

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΕΝΟΣ ΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

I SOLISTI VENETI

Διευθύνει ο ΚΛΑΟΥΝΤΙΟ ΣΙΜΟΝΕ

Σολίστ π. ΝΤΑΝΙΕΛΑ ΜΠΑΡΤΣΕΛΛΟΝΑ, μεσόφωνος

ΦΡΑΝΤΣΕΣΚΟ ΤΖΕΜΙΝΙΑΝΙ
; - 1762

Σουίτα αρ. 2

Από το μπαλέτο *Το Μαγεμένο Δάσος*
La foresta incantata

ANTONIO BIBALANTI
1678 - 1741

«Στα βάθη αυτού του σκοτεινού κόσμου»

«Nel profondo, cieco mondo»

Από την όπερα *Ορλάνδος μαινόμενος*
Orlando furioso

ΚΡΙΣΤΟΦ ΒΙΛΛΙΜΠΑΛΑΝΤ ΓΚΛΟΥΚ
1714 - 1787

«Τι θα κάνω χωρίς την Ευρυδίκη;»

«Che farò senza Euridice?»

Από την όπερα *Ορφέας και Ευρυδίκη*
Orfeo ed Euridice

ANTONIO BIBALANTI
1678 - 1741

«Θα πάω, θα φωνάξω

από τα βάθη της αβύσσου»

«Andero, chiamero dal profondo»

Από την όπερα *Ορλάνδος μαινόμενος*
Orlando furioso

[Δ ι ά λ ε ι μ μ α]

ΙΑΝΝΙΣ ΞΕΝΑΚΗΣ
1922 - 2001

Αρουρα

για δώδεκα σολίστ εγχόρδων

Aroura

ΤΖΟΑΚΙΝΟ ΑΝΤΟΝΙΟ ΡΟΞΣΙΝΙ
1792 - 1868

Τζοβάννα ντ' Άρκο

καντάτα για φωνή και πιάνο

Giovanna d' Arco

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΕΝΟΣ ΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Έρωτας και τρέλα. Θρήνος και προσευχή. Έπος και μουσικός παλμός. Πάθος. Πάθη. Αλλά και... μαθηματικά...

Ιδού τί μπορεί να ανακαλύψει κανείς παρακολουθώντας μια «ζωντανή» συναυλία όπως αυτή των Σολίσι Βένετι, υπό τον μαέστρο και «μέντορά» τους Κλαούντιο Σιμόνε, σε δύο διαδοχικές βραδιές στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου, στο πλαίσιο του *Μουσικού Ιουλίου*.

Δύο έπη του 16ου αιώνα, σε μουσικές μεταγραφές του 18ου, ανοίγουν το πρόγραμμα των Σολίσι Βένετι *Διαδρομή ενός αιώνα στην ιταλική μουσική*.

Ο μελαγχολικός Τορκουάτο Τάσσο (λεπτομέρεια πορτρέτου σχολής του 16ου αι.). Στο αριστουργηματικό του έπος *Ελευθερωμένη Ιε-*

ρουσαλήμ (1575) αφηγείται τη δράση του χριστιανικού στρατού της Α' Σταυροφορίας (κατάληψη της Ιερουσαλήμ, μάχη της Ασκαλώνος). Τα φανταστικά επεισόδια που παρεμβάλλει –όπως το επεισόδιο με τον Ιταλό ήρωα Ρινάλντο, την ανταρσία του, τον έρωτά του για τη Σαρακηνή Αρμίντα, τη μετάνοια του και την καθοριστική συμμετοχή του στην τελευταία μάχη– αντικατοπτρίζουν την λυρική και πιδονιστική φαντασία του Τάσσο, που ενέπνευσε στον Τζεμινιάνι το δικό του *Μαγεμένο δάσος*.

Πρώτο, το αριστούργημα του Τορκουάτο Τάσσο (1544-1595) *Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ* (1575), που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για μεταγενέστερους συνθέτες όπερας, όπως ο Βιντσέντζο Ριγκίνι και ο Κάρλο Παλλαβιτσίνο, οι οποίοι έδωσαν στα έργα που συνέθεσαν τον ίδιο ακριβώς τίτλο. Από το έπος του Τάσσο εξάλλου τιντλεί και ο *Ρινάλντο* του Χαίντελ, που θέλει τον επώνυμο ήρωα να χάνει, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Ιερουσαλήμ, την αγαπημένη του Αλμινένα... από τα μάγια της Αρμίντα,

Εδώ, έχουμε να κάνουμε με το *Μαγεμένο Δάσος*, όπως μαγικά «μεταμόρφωσε» σε σουίτες για σκηνική χρήση (μπαλέτο, κατά μία εκδοχή, που πρωτοπαρουσιάστηκε το 1754 στο Παρίσι) το έπος του Τάσσο ο διάσημος στην εποχή του βιρτουόζος και θεωρητικός του βιολιού Φραντσέσκο (Ξαβέριο) Τζεμινιάνι. Δεν είναι γνωστή η χρονολογία γέννησής του, ξέρουμε όμως ότι βαφτίστηκε στο Λούκα της Τοσκάνης το 1687. Μαθητής του Αλεσσάντρο Σκαρλάττι και του Αρκάντζελο Κορέλλι, τον οποίο μάλιστα είχε ως πρότυπο, ο Τζεμινιάνι υπήρξε σημαντικός κρίκος στην εξέλιξη της τέχνης του βιολιού. Καθιερώθηκε ως λαμπρός εκτελεστής στην Αγγλία, όπου εξέδωσε το *Έργο*, με σονάτες για βιολί και κοντίνουο (έγραψε 40 σονάτες για βιολί), κατέθεσε τις γνώσεις του στην *Τέχνη του Βιολιού* (*The art of playing the Violin*, 1752) –θεωρητικό σύγγραμμα που επηρέασε τους μεταγενέστερους ερμηνευτές, παραμένοντας σημαντικό σημείο

αναφοράς για την εκτέλεση της μουσικής του όψιμου μπαρόκ-, έγραψε για το μουσικό γούστο, την αρμονία, την κιθάρα και τα ακομπανιαμέντο και έφερε το ιταλικό ύφος στο Λονδίνο (μετά το 1714), το Παρίσι και το Δουβλίνο (όπου και πέθανε το 1762). Στα έργα του (πιο δραματικά και πιο εκφραστικά, και πάντως πρωτότυπα, παρότι άντλησε την έμπνευσή του από τον δάσκαλό του Κορέλλι, του οποίου και μετέγραψε σε σονάτες για βιολί πολλά έργα κοντσέρτο γκρόσο) αναγνωρίζει κανείς κάποια στοιχεία... μπελκάντο και την αντίστιξη της «παλιάς σχολής». Το ορχηστρικό του έργο, καθώς και η γοητευτική δεύτερη σουίτα από το μπαλέτο *Το Μαγεμένο Δάσος*, που θα ακούσουμε από τους σπεσιαλίστες του μπαρόκ Σολίστι Βένετι και τον δραστήριο και αισθαντικό Κλαούντιο Σιμόνε, είναι γραμμένο σε κοντσέρτο γκρόσο.

Η Αντιγόνη χαράσσει το όνομα του Μεντόρο πάνω στο ξύλο ενός δένδρου. Από τοιχογραφία του Τζιαντομένικο Τιέπολο (1727-1804), που βρίσκεται στον ξενώνα της Βίλα Βαλμαράνα, στην Βιτοέντσα (1757) [φωτογραφία: Giorgio di Natale]

ζουν –έστω και μερικώς– οι δύο άριες από την όπερά του Ορλάνδος μαινόμενος, «Στα βάθη αυτού του σκοτεινού κόσμου» («*Nel profondo, cieco mondo*») και «Θα πάω, θα φωνάξω από τα βάθη της αβύσσου» («*Andero, chiamero dal profondo*»), που θα ερμηνεύσουν οι Σολίστι Βένετι, ο Κλαούντιο Σιμόνε (έχουν στο ενεργητικό τους την πρώτη παγκοσμίως ηχογράφηση της όπερας [1977]) και η μεσόφωνος Ντανιέλα Μπαρτολελόνα.

Την κατ' εξοχήν ορχηστρική μορφή της μουσικής μπαρόκ, το κοντσέρτο γκρόσο, θα τελειοποιήσει ο Αντόνιο (Λουτσιο) Βιβάλντι (1678-1741), ο επόμενος μεγάλος συνθέτης του προγράμματος (συνέθεσε περίπου 550 κοντσέρτα, μεταξύ των οποίων και οι δημοφιλείς *Τέσσερις Εποχές*), προτού στραφεί, σε ηλικία 32 ετών, και προς την σύνθεση όπερας. Αυτήν την μάλλον άγνωστη και πιο «σκοτεινή» πλευρά του ιερωμένου Βιβάλντι, αρχιμουσικού και δασκάλου βιολιού στο ίδρυμα Pio Ospedale della Pietà της γενέτειράς του Βενετίας (για το οποίο έγραψε πολλά από τα έργα του) φωτί-

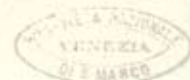
ORLANDO

DRAMA PER MUSICA

Da Rappresentarsi

NEL TEATRO DI
SANT'ANGELO

L'AUTUNNO DELL'ANNO
MDCCXXVII

IN VENEZIA, MDCCXXVII.

À propos Marino Maffei in Mercutio
«Il Incontro della Pace»
CON LICENZA DE' SUPERIORI

Ο υπηλόφων Αρίστος, συγγραφέας του Ορλάνδου μαινόμενου (1516), όπως τον απεικόνισε ο Πάλμα Βέκιο. Πρωτότυπη προέκταση του Ερωτευμένου Ορλάνδου του Μποϊάρντο, το ποίημα του Αρίστος τραγουδάει το πάθος του Ορλάνδου για την Αντιγόνη, τον πόλεμο Χριστιανών και ειδωλολατρών κοντά στο Παρίσι και την ερωτική ιστορία του Ρουζέρο και της Μπρανταμάντε. Ως το τέλος της ζωής του ο Αρίστος δεν έπαυε να επεξεργάζεται και να βελτώνει το αριστούργημά του.

Ο Βιβάλντι είχε άριστη γνώση της φωνητικής τεχνικής και ήξερε πώς να χρησιμοποιεί την μεγαλοπρέπεια της δραματικής κατάστασης για να δείξει την ευρηματικότητά του μέσα σε πολύ διαφορετικές κατευθύνσεις με συναρπαστικό και ρωμαλέο θεματικό υλικό. Ιδιαίτερα θα υπογραμμίσω τον τύπο άριας «δραματικής παραφοράς», παράδειγμα του οποίου είναι οι πολύ όμορφες άριες του Ορλάντο («Στα βάθρα αυτού του σκοτεινού κόσμου»), της Αλτοίνα («Θα πάω, θα φωνάξω από τα βάθρα της αβύσσου») και άλλες. Πώς να περιγράψω ένα προς ένα αυτά τα κομμάτια! Αντανακλούν μια μουσική φαντασία που αναγνωρίστηκε –καθόλου τυχαία– ανάμεσα στους πιο ταλαντούχους στην ιστορία της τέχνης. Πώς να περιγράψω αυτά τα κομμάτια! Η θεαματική διαδοχή τους, σχεδόν όπως ενός μεγάλου φεστιβάλ, είναι αδύνατον να μη προκαλέσει τον ενθουσιασμό σε όποιον τα ακούσει.

Κλαούντιο Σιμόνε

Ορλάνδος, φωτογραφία του εξωκτύλλου της έκδοσης του 1727

Ο Ορλάνδος μαινόμενος (1724) (μία από τις 50 όπερες που συνέθεσε ο Βιβάλντι, από τις οποίες σώζονται μόνον 20, οι περισσότερες εν τμήματι...), βασίζεται στο περίφημο έπος του Αριόστο (1474-1533) Ορλάνδος μαινόμενος (1516) και είναι η δεύτερη όπερα που εμπνεύστηκε ο συνθέτης από την ιστορία του Αριόστο, με θέμα τον ιππότη του, Ορλάνδο. Η πρώτη, που υπήρξε και η πρώτη «βενετσιάνικη» όπερά του, ήταν ο Ορλάνδος προσποιείται τον τρελό, που παρουσιάστηκε το 1714 και με την οποία ο Βιβάλντι έκανε το ντεμπούτο του στην Βιντσέντσα, στο Τεάτρο ντι Σαν Αντζελο – θέατρο που «στέγασε» το μεγαλύτερο μέρος της οπερατικής δημιουργίας του. Δέκα χρόνια αργότερα, 46 χρονών πια, ο Βιβάλντι θα παρουσίαζε τον Μαινόμενό του, με τα χαρακτηριστικά του «ώριμου» μπαρόκ στο μουσικό, δημιουργικό μέρος: το πάθος, τη δεξιοτεχνία, τα εντυπωσιακά ποικίλματα και τις εκπλήξεις.

Έκπληξη, κατά κάποιο τρόπο, ήταν για την εποχή της (πρώτη παρουσίαση στη Βιέννη, στις 5 Οκτωβρίου 1762) και η όπερα Ορφέας και Ευρυδίκη του Κρίστοφ Βίλλιμπαλντ Γκλουκ (1714-1787), απ' όπου και η δημοφιλής άρια «Τι θα κάνω χωρίς την Ευριδίκη;» («Che farò senza Euridice?»), που ερμηνεύει η μεσόφωνος Ντανιέλα Μπαρτσελλόνα. Έκπληξη ως προς τη μουσικότητα του ποιητικού λόγου (του Ρανιέρι Καλτσαμπίτζι) στην όπερα, που άλλαξε για πάντα τα μετέπειτα δεδομένα, σηματοδοτώντας τον δεύτερο μεγάλο «σταθμό» στην ιστορία της όπερας, μετά τον Ορφέα του Μοντεβέρντι στις αρχές του 17ου αιώνα.

Ο ρόλος του Ορφέα στην «πρωική opera seria» του Γκλουκ ερμηνεύθηκε, στην πρώτη εκδοχή-παρουσίαση, από καστράτο μέτζο (τον διάσημο τότε Γκαετάνο Γκουαντάνι), ενώ στη γαλλική εκδοχή του 1774, από τον συνθέτη, δόθηκε σε τενόρο· μόλις τον 20ό αιώνα, με την αναβίωση του ενδιαφέροντος για το έργο του Γκλουκ, καταγράφηκε ως ρόλος για μεσόφωνο (έκδοση της Βιέννης, 1963). Ο ποιητής-μουσικό πρότυπο, Ορφέας, στη δεύτερη πράξη, έχει μάθει από τον Έρωτα πως πρέπει να πάει στον Άδη για να ξαναφέρει πίσω, στον Πάνω Κόσμο, την αγαπημένη του Ευρυδίκη. Παραβλέπει όμως την επιταγή να μη κοιτάζει πίσω και, έτσι, την ξαναχάνει. «Τι θα κάνω χωρίς την Ευριδίκη;», τραγουδά σε μία άρια που «εκφράζει» τον θρήνο του στον πιο απρόσμενο μουσικό τόνο: σε Ντο μείζονα...

Η διαδρομή ενός αιώνα στην ιταλική μουσική από τους Σολίστι Βένετι ολοκληρώνεται στα μέσα του 19ου αιώνα, με ένα σπάνια ερμηνευόμενο, μικρής διάρκειας (κάπου 16 λεπτών) έργο του μεγάλου της ιταλικής όπερας Τζοακίνο (Αντόνιο) Ροσσίνι (1792-1868). Η καντάτα του *Τζοβάννα ντ' Άρκο* (με θέμα την Ιωάννα της Λωρραίνης), για φωνή και πιάνο, γράφτηκε το 1832, ως δώρο στη μετέπειτα (δεύτερη) σύζυγό του Ολυμπία Πελισσιέ, αλλά δεν παρουσιάστηκε δημοσίως παρά το 1859, σε ένα σουαρέ στο σπίτι των Ροσσίνι, από τη σοπράνο Μαριέτα Αλμπόνι.

Εν τω μεταξύ, ήδη ο Βέρντι είχε παρουσιάσει την ομώνυμη τετράπρακτη όπερά του (1845), σε λιμπρέτο Τ. Σολέρα, που βασίστηκε στο έργο του Φρήντριχ Σίλλερ *Η Παρθένος της Ορλεάνης*. Στο έργο του Σίλλερ, αλλά και στο λιμπρέτο του Σολέρα στην όπερα του Βέρντι, η Ιωάννα, μετά την πρώτη νίκη, έχει κατηγορηθεί από τον πατέρα της Τζάκομο ως μάγισσα και έχει φυλακισθεί, προτού ο «κατήγορός» της μετανιώσει και την απελευθερώσει, για να ριχθεί και πάλι στη μάχη, να τραυματισθεί και να ξεφυγήσει στα χέρια του Γάλλου βασιλιά, τη στέψη του οποίου είχε εξασφαλίσει με τις προηγούμενες νικηφόρες μάχες της.

Ο Ροσσίνι έγραψε ο ίδιος –όπως συνήθιζε– τους στίχους για την καντάτα του, που είναι η προσευχή της Ιωάννας λίγο προτού οδηγήσει τον στρατό των Γάλλων σε νέα νίκη. Την *Τζοβάννα ντ' Άρκο*, μία από τις 16 συνολικά καντάτες του και έργο της ωριμότητας του, την έγραψε ο Ροσσίνι τρία χρόνια αφότου εγκατέλειψε τη σύνθεση όπερας, όταν, μετά την επιτυχία του *Γουλιέλμου Τέλλου* στο Παρίσι, η Επανάσταση ακύρωσε τις παραγγελίες της γαλλικής κυβέρνησης (για πέντε όπερες μέσα σε μία δεκαετία). Και να σκεφθεί κανείς ότι ο Ροσσίνι, γιος ενός κορνίστα και μιας τραγουδίστριας (από τους οποίους πήρε και τα πρώτα του μαθήματα) έγραψε το οπερατικό του πρωτόλειο (*Δημήτριος και Πολύβιος*), σε ηλικία 14 χρονών, ως σπουδαστής στη Μουσική Ακαδημία της Μπολόνια, ενώ στην ηλικία των 20 χρόνων είδε την πρώτη του όπερα στην περίφημη Σκάλα του Μιλάνου, αφού είχε ολοκληρώσει επτά όπερες μέσα σε 16 μόλις μήνες...

Η *Τζοβάννα ντ' Άρκο* θυμίζει οπερατική *gran scena*, ως μια παρατεταμένη άρια σε τρία μέρη, που συνδέεται από ένα ρετσιτατίβο. Και ίσως είναι το πιο «οπερατικό» από όλα τα έργα (της ωριμότητας) του Ροσσίνι, για πιάνο και φωνή, που –ως φινάλε των συναυλιών– θα ακούσουμε σε μεταγραφή για ορχήστρα και φωνή.

Σκίτσο της Ιωάννας της Λωρραίνης [*Τζοβάννα Ντ' Άρκο* (*Zan ντ' Άρκ*)], σχεδιασμένο (1429) από μνήμη με πένα, από ένα γραφτά, στο περιθώριο σελίδας των πρακτικών του παρισινού παραλαμένου. Την παρουσιάζει στη μάχη, κατά την κατάληψη της Ορλεάνης.

Εκτός «διαδρομής στην ιταλική μουσική», και ειδικά για το ελληνικό κοινό, οι Σολίσι Βένετι και ο μαέστρος τους Κλαούντιο Σιμόνε επέλεξαν ένα έργο ελληνικής «καταγωγής» για τις συναυλίες τους στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου: το –διάρκειας 12 λεπτών– έργο του Ιάννι Ξενάκη (1922-2001) *Άρουρα*, για δώδεκα σολίστ εγχόρδων, το οποίο είχε πρωτοπαρουσιαστεί στο περίφημο Φεστιβάλ της Λουκέρνης, στις 24 Αυγούστου 1971, από σύνολο ερμηνευτών, υπό τον διάσημο μαέστρο Ρούνολφ Μπάουγκμάστερ. Η *Άρουρα*, με ένα ιδιότυπο, έμμεσο τρόπο και παρά τη «μαθηματική ιδιοσυγκρασία» του μουσικού ιδιώματος του αρχιτέκτονα, πολιτι-

κού μηχανικού και συνθέτη Ιάννι Ξενάκη, ανακαλεί το μεταίσθημα του μπαρόκ, κλίμα μέσα στο οποίο κινούνται τα υπόλοιπα έργα του προγράμματος των Σολίσι Βένετι, και οδηγεί λυτρωτικά στη σχεδόν αφηρημένη εισαγωγή της *Τζοβάννα ντ' Αρκο*. Φέρει δε όλα τα ιδιαίτερα (και τόσο γοητευτικά, όταν φτάσει να τα αντιληφθεί κανείς) χαρακτηριστικά της δημιουργίας του ελληνικής καταγωγής συνθέτη, που μας έμαθε να ακούμε αλλιώς... Ο βασικός του «κανόνας» είναι ένα αόρατο, σχεδόν μουσικό, σχήμα, που «σχεδιάζει» συμμετρικά, μέσα από τον νόμο των πιθανοτήτων και τα πυθαγόρεια θεωρήματα (γνωστικές «βάσεις» του ιδιότυπου συνθέτη) μια σειρά από ηχητικά στοιχεία, τα οποία αποτελούν τη βάση για τις ηχητικές «εφευρέσεις» του. Εκείνο όμως που έχει και εδώ σημασία, πέρα από τη γνώση και τις όποιες «επεξηγήσεις», για το έργο του Ξενάκη, είναι να αναγνωρίσει κανείς, διαισθητικά, τον ρυθμό της πραγματικής δημιουργίας –τον ρυθμό που ενέχει και «γεννά» η ίδια η Δημιουργία– σαν παλμό εσωτερικό, και τόσο αναγκαίο, σε κάθε έκφραση Τέχνης...

ΠΑΥΛΟΣ ΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

Ξαφνικά συνειδητοποιήσα ότι δεν είναι αλήθεια ότι η μουσική είναι μόνο χρόνος... Στην πραγματικότητα, η μουσική είναι έξω από τον χρόνο και ο χρόνος δεν χρησιμοποιεί παρά μόνο για να φανερωθεί η μουσική

Ιάννις Ξενάκης

Aroura < άρουρα

1. γη, αγρός, χώμα

[ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης (Ομηρος Σ 104)]

πατρίς άρουρα (Ομηρος α' 407)

άρουρα πατρίς (Πίνδαρος, Ολυμπιονίκαι 2.14)]

2. κήληπος της μήτρας

[ὅστε ματρός ἀγνάν σπείρας άρουραν

(Αισχύλος, Επτά επί Θήβας)]

Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΣΟΛΙΣΤΙ ΒΕΝΕΤΙ

[I SOLISTI VENETI]

Από τις πιό δημοφιλείς και τεχνικά άρτιες ορχήστρες της Ιταλίας, που απολαμβάνει διεθνώς την αποδοχή κοινού και κριτικών. Ιδρύθηκε το 1959 από τον Κλαούντιο Σιμόνε και από τότε πραγματοποιεί σημαντικές συναυλίες και ηχογραφήσεις, αλλά εξερευνά διαρκώς και νέα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά πεδία. • Έχει δώσει συναυλίες σε περισσότερες από εξήντα χώρες στην Ευρώπη, τη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ιαπωνία, την Αυστραλία και αλλού, ενώ πραγματοποιεί τακτικές εμφανίσεις στα σημαντικότερα φεστιβάλ, μεταξύ των οποίων το Φεστιβάλ του Ζάλτσμπουργκ (συνεχείς ετήσιες εμφανίσεις από το 1965 ως το 1998). Έχει συμμετάσχει σε πολλά τηλεοπτικά προγράμματα στην Ιταλία και το εξωτερικό, έχει ηχογραφήσει τη μουσική για πέντε κινηματογραφικές ταινίες και έχει λάβει μέρος σε ντοκιμαντέρ για τη ζωή και το έργο σημαντικών συνθετών. Το δισκογραφικό έργο της Ορχήστρας είναι σημαντικότερο (περισσότεροι από 300 δίσκοι με τις μεγαλύτερες εταιρείες) και περιλαμβάνει πολλές πρώτες εκτελέσεις κλασικών έργων. Έχει ηχογραφήσει το πλήρες ορχηστρικό ρεπερτόριο του Βιβάλντι, του Αλμπινόνι, του Τζεμινιάνι, του Μαρτσέλλο και του Ταρτίνι. Στις σημαντικότερες πρόσφατες ηχογραφήσεις της συμπεριλαμβάνονται οι πρώτες δισκογραφήσεις του *Ορλάνδου μαινόμενου* και των *Μοτέτων* του Βιβάλντι, της *Αρμίντα* του Ροσσίνι κ.ά. Για τη δισκογραφική προσφορά της έχει αποσπάσει τα σημαντικότερα διεθνή δισκογραφικά βρα-

βεία, αλλά και άλλες διακρίσεις (Μεγάλο Βραβείο Δίσκου της Ακαδημίας Σαρλ Κρος του Παρισιού, Μεγάλο Βραβείο της Ακαδημίας Λυρικού Δίσκου, Βραβείο Γκράμμι, Χρυσό Μετάλλιο του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας, Diapason D' Or, Βραβείο «Καικιλία» της Ένωσης Μουσικών Συντακτών του Βελγίου, Βραβείο Ιταλικής Δισκογραφικής Κριτικής). • Έχει συνεργαστεί με τους γνωστότερους σολίστ τραγουδιού και οργάνων, τόσο σε ηχογραφήσεις όσο και σε συναυλίες (Κάτια Ριτσιαρέλι, Πλάθιντο Ντομίνγκο, Ζαν-Πιέρ Ραμπάλ, Νικίτα Μαγκάλωφ, Μοτσιολάβ Ροστροπόβιτς, Σβιατοσλάβ Ρίχτερ, Πωλ Μπαντούρα-Σκόντα κ.ά.). Τα τελευταία χρόνια συμμετέχει σε εκδηλώσεις που αποσκοπούν στην αναβίωση και την προβολή του μουσικού έργου των συνθετών του Βένετο.

ΚΛΑΟΥΝΤΙΟ ΣΙΜΟΝΕ
[CLAUDIO SCIMONE]

Γεννήθηκε στην Πάδουα. Είναι ιδρυτής και διευθυντής των Σολίστι Βένετι από το 1959, καθώς και επίτιμος μαέστρος της ορχήστρας Gulbenkian της Λισαβώνας. • Σπούδασε διεύθυνση ορχήστρας με τον Δημήτρη Μιτρόπουλο και τον Φράνκο Φερράρα. • Έγινε διεθνώς γνωστός από τις εκτελέσεις όπερας που διηύθυνε στο Κόβεντ Γκάρντεν του Λονδίνου, στο Φεστίβάλ Ροσσίני του Πεζάρο, στο Χιούστον, στη Ζυρίχη, στην Αρένα της Βερόνας, στο θέατρο Λα Φενίτσε της Βενετίας, στο Φεστιβάλ Mostly Mozart της Νέας Υόρκης, στις Θέρμες του Καρακάλλα στη Ρώμη και αλλού. Έχει διευθύνει, επίσης, μερικές από τις γνωστότερες συμφωνικές ορχήστρες σε όλο τον κόσμο (Ορχήστρα Φιλαρμόνια, Βασιλική Φιλαρμονική Ορχήστρα, Συμφωνική Ορχήστρα Yomiuri Nippon, Αγγλική Ορχήστρα Δωματίου, Φιλαρμονική της Γαλλικής Ραδιο-

φωνίας, Συμφωνική του Μόντρεαλ, του Χιούστον, της Μελβούρνης, του Τόκιο κ.ά.). • Στις μεγαλύτερες επιτυχίες του συγκαταλέγονται ο *Κουρέας της Σεβίλλης* του Ροσσίני και οι *Δαναΐδες* του Σαλιέρι (1996, Αρένα της Βερόνας). Είναι τακτικός προσκεκλημένος μαέστρος στα σημαντικότερα διεθνή φεστιβάλ (Ζάλτσμπουργκ, Άσπεν, Βενετίας, Μπεζανσόν, Μπορντώ, Λονδίνου κ.ά.). • Εκτός από αρχιμουσικός, είναι επίσης αναγνωρισμένος μουσικολόγος και είναι συγγραφέας του έργου *Segno, Significato, Interpretazione*. • Έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με την αποκατάσταση και επιστημονική έκδοση λησμονημένων μουσικών έργων, όπως τα *Κοντσέρτα* και οι *Σονάτες για Βιολί* του Ταρτίνι. Σημαντική είναι η αποκατάσταση των οπερατικών έργων του Βιβάλντι, όπως ο *Ορλάνδος μαινόμενος*, που ηχογράφησε για πρώτη φορά το 1977 με τη Μαίριλυν Χορν και τη Βικτόρια ντε Λος Άνγκελες και αργότερα πρωτοπαρουσίασε στη Βερόνα. • Συνεργάστηκε στενά με το Ίδρυμα Ροσσίני του Πεζάρο για την προετοιμασία της κριτικής έκδοσης του *Μωάμεθ Β'* και διηύθυνε τις παγκόσμιες πρώτες παρουσιάσεις και ηχογραφήσεις πολλών έργων του Ροσσίни (*Μωάμεθ Β'*, *Αρμίντα*, *Οιδίπους επί Κολωνώ* κ.ά.). • Οι ηχογραφήσεις του περιλαμβάνουν περισσότερους από 250 τίτλους δίσκων του συμφωνικού και οπερατικού ρεπερτορίου, πολλές από τις οποίες αποτελούν παγκόσμιες πρώτες εγγραφές. Ανάμεσά τους διακρίνονται οι τέσσερις *Μεγάλες Συμφωνίες* του Κλεμέντι, αδημοσίευτα έργα του Πουτσίνι, του Μερκαντάντε και του Μπόιτο, το σύνολο των κονσέρτων του Αλμπινόνι καθώς και περισσό-

τερα από 250 έργα του Βιβάλντι, στα οποία περιλαμβάνεται μια μνημειώδης ηχογράφηση του συνόλου των ορχηστρικών έργων του συνθέτη τα οποία δημοσιεύτηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής του. • Για τη μουσική προσφορά του έχει λάβει σημαντικές διακρίσεις, όπως το Μεγάλο Βραβείο Δίσκου της Ακαδημίας Σαρλ Κρος του Παρισιού, το Μεγάλο Βραβείο της Ακαδημίας Λυρικού Δίσκου, το Βραβείο Γκράμμυ, το Χρυσό Μετάλλιο του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας, το Διεθνές Βραβείο Δίσκου του Μοντραί, το Diapason D' Or, το Βραβείο «Καικιλία» της Ένωσης Μουσικών Συντακτών του Βελγίου και το Βραβείο Ιταλικής Δισκογραφικής Κριτικής. • Μόνος αλλά και σε συνεργασία με τους Σολίστι Βένετι έχει συμμετάσχει σε πολλά τηλεοπτικά προγράμματα και ντοκιμαντέρ. Πολλοί σύγχρονοι συνθέτες, όπως ο Μπουσόττι, ο Ντοναντόνι και ο Μαλιπιέρι, αφιέρωσαν έργα τους στον μαέστρο Κλαούτιο Σιμόνε και την ορχήστρα του.

ΝΤΑΝΙΕΛΑ ΜΠΑΡΤΣΕΛΛΟΝΑ

[DANIELA BÀRCELLONA]

Γεννήθηκε στην Τεργέστη, όπου σπούδασε μουσική με τον Αλεσάντρο Βιτιέλο. Αφού κέρδισε πολλούς διεθνείς διαγωνισμούς, διακρίθηκε ιδιαίτερα στο Φεστιβάλ Όπερας Ροσσίני στο Πεζάρο το 1999. Η απaráμιλλη επιτυχία της στον πρωταγωνιστικό ρόλο στην όπερα *Τανκρέντι* της εξασφάλισε τη συμμετοχή στις μεγαλύτερες όπερες του κόσμου. Η έξοχη επίδοσή της στο περίτεχνο ρεπερτόριο μπελκάντο ακολουθείται από ενθουσιώδεις κριτικές για το

γαλλικό της ρεπερτόριο και συμπληρώνεται από παραστάσεις γκαλά με το *Ρέκβιεμ* του Βέρντι. • Στην Ιταλία έχει τραγουδήσει στο Μιλάνο (*Σκάλα*, *Λουκρετία Βοργιά* Ορχήστρα Τζιουζέπε Βέρντι, *Ρέκβιεμ*), στο Πεζάρο (Φεστιβάλ Όπερας Ροσσίни, *Τανκρέντι*, *Κυρά της Λίμνης*, *Κονσέρτα*), στη Βερόνα (Τεάτρο Φιλαρμόνικο, *Ιταλίδα στο Αλγέρι* Άρένα ντι Βερόνα, *Ρέκβιεμ* του Βέρντι), στη Γένοβα (Τεάτρο Κάρλο Φελίτσε, *Σταχτοπούτα*), στην Τεργέστη (Θέατρο Βέρντι, *Γενεβιέβη της Σκωτίας* του Μάιρ), στη Ρώμη (Τεάτρο ντελ Όπερα, *Σταχτοπούτα*, *Κουρέας της Σεβίλλης*, *Η Φλόγα* Ακαδημία της Αγίας Καικιλίας, *Ρέκβιεμ* του Βέρντι, *Κονσέρτα*), στην Πάρμα (Τεάτρο Ρέτζιο, *Νόρμα*), στη Νάπολη (Θέατρο Σαν Κάρλο, *Αννα Μπολένα*), στο Γέσι (Θέατρο Περγκολέζι, *Ορφέας*). • Έχει εμφανιστεί στη Νέα Υόρκη (Μετροπόλιταν, *Γκαλά Βέρντι*), στο Βερολίνο (Φιλαρμονική, *Ρέκβιεμ* του Βέρντι, *Κονσέρτα*), στο Μόναχο (Κρατική Όπερα της Βαυαρίας, *Ιταλίδα στο Αλγέρι*), στη Γενεύη (Grand Theatre, *Σεμίραμις*), στη Μασσαλία (Όπερα, *Τανκρέντι*), στο Λας Πάλμας (*Κουρέας της Σεβίλλης*), στο Άμστερνταμ (Concertgebouw, *Τρίπτυχο* του Πουτσίνι *Missa Solemnis* του Μπετόβεν), στη Δρέσδη (*Ρέκβιεμ* του Βέρντι), στο Λονδίνο (*Ρωμαίος και Ιουλιέτα* του Μπερλιόζ), στο Μπορντώ (*La sensitive*), στο Οβιέδο (*Ιταλίδα στο Αλγέρι*), στη Λίμα (*Σεμίραμις*), στο Φεστιβάλ Κωνσταντινούπολης (*Bajazet* του Βιβάλντι). • Έχει συνεργαστεί με περίφημους μαέστρους όπως οι Claudio Abbado, James Levine, Riccardo Chailly, Myun-Whun Chung, Colin Davis, Gianluigi Gelmetti, Georges Pretre, Carlo Rizzi, Alberto Zedda.

12, 13 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΓΟΥΡΟΣ

ΡΕΣΙΤΑΛ ΠΙΑΝΟΥ

12 Ιουλίου

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΣΟΠΕΝ

1810 - 1849

Σονάτα αρ. 3, σε σι ελάσσονα, έργο 58

I. Αλλέγκρο μαεστόζο

II. Σκέρτσο μόλτο βιβάτοε

III. Λάργκο

IV. Φινάλε: Πρέστο νον τάντο

[Δ ι ά λ ε ι μ α]

ΦΡΑΝΤΣ ΛΙΣΤ

1811 - 1886

Σονάτα σε σι ελάσσονα

Λέντο ασοάι - Αλλέγκρο ενέρτζικο -

Γκραντσόζο - Ρετοπατίβο - Αντάντε οοστενούτο -

Κουάζι αντάτζιο - Αλλέγκρο ενέρτζικο -

Πίου μόσοο - Στρέττα κουάζι πρέστο - Πρέστο -

Πρεστίοσιμο - Αντάντε οοστενούτο -

Αλλέγκρο μοντεράτο - Λέντο ασοάι

Βαλς του Μεφιστοφελή, αρ. 1
Στο πανδοχείο

13 Ιουλίου

ΓΙΟΧΑΝΝΕΣ ΜΠΡΑΜΣ

1833-1897

Σπουδές (Παράλλαγές)

σ' ένα θέμα του Παγκανίνι

1ο και 2ο τεύχος, έργο 35

[Δ ι ά λ ε ι μ α]

ΜΩΡΙΣ ΡΑΒΕΛ

1875-1937

Ο Γκασπάρ της Νύχτας

3 ποιήματα για πιάνο εμπνευσμένα
από τον Αλοΐζιους Μπερτράν:

- Νηρηίς (Ondine)

- Η Αγχόνη (Le Gibet)

- Σκαθάρι (Scarbo)

ΜΙΛΥ ΜΠΑΛΑΚΙΡΕΦ

1837-1910

Ισλαμέυ, Ανατολική Φαντασία

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

12 ΙΟΥΛΙΟΥ

Προσωπογραφία του Σοπέν,
φιλοτεχνημένη (1838)
από τον Εζέν Ντελακρουά.
Πρόκειται για τμήμα πίνακα
που απεικονίζει την Γεωργία Σάνδη,
από τη μέση και πάνω,
να στέκεται όρθια δίπλα
στον καθισμένο συνθέτη.
Το έργο, που παρέμεινε
στο εργαστήρι του ζωγράφου,
χωρίστηκε στα δύο
μετά τον θάνατό του.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΣΟΠΕΝ

Σονάτα αρ. 3, σε σι ελάσσονα, έργο 58

Ο Σοπέν έγραψε την Σονάτα σε σι ελάσσονα το 1844 στο Παρίσι. Καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς εκείνης δεν συνέθεσε άλλο έργο, και οι λόγοι που θα εξηγούσαν το γεγονός αυτό θα πρέπει να αναζητηθούν όχι στην αιφνίδια στέρψη ιδεών τού μέχρι τότε πολυγραφότατου συνθέτη, αλλά μάλλον στη δυσκολία του να αυτοσυγκεντρωθεί μέσα στην πολύβουη παριζιάνικη κοινωνία, αλλά και να αντιμετωπίσει την επίπονη εργασία της καταγραφής των συνθέσεών του. Στερούμενος, από το 1841, την πολύτιμη βοήθεια του πιστού αντιγραφέα του Τζούλιαν Φοντάνα, ο οποίος μετανάστευσε στην Αμερική, έβρισκε σχεδόν ανυπόφορη την εργασία καταγραφής της μουσικής του, και μάλιστα σε τρία αντίγραφα, όπως απαιτούσε κάθε έκδοση που έπρεπε να σταλεί ταυτόχρονα σε εκδότες άλλων χωρών.

Ο Σοπέν έγραψε την Σονάτα αρ. 3 πέντε χρόνια μετά την αρ. 2, επιλέγοντας την τονικότητα της σι ελάσσονος, τονικότητα πολύ ασυνήθιστη για ένα πιανιστικό έργο μεγάλης μορφής. Αποτελείται από τέσσερα μέρη και είναι συνολικά έργο λιγότερο απόκοσμο από την προηγούμενη σονάτα, πιο πειραματικό, πιο νεωτεριστικό. Ο εμπλουτισμός του ύφους του είναι εμφανής από το πρώτο μέρος –*Αλλέγκρο μαεστόζο*–, στο οποίο εκτίθεται μεγάλος πλούτος ιδεών, ενώ ο διάκοσμος μετουσιώνεται σε ουσιαστικές εκφραστικές αρθρώσεις και τα δεξιοτεχνικά περάσματα ανάγονται σε δομικό υλικό. Το πρώτο αυτό μέρος οικοδομείται σε δύο αντιθετικά θέματα: το ένα είναι ορμητικό, περίτεχνης γραφής, ενώ το άλλο είναι απόμακρο και ονειρικό. Οι αποκλίσεις από τις επιταγές της μορφής της σονάτας είναι πηλημένες και ιδιοσυγκρασιακές. Είναι προπάντων σύμφωνες με την αισθητική του συνθέτη. Στην επανέκθεση προσπερνάει με αντισυμβατική συντομία το εισαγωγικό θέμα και δεν το επαναφέρει στην τονική. Επιπλέον η μορφή και τα περιγράμματα δεν είναι τόσο ευκρινή όσο στην προηγούμενη σονάτα. Εδώ ο συνθέτης παραθέτει σειρά επεισοδίων υψηλής έμπνευσης σε συνεχή ροή, επεξεργαζόμενος κυρίως την δεύτερη θεματική ομάδα. Την ενότητα της μορφής εξασφαλίζει ο αδιάκοπος παλμός που διατρέχει αυτό το μέρος με αμείωτη ένταση.

Το σύντομο *Σκέρτσο* που ακολουθεί, στην τονικότητα της Μι ύφεση μείζονος, με ενδιάμεσο τμήμα στη Σι μείζονα, έχει αέρινη ελαφράδα και μια εξωτική ηχητικότητα. Το *Λάργκο* αρχίζει με σύντομη ορμητική εισαγωγή, σε δυναμική αντίθεση με τη μελωδική γραμμή μιας τραγουδιστικής ποιότητας, στο ύψος νυχτερινού που την ακολουθεί. Το ενδιάμεσο επεισόδιο αυτού του μέρους, με την ιδιότυπη σοπενική πολυφωνική του γραφή, φέρει στο νου τα πρελούδια του Μπαχ. Το ανήσυχο φινάλε –*Πρέστο, νόν τάντο*– αρχίζει με επιβλητικές συγχορδίες, προαναγγέλλοντας και πάλι το ταραγμένο θέμα ορμητικής κίνησης πάνω στο οποίο οικοδομείται. Η μορφή του είναι κυκλική και η επαναφορά του θέματος παρουσιάζεται κάθε φορά πάνω σε μια συνοδεία μεγαλύτερης ρυθμικής πυκνότητας με αυξανόμενη ένταση.

Συνολικά η *Σονάτα αρ. 3* είναι ένα νεωτεριστικό έργο, με δυσπρόσιτες πτυχές. Η χρωματική γραφή πολλών περασμάτων του, σε πολλά σημεία, κυρίως στο III και IV μέρος, προοικονίζεται τη χρωματική γραφή του Βάγκνερ, ενώ η αισθησιακή «ασάφεια» των περιγραμμάτων, σε συνδυασμό με τις καινοτόμες αρμονικές διαδοχές, προδικάζει τις κατοπινές κατακτήσεις της μουσικής σκέψης που ονομάστηκαν ιμπρεσιονιστικές.

ΦΡΑΝΤΣ ΛΙΣΤ

Σονάτα σε σι ελάσσονα

Η σύνθεση αυτής της *Σονάτας* απασχόλησε τον Λιστ επί δύο χρόνια, 1852-1853, στη Βαϊμάρη όπου είχε εγκατασταθεί και από όπου θα διπύθιζε και θα συντόνιζε –ως απόστολος της μουσικής του μέλλοντος– το κέντρο της νέας μουσικής. Είχε τότε παραιτηθεί από την διεθνή σταδιοδρομία του βιρτουόζου πιανίστα, χάριν των νέων δραστηριοτήτων του, της μουσικής διεύθυνσης και της σύνθεσης συμφωνικών έργων. Η επάνοδός του στη σύνθεση για πιάνο –το όργανο με το οποίο ταυτιζόταν πλήρως («... είναι το εγώ μου, η γλώσσα μου, η ζωή μου, ... οι χορδές του πάλλουν μαζί με τα πάθη μου και τα πρόθυμα πλήκτρα του υπακούουν σε κάθε μου ιδιοτροπία και σε κάθε μου διάθεση...»), υπαγορεύτηκε από σφοδρή παρόρμηση και είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αυτού του σημαδιακού έργου. Η *Σονάτα* αυτή θεωρείται ένα από τα αριστουργήματα της πιανιστικής φιλολογίας του 19ου αιώνα. Συνοψίζει όλη την προηγούμενη πιανιστική γραφή και προωθεί στο έπακρον τις τεχνικές και εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου. Αποτε-

Φραντς Λιστ.

Πίνακας φιλοτεχνημένος

(1847) από τον Μίκλος

Μπαράμπας (1810-1898)

λεί, ακόμα, υποδειγματικό έργο της αισθητικής αρχής που κυριαρχούσε κατά την ώριμη περίοδο του Ρομαντισμού, με πρωτεργάτη τον Λιστ: της υπεροχής του περιεχομένου έναντι της μορφής. «Ποτέ δεν θα συγχωρήσουν το προβάδισμα στο περιεχόμενο που δίνει ο μοντέρνος συνθέτης, ... το γεγονός ότι είναι συγχρόνως διανοητής και ποιητής», συνήθιζε να λέει ο Λιστ, αντικρούοντας τις επικρίσεις των συνθετών που πρέσβευαν την ρομαντική μετεξέλιξη των κλασικών μορφών. Εντούτοις, αφιέρωσε τη Σονάτα στον Σούμαν, τον διακεκριμένο συνθέτη της άλλης άποψης, ανταποδίδοντας με αυτήν τη χειρονομία την αφιέρωση που του είχε κάνει ο Σούμαν (Φαντασία σε ντο ελάσσονα) δεκαπέντε χρόνια πριν, το 1839.

Μόνο αυτή η σύνθεση έχει την ονομασία Σονάτα στον κατάλογο έργων για πιάνο του Λιστ και μόνον σε αυτήν τη σύνθεση εφαρμόζεται, αν και με καινοτόμο και ανατρεπτικό τρόπο, η μορφή της. Αποτελείται από ένα μέρος, το οποίο περικλείει ή υπαινίσσεται τα συνήθη τέσσερα μέρη αυτής της μορφής. Η εκτεταμένη δομή της ενοποιείται με την εκμετάλλευση μικρού αριθμού θεμάτων, που υπόκεινται σε συνεχείς μεταμορφώσεις. Εδώ, δηλαδή, ο Λιστ εφαρμόζει μια ανάλογη τεχνική που χρησιμοποιεί και στα συμφωνικά του ποιήματα, σύμφωνα με την οποία η κατά παράδοσιν θεματική ανάπτυξη της σονάτας αντικαθίσταται από τους μετασχηματισμούς των θεμάτων και τις εναλλαγές διαθέσεων που αυτά συνεπάγονται.

Το εισαγωγικό Λέντο εισάγει ένα κατιόν μελωδικό μοτίβο (Α' θέμα), που εγκαθιστά μια αινιγματική ατμόσφαιρα. Επανερχεται σε κρίσιμα διαρθρωτικά σημεία της μορφής και λειτουργεί ως γενεσιουργός ιδέα ολόκληρου του έργου. Με τη βίαιη έκρηξη του Αλλέγκρο ενέρτζικο που ακολουθεί, εμφανίζεται η πρώτη ομάδα θεμάτων: δύο αντιθετικά και συμπληρωματικά μοτίβα, το πρώτο σε σι ελάσσονα, ενεργητικού χαρακτήρα (Β' θέμα) αντικρούεται από το δεύτερο μοτίβο απειλητικής και σαρκαστικής διαθέσεως (Γ' θέμα).

Η βίαιη αντιπαράθεσή τους, που έδωσε την αφορμή για τη σύνδεση του έργου με τον μύθο του Φάουστ, διακόπτεται με την επαναφορά του εισαγωγικού μοτίβου, που οδηγεί σε νέο τμήμα μεγαλοπρεπούς διαθέσεως Γκραντιόζο πάνω σε νέο θέμα (Δ') στη Ρε μείζονα. Πλάι σ' αυτό επανεμφανίζονται μεταμορφωμένα και τα δύο προηγούμενα θέματα. Έχουν αποβάλει τον επιθετικό τους χαρακτήρα και συντείνουν στη δημιουργία ατμόσφαιρας μελωδικού νυχτερινού.

Σε μια ακραία αντίθεση ακολουθεί το Αλλέγκρο ενέρτζικο, με τη γραφή ενός ελεύθερου φουγκάτω, το οποίο επαναφέρει σε βίαιη αντιπαράθεση τα δυο βασικά θέματα (Β', Γ'). Στο σημείο αυτό ίσως μπορεί κανείς να αναγνωρίσει το μέρος του σκέρτσου μιας σονάτας. Η πολύπλοκη δομή όμως αυτής της μονομερούς ανορθόδοξης Σονάτας προσφέρει πολλές ανα-

γνώσεις, με επικρατέστερη την θεώρησή της ως αυτοτελούς μέρους σονάτας που περιλαμβάνει ένα αντάτζιο κι ένα φουγκάτο σκέρτσο πριν από την ανακεφαλαίωση.

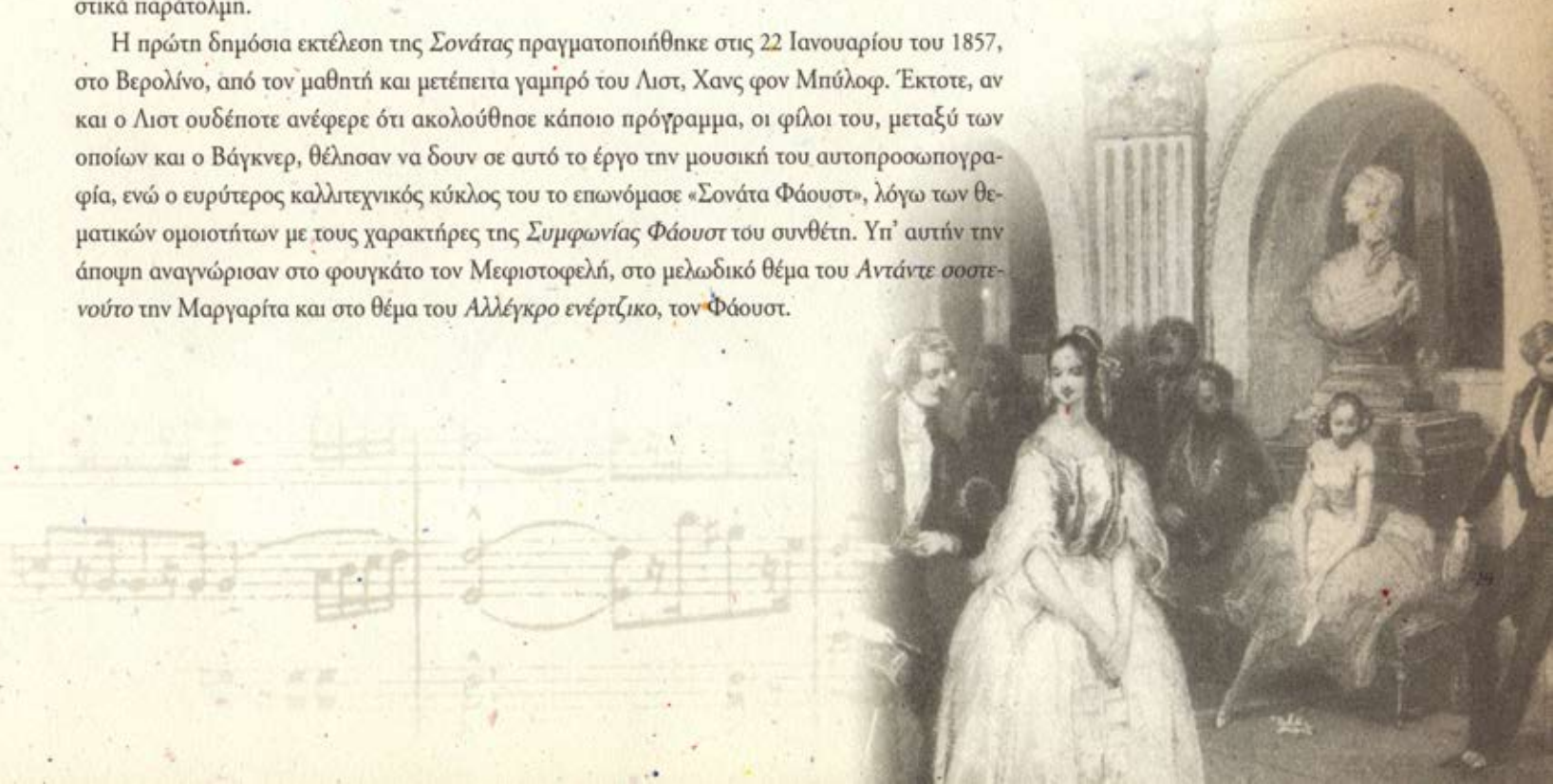
Ειδική μνεία αξίζει ο επίλογος της Σονάτας, τον οποίο ο Λιστ είχε αρχικά σχεδιάσει ως θριαμβευτική κατάληξη του έργου για την επίτευξη της καθιερωμένης κάθαρσης των συγκρούσεων που προηγήθηκαν. Η κατάληξη αυτή, εκτάσεως 25 μέτρων, οδηγούσε σε ακραία ένταση της δυναμικής –τρία φόρτε *fff*. Αναθεώρησε όμως και την αντικατέστησε με άλλη, εκτάσεως 32 μέτρων, κατά την οποία ο ήχος σβήνει βαθμιαία, για να καταλήξει σε ηχητικό επίπεδο ψιθύρου *ppp*, που επιβάλλει εξαιρετικά υψηλές τεχνικές απαιτήσεις, όπως άλλωστε και ολόκληρη η σύνθεση, η οποία ανήκει στην κατηγορία των πλέον δυσπρόσιτων τόσο από τεχνικής όσο και από εκφραστικής πλευράς έργων. Στον επίλογο θα επανέλθει για τελευταία φορά το εισαγωγικό μοτίβο (Α'), μεταφέροντας το αρχικό κλίμα και υποβάλλοντας βαθμιαία την αίσθηση σκιάς και μυστηρίου μιας ακραίας οιγής.

Η πρώτη έκδοση της Σονάτας σε *σι ελάσσονα* πραγματοποιήθηκε στη Λιψία το 1854 και έτυχε θερμής υποδοχής από πολλούς συγχρόνους του Λιστ, όπως για παράδειγμα από τον Βάγκνερ, που την εξύμνησε, όχι όμως και από τον Σούμαν, ο οποίος την θεώρησε νεωτεριστικά παράτολμη.

Η πρώτη δημόσια εκτέλεση της Σονάτας πραγματοποιήθηκε στις 22 Ιανουαρίου του 1857, στο Βερολίνο, από τον μαθητή και μετέπειτα γαμπρό του Λιστ, Χανς φον Μπύλοφ. Έκτοτε, αν και ο Λιστ ουδέποτε ανέφερε ότι ακολούθησε κάποιο πρόγραμμα, οι φίλοι του, μεταξύ των οποίων και ο Βάγκνερ, θέλησαν να δουν σε αυτό το έργο την μουσική του αυτοπροσωπογραφία, ενώ ο ευρύτερος καλλιτεχνικός κύκλος του το επωνόμασε «Σονάτα Φάουστ», λόγω των θεματικών ομοιοτήτων με τους χαρακτήρες της *Συμφωνίας Φάουστ* του συνθέτη. Υπ' αυτήν την άποψη αναγνώρισαν στο φουγκάτο τον Μεφιστοφελή, στο μελωδικό θέμα του Αντάντε *οσοτε-νούτο* την Μαργαρίτα και στο θέμα του *Αλλέγκρο ενέρτζικο*, τον Φάουστ.

Ποτέ δεν θα συγχωρήσουν το προβάδισμα στο περιεχόμενο που δίνει ο μοντέρνος συνθέτης, ... το γεγονός ότι είναι συγχρόνως διανοητής και ποιητής

Φραντς Λιστ

Ο Μεφιστοφελής εμφανίζεται
στον Δόκτορα Φάουστ.
Λιθογραφία του Εζέν Ντελακρουά

ΦΡΑΝΤΣ ΛΙΣΤ

Το Βάλς του Μεφιστοφελή, αρ. 1

Ένας χορός στο πανδοχείο

Το *Βάλς του Μεφιστοφελή, αρ. 1*, με υπότιτλο «Ένας χορός στο πανδοχείο», είναι το δεύτερο συμφωνικό ποίημα με τίτλο *Δύο επεισόδια* από τον *Φάουστ του Λέναου* που έγραψε ο Λιστ το 1859-1860. Μετέγραψε για πιάνο το ορχηστρικό αυτό έργο λίγο μετά την ολοκλήρωση του.

Εμπνευσμένο από το ποιητικό κείμενο του Νικόλαους Λέναου για τον Φάουστ, αναφέρεται στη σκηνή κατά την οποία ο Φάουστ και ο Μεφιστοφελής, ανθρώπινη ενσάρκωση του Διαβόλου, μπαίνουν σ' ένα πανδοχείο όπου χορεύουν χωρικοί. Ο Φάουστ γοπεύεται από μια νεαρή χωριατοπούλα, αλλά δεν τολμά να την πλησιάσει. Ο Μεφιστοφελής ειρωνεύεται τη συστολή του και επιπλήττει τους μουσικούς για το αργό παίξιμό τους. Αρπάζει ένα βιολί και αρχίζει να παίζει διαβολικά, παρασύροντας τους πάντες σ' έναν άγριο χορό.

Η μουσική του *Βάλς* αρχίζει με τον Μεφιστοφελή να κουρδίζει με έξαλλο τρόπο το βιολί και συνεχίζεται με τον παράξενο χορό που αυτοσχεδιάζει και που θα οδηγήσει τους χωρικούς, και μαζί μ' αυτούς και τον Φάουστ, σε μια σατανική παραζάλη. Το διαβολικό κούρδισμα είναι η πρόφαση για τις συγχορδίες από διαστήματα πέμπτης με τις οποίες ο Λιστ οικοδομεί την εισαγωγή, ενώ ολόκληρος ο μύθος τον παρακινεί σε αρμονικές και ηχοχρωματικές αναζητήσεις.

Οι χοροί, τους οποίους επεξεργάζεται με άφθαστη δεξιοτεχνική γραφή, εναλλάσσονται και σε ορισμένα σημεία συνυφαίνονται με τα ερωτικά μεσοδιαστήματα, τα οποία, καθώς αναπτύσσονται πάνω σε χρωματικό μελωδικό θέμα, προαναγγέλλουν όχι μόνο τη χρωματική γραφή του Βάγκνερ, αλλά και τις αρμονικές καινοτόμες μεθόδους του Σκριάμπιν.

Και το βάλς του Μεφιστοφελή συνεχίζεται μέχρι τις πρώτες πλιαχτίδες της επόμενης μέρας, που βρίσκουν τον Φάουστ και τη νεαρή κοπέλα βαθιά μέσα στο δάσος.

ΜΑΛΚΙΤΑ ΧΑΓΟΥΕΛ

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

13 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΓΙΟΧΑΝΝΕΣ ΜΠΡΑΜΣ

*Σπουδές (Παραλλαγές) σ' ένα θέμα του Παγκανίνι**1ο και 2ο τεύχος, έργο 35*

Τις *Παραλλαγές σ' ένα θέμα του Παγκανίνι* (στο *Καπρίτσιο* αρ. 24, σε λα ελάσσονα, έργο 1) ο Μπραμς άρχισε να τις γράφει στο Αμβούργο το 1862 –ένα χρόνο μετά τη σύνθεση των *Παραλλαγών σ' ένα θέμα του Χαίντελ*–, για να τις ολοκληρώσει το 1864, όταν είχε πλέον αποφασίσει να ζήσει μό- νιμα στη Βιέννη. Την ιδέα της σύνθεσης αυτής του την είχε υποβάλει η Κλάρα Σούμαν και ο Μπραμς ανταποκρίθηκε με το έργο 35, που αποτελείται από δύο τεύχη, κάθε ένα από τα οποία περιλαμβάνει 14 παραλλαγές.

Κάθε τεύχος διακρίνεται από μια αυτοτέλεια. Αρχίζει με την έκθεση του *Καπρίτσιου*, το οποίο, στη σειρά που ακολουθεί, παραλλάσσεται με κάθε δυνατό τρόπο, εξαντλώντας σχεδόν τη μελωδική και αρμονική, καθώς και την περίφημη ρυθμική, ευρηματικότητα του συνθέτη. Ονο- μάζοντας τη σύνθεση αυτή *Σπουδές*, ο Μπραμς υπογράμμισε τη συστηματική εκμετάλλευση των πολλαπλών τεχνικών δυνατοτήτων του πιάνου που επιχειρεί στο έργο αυτό, η έμφαση όμως στην τεχνική επεξεργασία δεν σκιάζει κατά κανένα τρόπο την αδιαμφισβήτητη μουσική του διάσταση.

Το έργο 35 είναι εμπνευσμένο όχι μόνο από τη μελωδική αμεσότητα του *Καπρίτσιου σε λα ελάσσονα* του Νικολό Παγκανίνι, αλλά και από τη «μαγεία» που ασκούσε στους ακροατές του ο Ιταλός βιρτουόζος, η προσωπικότητα του οποίου αποτυπώθηκε με τον πιο αυθεντικό τρόπο στα *Καπρίτσια* του. Οι *Παραλλαγές (Σπουδές)* του Μπραμς, που τόσο σπάνια εμφανίζονται σε προγράμματα ατομικών ρεσιτάλ, είναι προϊόν μακρών συζητήσεων και συνεργασίας του συνθέ- τη με τον Καρλ Τάουσιχ (1841-1871), έναν από τους πιο χαρισματικούς πιανίστες της εποχής του –«διαβολικό» τον αποκαλούσαν– που υπήρξε ο αγαπημένος μαθητής του Λιστ.

Οι 28 *Παραλλαγές του έργου 35* αποτελούν μέχρι σήμερα πρόκληση για ένα βιρτουόζο πια- νίστα. Σχεδόν ποτέ δεν εκτελούνται στο σύνολό τους Το 2ο τεύχος παραλλαγών θεωρείται κατά

τι ευκολότερο από το πρώτο, εντούτοις η προοπτική μιας δημόσιας εκτέλεσης επιβάλλει λογικά μια επιλογή παραλλαγών από τα δύο τεύχη. Στην εποχή του Μπραμς είχαν προσλάβει την επωνυμία «Δαιμονικές παραλλαγές» (*Hexenvariationen*), χαρακτηρισμός που αποτυπώνει όχι μόνο τη δυσκολία εκτέλεσης, αλλά και τον ρομαντικό τους χαρακτήρα.

ΜΩΡΙΣ ΡΑΒΕΛ

Ο Γκασπάρ της Νύχτας

Τρία ποιήματα για πιάνο εμπνευσμένα
από τον Αλοϊζίους Μπερτράν

Ο συνθέτης, pianίστας και μαέστρος Μωρίς Ραβέλ, από τις μεγαλοφυΐες της γαλλικής μουσικής, σφράγισε την εποχή του, πάνω απ' όλα με την ενορχηστρωτική φαντασία και τη νεωτεριστική γραφή του. Ανανεώνοντας δραστικά το πιανιστικό ύφος του 20ού αιώνα, ο Ραβέλ διαμόρφωσε, με την πολύ προσωπική χρήση τροπικών μελωδιών και διαστημάτων έβδομης και ένατης, μια μοναδική μουσική προσωπικότητα. Τα δεξιοτεχνικά πυροτεχνήματα—που τον προσείλκυαν όσο και τον Λιστ (τον οποίο θαύμαζε απεριόριστα)—όχι μόνο αποτελούν αναπόσπαστο συστατικό της αρχιτεκτονικής στερεότητας των έργων του, αλλά, σε συνδυασμό και με τα προαναφερθέντα στοιχεία, συνιστούν τα θεμέλια της ιμπρεσιονιστικής του τεχνικής.

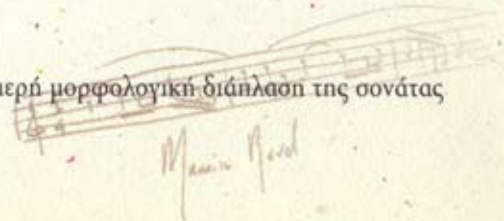
Αφού πέρασε τα στάδια του κλασικισμού και του ιμπρεσιονισμού, ο Ραβέλ αναζήτησε τη δική του Ρομαντική έκφραση με τον *Γκασπάρ της Νύχτας*, έργο που συνέθεσε το 1908, προσφεύγοντας στον κόσμο που απαρτίζουν οι νεράιδες και τα ξωτικά. Πρόκειται ίσως για την πιο προσφιλή φυγή αυτού του συνθέτη. Εδώ, πηγή έμπνευσης για τα τρία μέρη της σύνθεσης αποτέλεσε ο ποιητικός κύκλος του Ρομαντικού Αλοϊζίους Μπερτράν (1807-1841), του οποίου το τρίτο βιβλίο έχει τον τίτλο: *Ο Γκασπάρ, η Νύχτα και οι Φαντασμαγορίες της*, από τρία ποιήματα του οποίου ο Ραβέλ δανείστηκε και τους τίτλους των τριών μερών του έργου του:

Νηρηίς-η νεράιδα των κυμάτων (Ondine)

Η Αγχόνη (Le Gibet)

Σκαθάρι (Scarbo)

Η αρχιτεκτονική του έργου, που μιμείται την τριμερή μορφολογική διάπλαση της σονάτας

(*Αλλέγκρο, Αντάτζιο, Φινάλε*) συνιστά κατ' αρχάς ένα μάλλον εμφανή συνεκτικό ιστό. Πιο ουσιαστικός είναι ίσως ο σύνδεσμος των τριών μερών μέσα από τις ηχητικές αναπαραστάσεις και επικλήσεις που δημιουργεί ο συνθέτης: το μουρμουρητό ενός τραγουδιού (1ο), οι χτύποι ενός ρολογιού, ένα κουφάρι που αιωρείται (2ο), ή ο ηχοχρωματικός πλούτος ορχηστρικής ποιότητας και τα τσακίσματα του ρυθμού (3ο), που αναπαριστούν το εξωτικό-δαιμονικό στοιχείο και την καρικατούρα του σε μια αδιαχώριστη εκφραστική ενότητα.

Ο Ραβέλ διευκρίνισε ότι με το έργο αυτό θέλησε να ξεπεράσει σε δεξιολογική δυσκολία τη σύνθεση για πιάνο *Ιολαμέυ* του Μπαλακίρεφ.

Ο *Γκασπάρ της Νύχτας* παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Παρίσι, στις 9 Ιανουαρίου του 1909, από τον Ισπανό βιρτουόζο και φίλο του Ραβέλ, Ρικάρντο Βίνιες (1875-1943), ο οποίος γνώρισε στον συνθέτη τον ποιητή Α. Μπερτράν.

ΜΙΛΥ ΜΠΑΛΑΚΙΡΕΦ
Ιολαμέυ, Ανατολική Φαντασία

Ο Ρώσος συνθέτης και βιρτουόζος πιανίστας Μίλυ Μπαλακίρεφ, μαχητής υπέρ μιας εθνικής κατεύθυνσης της ρωσικής μουσικής και υπέρμαχος του ανατολικού εξωτισμού, συνένωσε με τον ευτυχέστερο τρόπο το μελωδικό ιδίωμα της Εγγύς Ανατολής με την εκλεπτυσμένη τεχνική του δυτικού Ρομαντισμού. Από τους οκαπανείς της συμφωνικής μουσικής της πατρίδας του, ο Μπαλακίρεφ ήταν εκείνος που καθιέρωσε την ενσωμάτωση σ' αυτήν ανατολικών στοιχείων, τα οποία αποτελούν έκτοτε και το κύριο γνώρισμά της. Άμεση υπήρξε η επιρροή του στη γνωστή *Ομάδα των Πέντε*, που τον θεώρησε μέντορά της, αλλά και σε μία από τις πλέον εξατομικευμένες καλλιτεχνικές μορφές της Ρωσίας, στον Τσαϊκόφσκι. Η αποφασιστική στιγμή του εμπλουτισμού του μουσικού λεξιλογίου του με εξωτικά ανατολικά στοιχεία, που διέυρυνε τον καλλιτεχνικό ορίζοντα του συνθέτη, απελευθερώνοντάς τον από την ασφυκτική (όπως την ένιωθαν τότε) κυριαρχία της γερμανικής ρομαντικής μουσικής, προέκυψε από τυχαίες περιστάσεις, το 1862, όταν, περνώντας για λόγους θεραπευτικούς το καλοκαίρι του στον Καύκασο, ο Μπαλακίρεφ γοητεύτηκε από τη λαϊκή μουσική της περιοχής, σε βαθμό ώστε να εισαγάγει στοιχεία της στις συνθέσεις του με τον πλέον γόνιμο τρόπο.

Η *Ανατολική Φαντασία, Ισλαμέυ*, σύνθεση για πιάνο, αποτελεί καρπό αυτής της βαθιάς εντύπωσης που άσκησε στον Μπαλακίρεφ η λαϊκή μουσική. Το βασικό θέμα είναι μια αυθεντική λαϊκή μελωδία, που κατέγραψε ο συνθέτης ο' ένα από τα ταξίδια του στον Καύκασο, η οποία συνδυάζεται εδώ με ταταρικές μελωδίες. Ο Μπαλακίρεφ αξιοποιεί με μια άκρως επεξεργασμένη πιανιστική γραφή το εξωτικό αυτό υλικό, εφαρμόζοντας σε μεγάλη έκταση την εκκεντρική δεξιολογική τεχνική του Λιστ. Η επιρροή του Λιστ είναι εμφανής και σε άλλες παραμέτρους του έργου, όπως στο αργό μελωδικό τμήμα που φέρνει στο νου μας το «όνειρο αγάπης» και στο «συντακτικό» της σύνθεσης, όπως προδίδει η μορφολογική διάρθρωση του έργου, που συνδέει δύο κύρια τμήματα με σύντομα περάσματα.

Η *Ανατολική Φαντασία Ισλαμέυ* είχε ιδιαίτερη απήχηση στον Λιστ, αλλά και στους νεότερους Γάλλους συνθέτες Ντεμπισσύ και Ράβέλ, καθώς προδικάζει σε σημαντικό βαθμό το κατοπινό ύφος του πιάνου. Ο Μπαλακίρεφ άρχισε τη σύνθεσή της στις 21 Αυγούστου 1869 στη Μόσχα, όπου διέμενε και διατηρούσε στενές φιλικές σχέσεις με τον θρυλικό πιανίστα Νικόλαϊ Ρούμπινστάιν και τον Τσαϊκόφσκι. Την ολοκλήρωσε στις 25 Σεπτεμβρίου στην Αγία Πετρούπολη, αφιερώνοντάς την στον Ρούμπινστάιν, ο οποίος και την ερμήνευσε σε πρώτη δημόσια εκτέλεση στις 30 Νοεμβρίου / 12 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους.

Ο συνθέτης σχεδίαζε αρχικά την *Ανατολική Φαντασία Ισλαμέυ* με την προοπτική της σύνθεσης συμφωνικού ποιήματος. Ίσως στο γεγονός αυτό να οφείλεται η καθαρά ορχηστρική γραφή που χαρακτηρίζει γενικά αυτό το πιανιστικό έργο και η οποία συνιστά μια σχεδόν απαγορευτική δυσκολία. Ο ίδιος δεν το έπαιξε ποτέ. Η υπερβατική δεξιολογία που απαιτεί η εκτέλεση του αποτελεί μέχρι σήμερα κορυφαία κατάκτηση ολόκληρου του πιανιστικού ρεπερτορίου.

ΜΑΛΚΙΤΑ ΧΑΓΟΥΕΛ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΓΟΥΡΟΣ

Γεννήθηκε το 1969 στην Αθήνα. Αρχισε τη σταδιοδρομία του σε ηλικία 8 ετών, ως μαθητής ακόμη του Ωδείου Αθηνών, από το οποίο αποφοίτησε με τις υψηλότερες διακρίσεις. Συνέχισε στο Πανεπιστήμιο του Μέρυλαντ και στη Βασιλική Ακαδημία Μουσικής του Λονδίνου, από την οποία αποφοίτησε με την υψηλότερη βαθμολογία. Σε ηλικία 12 ετών έκανε την πρώτη εμφάνισή του στο Κάρνεγκι Χολ, ως σολίστ στο *Τρίτο κοντσέρτο για πιάνο του Ραχμάνινοφ*, με την Εθνική Συμφωνική της Ουάσιγκτον, υπό την διεύθυνση του Μοτσιατλάβ Ροστρόποβιτς. Έκτοτε έχει εμφανιστεί στις γνωστότερες αίθουσες συναυλιών του κόσμου (Φιλαρμονική του Βερολίνου, Ρόυαλ Φέστιβαλ Χολ, Σκάλα του Μιλάνου, Κοντσέρτχεμπαου του Άμστερνταμ, Όπερα του Σίδνεϋ, Καλλιτεχνικό Κέντρο Μελβούρνης κ.ά.), με τους διασημότερους αρχιμουσικούς και τις μεγαλύτερες ορχήστρες (Φιλαρμονική του Βερολίνου, Βασιλική Φιλαρμονική του Λονδίνου, Ορχήστρα Φιλαρμόνια, Συμφωνική του Λονδίνου, Ορχήστρα του BBC, Ορχήστρα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Ορχήστρα της Ακαδημίας της Αγ. Καικιλίας της Ρώμης, Συμφωνικές ορχήστρες της Οξφόρδης, της Μαδρίτης, της Βιέννης, του Σίδνεϋ, της Μελβούρνης, του Ντάλας, της Ουάσιγκτον, Ορχήστρες Γιομιούρι και ΝΚΗ του Τόκιο κ.ά.). • Τον Μάιο του 1995 έδωσε

ρεσιτάλ στο Παλάτι του Μπάκιγχαμ, σε μια τιμητική βραδιά για εστεμμένους και διασημότητες. • Τον Σεπτέμβριο του 1997 συμμετείχε στον εορτασμό για τα 850 χρόνια από την ίδρυση της Μόσχας και ερμήνευσε το *Τρίτο κοντσέρτο* για πιάνο του Ραχμάνινοφ, αποσπώντας εξαιρετικές κριτικές. • Το 1998 εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Ρουμανία, δίνοντας ρεσιτάλ και συμπράττοντας ως σολίστ με ορχήστρες. • Τον Μάρτιο του 1999 έκανε για πρώτη φορά εμφανίσεις στη Νότια Αφρική, όπου έδωσε ρεσιτάλ και συνέπραξε με την Εθνική Συμφωνική του Γιοχάνεσμπουργκ. • Τον Απρίλιο του 2000 έδωσε το πρώτο ρεσιτάλ του στο Κάρνεγκι Χολ και ηχογράφησε έργα για σόλο πιάνο του Σούμαν και του Μπραμς, ενώ στην Άγκυρα, τον Ιούνιο του 2000, συμμετείχε στα εγκαίνια του Μπιλκέντ Οντεόν, όπου έπαιξε το *Τρίτο κοντσέρτο* του Ραχμάνινοφ με τη Συμφωνική του Πανεπιστημίου Μπιλκέντ, ενθουσιάζοντας το κοινό. Έχει στο ενεργητικό του 10 δίσκους με έργα για σόλο πιάνο των Σούμαν, Μπραμς, Μπετόβεν, Σοπέν, Λιστ, Μότσαρτ, το *Τρίτο κοντσέρτο* του Ραχμάνινοφ, με τη Φιλαρμονική του Βερολίνου, τη *Φαντασία* και το *Πρώτο κοντσέρτο* του Τσαϊκόφσκι, με τη Φιλαρμονική του Λονδίνου, το *Δεύτερο κοντσέρτο* του Λιστ, με τη Φιλαρμονική της Σλοβενίας, και τα δύο κοντσέρτα του Μπραμς με τη Φιλαρμονική της Σόφιας.

Γιέ μου, σπλάχνω τών σπλάχνων μου, καί
μου,
πουλάκι τῆς φτωχιάς αὐλῆς, ἀνθί τῆς ἐρημιάς

Πῶς κλείσαν τά ματάκια σου καί δέ θεωρεῖς
καί δέ σαλεύεις, δέ γρικᾷς τά πού πικρά σου

μου, ἐσύ πού γιάτρεις κάθε πικρὸν
μάντευες τί πέρανε κάτω ἀπ' τὸ

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ • ΒΡΑΔΙΕΣ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

Gianni Tzou

Επιτάφιος (1936 και 1958)

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ - ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

[Μεταγραφή για φωνή
και πιάνο ΤΑΣΟΣ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ]

1. Πού πέταξε τ' αγόρι μου
2. Χείλι μου μοσκομύριστο
3. Μέρα Μαγιού
4. Βασίλεψες αστέρι μου
5. Ήσουν καλός
6. Στο παραθύρι στέκοσουν
7. Νά 'χα τ' αθάνατο νερό
8. Γλυκέ μου, εσύ δε χάθηκες

ΝΕΝΑ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ, τραγούδι

ΤΑΣΟΣ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ, πιάνο

[Δ ι ά λ ε ι μ μ α]

Φαίδρα (1974-1975)

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

[Επιλογή κειμένου ΝΟΝΙΚΑ ΓΑΛΗΝΕΑ]

Δ Ι Α Ν Ο Μ Η

Φαίδρα: ΝΟΝΙΚΑ ΓΑΛΗΝΕΑ

Ιππόλυτος: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Θησέας: ΚΙΜΩΝ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Τροφός: CLAUDE BOULLU

Στρατιώτες: ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ,

ΠΑΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Σκηνοθεσία: ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Σκηνικά - κοστούμια: ΝΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Στο πιάνο ο ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ αυτοσχεδιάζει
πάνω σε μοτίβα της μουσικής του ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ
για την ταινία Φαίδρα του Ζυλ Ντασέν
Σκηνοθεσία βίντεο: ΚΩΣΤΑΣ ΑΥΤΕΡΗΣ

Φωτισμοί: ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΕΤΡΑΚΗΣ

Βοηθός σκηνοθέτη: ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ

Ευχαριστίες οφείλονται στην κ. Ντόλυ Γουλανδρή, η οποία ευγενώς παραχώρησε τους χώρους του Μεγάλου Σταθάτου
για το γύρισμα του βίντεο που προβάλλεται στην παράσταση.

Επιτάφιος

του ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ (1936) και του ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ (1958)

(Θεσσαλονίκη. Μάης του 1936. Μια μάνα, καταμεσής του δρόμου, μοιρολογάει το σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της και πάνω της, βουίζουν και σπάζουν τα κύματα των διαδηλωτών – των απεργών καπνεργατών. Εκείνη συνεχίζει τον θρήνο της).

Έτσι ορίζεται ο τόπος και ο χρόνος του δράματος από τον ποιητή. Μέσα σε τρεις αράδες, στήνεται το σκηνικό, το θέμα του, ο «χορός», το τραγικό πρόσωπο, και η μορφή του δράματος: μια μάνα που κλαίει τον αδικοσκοτωμένο γιο της – ένα μοιρολόι, ένας Επιτάφιος θρήνος, μέσα στην καρδιά της άνοιξης, στις στράτες και τις αγορές, τα μπαλκόνια και τα σοκάκια, της Θεσσαλονίκης του 1936, που βροντάνε μετά τη βίαιη καταστολή της απεργίας των καπνεργατών. Μέσα στο θολό και βαρύ κλίμα της επερχόμενης μεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. Ο θρήνος υμνεί το γενναίο φρόνημα και μαζί τη σωματική ομορφιά, τη φωτεινή παρουσία του αδικοσκοτωμένου νεαρού εργάτη. Ο αισθησιασμός και η σωματικότητα της ποίησης του Ρίτσου στις πιο υψηλές της στιγμές. Όμως εδώ, στο δίπτυχο Χριστός/Άδωνις, άνοιξη/θάνατος, προστίθεται μια τρίτη διάσταση, κοινωνικο-πολιτική:

Η κλασική περιφορά του ανοιξιάτικου Επιταφίου: και σου μαδάνε οι κορασιές, λουλούδια στα μαλάκια, τοποθετείται στο πλαίσιο του εργατικού κινήματος και μετατρέπεται σε κοινωνική διαμαρτυρία και εξέγερση. Η αναμενόμενη ελπίδα της Ανάστασης θα έρθει μέσα από την οργανωμένη λαϊκή-ταξική πάλη:

Τώρα οι σημαίες σε ντύσανε. Παιδί μου, εσύ, κοιμήσου,
και γω τραβάω στ' αδέρφια σου και παίρνω τη φωνή σου.

Στον ομοιοκατάληκτο δεκαπεντασύλλαβο, παρεμβάλλονται καίριες απηχήσεις της λόγιας και της δημοτικής μας παράδοσης, φορτίζοντας και τονίζοντας τις σύγχρονες απηχήσεις του δράματος.

Σε μια αλλιώτικα κρίσιμη, και πάντως ιδιαίτερα γόνιμη, περίοδο για το αριστερό κίνημα, γράφτηκε ο *Επιτάφιος* του Μίκη Θεοδωράκη. Λίγο πριν από τις βουλευτικές εκλογές του 1958, όπου η ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) αναδείχτηκε δεύτερο κόμμα στη Βουλή, δηλαδή αξιωματική αντιπολίτευση, συγκεντρώνοντας το 25% των ψήφων, το μεγαλύτερο ποσοστό που συγκέντρωσε ποτέ η κομμουνιστογενής αριστερά στην Ελλάδα, και μάλιστα χωρίς να έχει συμπληρωθεί ούτε μία δεκαετία από τη λήξη του Εμφυλίου πολέμου.

Ο Μίκης Θεοδωράκης, λοιπόν, που την εποχή εκείνη ζούσε κι εργαζόταν στο Παρίσι, έγραψε τον *Επιτάφιο* για να τον τραγουδήσει σε συγκέντρωση με σκοπό τον έρανο για την προεκλογική ενίσχυση της ΕΔΑ. Η συγκυρία αποδεικνύεται μοναδική: Η αισιοδοξία και η αγωνιστικότητα των λαϊκών μαζών, σε μία περίοδο ανάπτυξης του λαϊκού κινήματος, στην πάλη του για τους δημοκρατικούς θεσμούς και την αποτίναξη του μετεμφυλιακού, συναντιούνται με το ελληνικό τραγούδι, την ώρα που αυτό αναζητάει δυναμικά νέους δρόμους έκφρασης.

Ο *Επιτάφιος* του Μίκη Θεοδωράκη θα εγταχθεί φυσιολογικά, με τη δική του, εντελώς ιδιαίτερη, φυσιογνωμία και άρθρωση, στη μεγάλη προοπτική της αναγέννησης του έντεχνου ελληνικού τραγουδιού, που είχε δείξει δέκα χρόνια νωρίτερα, το 1948, ο Μάνος Χατζιδάκις, με την ιστορική διάλεξή του για το ρεμπέτικο τραγούδι, στο Θέατρο Τέχνης, αλλά και με το μέχρι τότε πλούσιο και πρωτότυπο έργο του. Το λαϊκό τραγούδι, το ρεμπέτικο και η βυζαντινή μουσική παράδοση θα αποτελέσουν τα πλούσια μουσικά κοιτάσματα από τα οποία θα αντλήσει και θα αναπτύξει το έντεχνο ελληνικό τραγούδι την ιδιαίτερη, τη γεμάτη παμπάλαια και συγχρόνως καινούρια ακούσματα, φυσιογνωμία του.

Παράλληλα, η σύνδεση του Θεοδωράκη με το λαϊκό κίνημα, που εκείνη τη στιγμή βρίσκεται σε ανοδική πορεία, θα ζυμώσει τα καινούρια, αλλά και βαθιά οικεία, ξεχασμένα ακούσματα με τους λαϊκούς αγώνες. Το τραγούδι, με την ποίηση των μεγάλων ποιητών που βρίσκονται στην ακμή τους εκείνη την εποχή (Σεφέρης, *Ημερολόγιο Καταστροφών* Γ', Ρίτσος, *Σονάτα του σεληνόφωτος*, Ελύτης, *Άξιον Εστί*, για ν' αναφερθώ μόνο στους ποιητές που μελοποίησε ο Θεοδωράκης) πέρα από τη μεγάλη λαϊκή απήχηση που έχει, σηματοδοτεί, κατά κάποιον ιδιαίτερο και ιδιάζοντα τρόπο, ευρύτερα πολιτιστικά αιτήματα των μαζών και ένα γόνιμο άνεμο δημιουργίας, γενικότερα.

Ο *Επιτάφιος* του Μίκη Θεοδωράκη παντρεύει με μοναδικό τρόπο τους στίχους του *Επιταφίου* του Γιάννη Ρίτσου με τη μουσική, χρησιμοποιώντας και εφευρίσκοντας ανάλογες μουσικές φόρμες και τρόπους.

Στις 10 Μαΐου 1936 ο Ριζοσπάστης δημοσίευσε στην πρώτη του σελίδα τη φωτογραφία μιας μάνας που οδύρεται πάνω απ' το σκάμα του σκοτωμένου παιδιού της στα επεισόδια της Πρωτομαγιάς, στη Θεσσαλονίκη. Η φωτογραφία αυτή πυροδότησε τη γραφή του *Επιταφίου*.

Σχέδιο που περιλαμβάνεται στην έκδοση του Επιτάφιου (1964), με την υπογραφή ΧΡΟΝΗΣ [Μπότοσγλου]

Ωστόσο, και παρά την τεράστια λαϊκή του απήχηση, ο *Επιτάφιος* δέχτηκε δριμύτατες επιθέσεις από τα πολυποίκιλα μουσικά κατεστημένα της εποχής και προκάλεσε παθιασμένες συζητήσεις. Καμία από τις καινοτομίες του Θεοδωράκη – χρήση λαϊκών οργάνων και μπουζουκιού, μελοποίηση ποιητικού κύκλου, ως, και κυρίως, η μοναδική ερμηνεία του Γρηγόρη Μπιθικώτοπ – δεν έμεινε έξω από το χορό των έντονων αντιπαραθέσεων. Είναι κι αυτό ένα δείγμα της δραστηριότητας της αληθινής τέχνης, της βαθύτατης ανασφάλειας και αμηχανίας που προκαλεί στους εκάστοτε κλειδοκράτορες της αυθεντικότητας και της αλήθειας. Είναι όμως ταυτόχρονα και δείγμα μιας εποχής που «σχετίζεται» με την τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία, μιας κοινωνίας σε ακμή, οργανισμού σε δράση, που υπερασπίζεται τον πολιτισμό του με τρόπο ευαίσθητο και δραστικό. Σε μια εποχή όπου κυριαρχεί και βασιλεύει ο μονόλογος και ο πωλώπλωτος αποκλεισμός, ένας διάλογος σαν εκείνον που γινόταν μέσα από τις σελίδες της *Επιθεώρησης Τέχνης*, μοιάζει σήμερα σαν απομεινάρι ανάμνησης απολεσθέντος παραδείσου. Ιδού πώς απαντούσε τότε ο Μίκης Θεοδωράκης στους πάσης φύσεως επικριτές του, από τις σελίδες της *Επιθεώρησης Τέχνης*, τον Γενάρη του 1961, και είχε όλον τον κόσμο μαζί του:

Τα τραγούδια του Επιταφίου, από το 1 έως το 8 έχουν όλα την ίδια γραμμή, το ίδιο στυλ, τον ίδιο χαρακτήρα... Όμως μια-δυο νότες εδώ, μια φράση εκεί, θυμίζουν διακριτικά τότε έναν πυρήνα από ένα μαρινάτικο μοιρολόι (No 1) ή ένα χαρακτήρα (με δύο νότες) από ένα κρητικό ριζίτικο (No 5). Το ίδιο όπως στις συνθέσεις των «κλασικών» της λαϊκής μας μουσικής (Τσιτσάνη - Μητσάκη - Χιώτη), που μέσα στο ίδιο το «λαϊκό» στυλ (στο οποίο ανήκει και ο Επιτάφιος) διακρίνουμε άλλοτε την εκκλησιαστική μελωδία (Συννεφιασμένη Κυριακή, Όταν μπαίνεις στην ταβέρνα και το No 8 του Επιταφίου), άλλοτε νησιώτικο τραγούδι (Ζέππος, το No 6 του Επιταφίου) κλπ. Κλπ. [...]

Αυτά για τον μελωδικό χαρακτήρα. Όσον αφορά τους ρυθμούς: Πρώτον, γιατί αυτή η αποστροφή προς το ζεϊμπέκικο; Ποιος αληθινός μουσικός... μπορεί να μείνει αδιάφορος μπροστά σ' αυτή την παράξενη (τουλάχιστον!) σύζευξη του ζυγού με τον περιττό, του δύο και τού τρία, που χαρακτηρίζει εξάλλου τόσους και τόσους ελληνικούς χορούς (7/8, 5/8, 9/8);

Ας αντιπαραβάλουμε τον καλαματιανό 7/8 με τον ζεϊμπέκικο 9/8. Ο πρώτος διαιρείται ως εξής: 3+2+2. Ο δεύτερος 2+2+2+3. Αυτή η αντίστροφη αναλογία δεν μας λέει τίποτε; Εμένα το μουσικό δημιουργό, με γοητεύει. Κι έπειτα αυτή η αυστηρότητα, αυτή η εκπληκτική ομοιογένεια στο ζύγισμα των φράσεων, που πρέπει να πέσουν με μαθηματική ακρίβεια, σ' αυτό το τμήμα του μέτρου και όχι σε άλ-

λο, αποκαλύπτουν μια απέραντη λαϊκή μουσική σοφία κι ένα οξύ και σίγουρο μουσικό ένστικτο, σμιλεμένα και τα δύο, ποιος ξέρει από ποιους νόμους, αφομοιωμένους εντούτοις σε εκπληκτικό βαθμό από τους λαϊκούς μουσικούς μας.

Μου είπαν ότι ο χασάπικος υπήρξε παλιός βυζαντινός χορός. Δεν το ξέρω. Όμως θαυμάζω αυτή την απέρριπτη αυστηρότητα του ρυθμού, όπως υπερθαυμάζω τον χασάπικο χορό, που είναι ένα από τα αριστουργήματα της νεοελληνικής τέχνης.

Οι ρυθμοί αυτοί, δίχως να το έχω συνειδητοποιήσει, γεννήθηκαν μαζί με τις μελωδίες του Επιταφίου. Τως σ' αυτό βοήθησε ο δεκαπέντασούλλαβος στίχος, που ανταποκρίνεται απολύτως στο ρυθμό του ζεϊμπέκιου. [...]

Και η ποίηση του Ρίτσου; Υπάρχει λέξη μήπως μέσα στον Μπιθικώτση, που να μην λέγεται καθαρά, σωστά και με το αληθινό συναισθηματικό της νόημα; [...]

Πέστε μας τότε συγκεκριμένα, χειροπιαστά, πού, σε ποια λέξη, σε ποιο νόημα προδόθηκε η ποίηση του Ρίτσου. Κι όταν ο Μπιθικώτσης αρχίζει με το «Γιε μου, ποια μοίρα στο 'γραφε» και δεν αισθάνεστε ηλεκτρική εκκένωση από συγκίνηση, τότε απαραιτήτως δύο τινά θα πρέπει να συμβαίνουν: ή εσείς ή εγώ, πάντως ένας από τους δυο μας, δεν καταλαβαίνει από μουσική. Εύχομαι να είμαι εγώ, που στο κάτω κάτω δεν έχω καμιά υπεύθυνη θέση, δεν διαφωτίζω τους άλλους κι ό,τι κι αν κάνω, κακό του κεφαλιού μου μονάχα κάνω.

ΕΙΡΗΝΗ ΛΕΒΙΑΗ

Η πρώτη έκδοση του Επιταφίου, Μάης 1936, «έκδοση Ριζοσπάστη». Στο εξώφυλλο ξυλογραφία με υπογραφή λ [Λυδάκης].

[Από την Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου της Αικατερίνης Μακρυγιάννη (1993)]

Σε κάλεσα. Δες, ξέρω πώς ν' αρχίσω. Περιμένω να βραδιάσει.

Να μεγαλώσουν στον κήπο οι σκιές, να μπου-
ντούν οι σκιές των δέντρων και

να σου ξέρω,
πως φοβάμαι.

Φαίδρα

Η ΦΑΙΔΡΑ του Γιάννη Ρίτσου, η τραγωδία της «αγνότητας»

Η *Φαίδρα* του Γιάννη Ρίτσου ανήκει στη σειρά των μεγάλων θεατρικών μονολόγων που περιλαμβάνονται στη συλλογή *Τέταρτη Διάσταση*. Γράφτηκε από το 1974 ως το 1975, στην Αθήνα και το Καρλόβασι της Σάμου, όπου συνήθιζε να περνάει τα καλοκαίρια του ο ποιητής. Η *Φαίδρα* είναι αφιερωμένη στον Γιάννη Τσαρούχη κι αυτό δεν είναι τυχαίο. Όπως και στη ζωγραφική – αλλά, με αντίστροφο τρόπο, και στο θέατρο – του Τσαρούχη, έτσι και στους μεγάλους αφηγηματικούς μονολόγους της *Τέταρτης Διάστασης* του Γιάννη Ρίτσου το μυθικό δάνειο λειτουργεί διπλά: προσωπείο και εγγενές στοιχείο της καθημερινότητας, που προβάλλει και εκδηλώνεται απρόβλεπτα, ως σκηνικό, κοστούμι ή φόντο – αντήχηση διαχρονική, που ταυτόχρονα λειτουργεί συγχρονικά, ως συγχωρδία της καθημερινότητας, απηχώντας τις αλληπάλληλες διαστροφικές που έχουν εγγραφεί με αναπόδραστο τρόπο στον ανθρώπινο ψυχισμό. Το μυθικό προσωπείο διευκολύνει τον εξομολογητικό τόνο, αλλά ταυτόχρονα προσδίδει στην καθημερινότητα το τραγικό της υπόβαθρο. Η τραγωδία εδώ ενεδρεύει πίσω από τις καθημερινότητες, μέσα σε οικείους φαινομενικά χώρους. Και το αντίστροφο: όταν η τραγωδία είναι έκδηλη, ακόμα κι όταν η δράση εκτυλίσσεται σε χώρους μαρτυρίου, ο υποδόρειος αισθησιασμός λανθάνει υποβλητικά, υποβόσκει και φωτίζει με πολλαπλά νοήματα ακόμα και την υπέρτατη θυσία. Η ηδονική γέυση του κόσμου είναι πανταχού παρούσα. «Το αισθησιακό ρίγος διαπερνά ολόκληρη την ποίηση του Ρίτσου. Η σωματική, ερωτική σχέση του με τα πράγματα και το ανθρώπινο σώμα»¹ αντηχεί σε όλους τους ποιητικούς του τόπους, από τους πιο επικούς ως τους πιο μαρτυρικούς. Θα έλεγε κανείς ότι «ο σάρκινος λόγος»², είναι αυτός που δικαιώνει την ποίησή του, και ταυτόχρονα τη ζωή και τη θυσία..

Στη *Φαίδρα*, τα πράγματα είναι πιο άμεσα. Μέσα από το προσωπείο της Φαίδρας ξετυλίγεται σε όλες του τις πτυχές το τυραννικό σωματικό πάθος, πυρήνας όλων των δυνατών ψυχικών και σωματικών μετασχηματισμών. Ενώ, μέσα από το προσωπείο του Ιππόλυτου, εκφράζεται η απώθηση, η καταστολή του ερωτικού πάθους, η αποχή, ο αντίλογος.

«Ανοιξιάτικο απόγευμα, πολύ ήσυχο. Μια συνηθισμένη πουχιά, κι όμως κάπως υπερβολικά φωτισμένη, υπερβολικά τονισμένη πότε απ' τη φωνή ενός πουλιού, πότε».

Έτσι αρχίζει ο πρόλογος, οι «σκηνικές οδηγίες» του ποιητή:

«Μια γυναίκα, ίσως πάνω από σαράντα χρονώ, σε μια πλεχτή, κουνιστή πολυθρόνα, λικνίζεται ελαφρά».

Είναι η Φαίδρα. Η κίνησή της μαρτυράει άνθρωπο με ισχυρή θέληση, που κινδυνεύει, μας προειδοποιεί ο ποιητής. Η πουχιά είναι παραπλανητική. Λειτουργεί ως προμήνυμα, αντίβαρο στον αβυσσαλέο πόθο που συγκλονίζει τη γυναίκα.

«Κρατάει τα μάτια της κλεισμένα. Με τα χέρια σταυρωτά στο στήθος της ψαύει τις θηλές της, στην αρχή πάνω από το ύφασμα, ύστερα κατάσαρκα».

Ξαφνικά, απ' έξω, ακούγονται οπλές αλόγων, σκυλιά, μια νεανική ανδρική φωνή. Το φως αλλάζει απότομα. Όλα γίνονται πορφυρά. Η γυναίκα βγαίνει από το δωμάτιο, κάτι λέει. Ξαναγυρνάει. Όλα τώρα είναι κατακόκκινα, το δωμάτιο, τα έπιπλα, το φόρεμά της, εκείνη. Ο Ιππόλυτος μπαίνει στο δωμάτιο, είναι νέος, όμορφος πολύ, αναψοκοκκινισμένος, ιδρωμένος, σκονισμένος. Έχει γυρίσει από το κυνήγι και η Φαίδρα τον κάλεσε να του μιλήσει. Κοιτάζει τα πόδια του. Το φως τώρα στο δωμάτιο γίνεται χρυσό μενεξέλι.

«Με μια χειρονομία ανεξήγητα προκλητική, η Φαίδρα ανάβει τσιγάρο. Ο νέος συγκρατεί έναν μορφασμό. Ίσως νά 'ναι η πρώτη φορά που καπνίζει μπροστά του».

Ξεφυσώντας άγρια τον καπνό απ' τα ρουθούνια και το στόμα αρχίζει να ξεγυμνώνει ανελέητα τον άγριο, τον σαρκοβόρο έρωτά της. Η κίνησή της είναι μάταιη και ανέλπιδη από την πρώτη στιγμή. Καταδικασμένη. Οι ρυθμοί της εσωτερικής της ανέλιξης είναι εκπληκτικοί. Εδώ ο Ρίτσος αποδεικνύεται βαθύς γνώστης του θεάτρου και της ανθρώπινης ψυχής. Στην αρχή τα λόγια φαίνονται να διστάζουν. Ξέρει πως από τη στιγμή που θα τα ξεστομίσει ενέχουν το αποτρόπαιο τέλος, που συμπεριλαμβάνει την εκδίκησή της. Είναι ένας έρωτας σαρκοβόρος. Η αποχή, το προηγούμενο, το άδειο, δεν είναι πια εφικτά. «*Η αγιότητα της στέρησης*» — «*λόγια αστόχαστα*» — εμφανίζεται τώρα ως ανημπόρια, φονική δειλία. Ανακαλεί όλους τους τρόπους που μηχανεύτηκε για να τον συναντήσει, κρυφούς, φανερούς, θανατηφόρους. Η επιθυμία της — «*Θυσιασμένη επιθυμία, Λερναία Ύδρα*» — ξεπροβάλλει από παντού, κυριεύει το σύμπαν.

Κάποια στιγμή θα ανακαλέσει μια παλιότερη συνάντησή τους, τη μοναδική σωματική επαφή τους:

Ένα βράδυ

*που σέ υποδέχτηκα στη σκάλα, πριν ανάψουμε ακόμη τους λύχνους,
τα χέρια σου τρέμαν
κ' έγειρες μια στιγμή το κεφάλι στον ώμο μου*

Τότε, ξαφνικά, και ενώ τον εκλιπαρεί σχεδόν, μέσα σε κλάσμα δευτερολέπτου μεταστρέφεται και καταρρέει ολοκληρωτικά, παρατείνεται. Ο Ιππόλυτος μαζεύει το τόξο του και ετοιμάζεται να φύγει. Στο σημείο αυτό, η παράσταση επιλέγει το βίντεο. Η φωνή της Φαίδρας ακούγεται off, σαν να έχει στοιχειώσει το σπίτι. Το σπίτι γίνεται «σώμα»: *είναι το σώμα σου, μαζί με το δικό μου*, λέει η Φαίδρα στον Ιππόλυτο. Το σπίτι (που φαίνεται στο βίντεο) είναι παράλληλα το Μέγαρο Σταθάτου, το ωραιότερο από τα εναπομένοντα νεοκλασικά σπίτια της Αθήνας, κατά τον Γιάννη Τσαρούχη – δεύτερη αναφορά, της παράστασης αυτή τη φορά, στον ζωγράφο. Η επιθυμία της Φαίδρας έχει εμποτίσει τους τοίχους του σπιτιού. Τα μάτια της κυριαρχούν παντού, ρουφώντας, «αρμέγοντας», κατασκοπεύοντας την παραμικρή κίνηση, την απειροελάχιστη εκδήλωση του σώματος και των διαθέσεων του Ιππόλυτου. Η ταινία είναι ασπρόμαυρη, μόνο το αίμα είναι κόκκινο, το αίμα που είναι αόρατο για όλους εκτός από τη Φαίδρα, γιατί το αίμα-έρωτας, το αίμα-επιθυμία σφύζει μέσα στο σώμα της, βάφει «*τα μάγουλα, το χαράκι του λαιμού*» του Ιππόλυτου, «*ογκώνει και πορφυρώνει τις θηλές και τα χείλη του – σα νά 'ταν όλο το κορμί του σε σύση*». Σκηνές από τον γάμο της με τον Θησέα, ποτήρια, πιάτα, κηροπήγια, ακριβά διαλεγμένα. Το τραπέζι του γάμου διάστικτο από το αίμα:

Κόκκινες στάλες

*Λεκιάζουν το τραπεζομάντιλο. Βάζω τις φέτες το ψωμί πάνωθ' τους – κόκκινες στάλες
και πάνω στο ψωμί...*

Τα πρόσωπα, τα χέρια, τα μαλλιά, ο καθρέφτης, οι τοίχοι

Κατάστικτοι με αίμα

Και η Φαίδρα, παραδομένη στο πιο πυρετικό πάθος, «*σε μια θεληματική στάση ενσυνείδητου βρέφους*», κλεισμένη στον πυρήνα της, σε μια ύστατη προσπάθεια να καταλαγιάσει τις τρομερές σκιές που την καταδυναστεύουν... Μάταια,

*γυμνή η επιθυμία μου, σίλβουσα, ολόλευκη, επιπλέει [...]
[...] – μια έγκυος γυναίκα*

*Μη τάχα
προορισμός της γυναίκας είναι η γέννηση; ή μήπως
προορισμός της αθέλητος ο έρωτας; – το μαρτύριο κ' η δόξα του ανθρώπου.*

Το πάθος και ο πόνος φτάνουν μέχρι τον διαμελισμό, είναι ο άλλος δρόμος, ο μόνος αληθινός προς την αγιότητα.

Τα ίδια κομμένα κεφάλια στο δίσκο, τα ίδια καρφιά....

Η εκδίκηση που ακολουθεί αυτή τη φορά δεν είναι των θεών, είναι η κατάρα των ανθρώπων. Το βίντεο τελειώνει αφήνοντας τη Φαίδρα ξέπνοη σχεδόν και βαθιά καταπονημένη.

Φύγε, λοιπόν. Τι μου στέκεις εκεί απολιθωμένος;

Εκείνη τη στιγμή, στην παράσταση, φαίνεται πως ο Ιππόλυτος λυγίζει, τα έχει χαμένα, μοιάζει έτοιμος να ενδώσει παρασυρμένος από το μέγεθος και την έλξη της αβύσσου που ξεσκεπάζουν τα λόγια της Φαίδρας. Σκύβει να τη φιλήσει. Είναι όμως πια αργά. Η Φαίδρα δεν αντιλαμβάνεται αυτό που αντιλαμβάνονται οι θεατές, δεν μπορεί να το αντιληφθεί πια.. Έχει περάσει κιόλας στην άλλη όχθη, έχει φτάσει στο τέλος. Είναι η ώρα της εκδίκησης.

Τελειώνει το βίντεο κι έρχεται η σειρά του επιλόγου, με τις σκηνικές οδηγίες του ποιητή:

Στην αίθουσα μπαίνει ο Θησέας, τον ακολουθούν οι στρατιώτες του. Ανακαλύπτουν την κρεμασμένη Φαίδρα. Πλάι της το σημείωμα που έχει αφήσει, κατηγορώντας τον Ιππόλυτο, ενοχοποιώντας τον. Ο Ιππόλυτος βγαίνει ανίδεος από το λουτρό, τυλιγμένος στην πετσέτα του. Η κραυγή, η κατάρα, τα παράφορα κοσμάματα των βατράχων...

Η «αόρατη άβυσσος που πάντα υπάρχει μπροστά στα πόδια μας», η ύβρις όλων των δυνατών ψυχικών και σωματικών μετασχηματισμών που αξιώνεται η Φαίδρα, αλλά και η ύβρις της αγνότητας, της θυσιασμένης επιθυμίας –λερναίας επιθυμίας– που εκφράζει ο Ιππόλυτος αποτελούν τον πυρήνα της τραγωδίας.

Τα πρόσωπα της τραγωδίας εμφανίζονται μέσα από μια άλλη οπτική γωνία. Ο ποιητής χρησιμοποιεί τη Φαίδρα ως προσωπείο. Αλλά και τον Ιππόλυτο. Εδώ ο σάρκινος λόγος της Φαίδρας λειτουργεί ως αντίστιξη στην αγνότητα του Ιππόλυτου. «Την αγιότητα πριν απ' την αμαρτία δεν την ημστεύω», θα πει η Φαίδρα στον Ιππόλυτο.

Ο εξομολογητικός τόνος στοχεύει σε πολλαπλούς απολογισμούς, προσωπικούς και πολιτικούς και φιλοσοφικούς, θέτοντας ουσιαστικά υπαρξιακά ερωτήματα.

Αυτά
πού 'χαν πολύ μαρτυρήσει και πολύ ψευστεί (για ν' αποφύγουν ίσως
να ομολογήσουν το μαρτύριό τους), αυτά
είναι τα πρόσωπα θαρρώ των Αγίων.

Υπάρχει μουσική επί σκηνής. Ένα πιάνο. Πρόκειται για αυτοσχεδιασμούς του πιανίστα, Νίκου Βασιλείου, πάνω στη μουσική που έγραψε ο Μίκης Θεοδωράκης για τη *Φαίδρα* του Ζυλ Ντασέν. Ο πιανίστας υλοποιεί αντιστικτικά την ψυχική διάθεση της Φαίδρας, τις μεταπτώσεις της.

Το σκηνικό και τα κοστούμια που σχεδίασε για την παράσταση ο Ν. Πετρόπουλος τοποθετούνται στη δεκαετία του πενήντα – στο κλίμα του διαλόγου ανάμεσα στον Τσαρούχη και τον Ρίτσο για την τραγωδία.

ΕΙΡΗΝΗ ΛΕΒΙΔΗ

1. Χρύσα Προκοπάκη, Εισαγωγή στην *Ανθολογία Γιάννη Ρίτσου*
2. Τίτλος της τελευταίας σύνθεσης του τριπτύχου *Τα ερωτικά, 1980-81*

Φωτογραφία της μακέτας του σκηνικού που
έκανε ο Νίκος Πετρόπουλος ειδικά για την
παράσταση της Φαίδρας του Γιάννη Ρίτσου
στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου.
Φωτογράφος: Καμίλο Νόλλας

NENA BENETZANOY

ΤΑΣΟΣ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ

NENA BENETZANOY

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Αρχισε μαθήματα πιάνου σε ηλικία έξι χρονών. Σπούδασε Ιστορία της Τέχνης στο Μπεζανσόν της Γαλλίας και πήρε μαθήματα τραγουδιού στο Παρίσι από την Τρμα Κολάση. • Επιστρέφοντας στην Ελλάδα το 1977 εντάσσεται σε διάφορα κοινωνικά κινήματα και τελικά στο Φεμινιστικό Αυτόνομο Κίνημα. Την εποχή αυτή συνθέτει τα πρώτα της τραγούδια –που γίνονται σημείο αναφοράς του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα– και γνωρίζεται με την Ελένη Καραϊνδρου και τον Χρήστο Λεοντή, με τον οποίο θα συνεργαστεί σε δίχρονη περιοδεία. • Στο Τρίτο Πρόγραμμα της ΕΡΑ θα συναντηθεί με τον Μάνο Χατζιδάκι, ενώ καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία της ως τραγουδοποιού θα είναι η συνάντησή της με τον Αλέκο Πατσιφά: το 1980 πραγματοποιείται η πρώτη δισκογραφική της κατάθεση, με έξι δικά της ελληνικά τραγούδια και μελοποιήσεις πέντε ποιημάτων του Πωλ Ελύαρ στην πρωτότυπη γραφή τους. • Συνεργάστηκε με πολλούς συνθέτες και τραγουδιστές, την καθιέρωσαν όμως ο Μάνος Χατζιδάκις, ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Νίκος Μαμαγκάκης. • Επί δεκαπέντε χρόνια θα συνδεθεί με τη μουσική του Μάνου

Χατζιδάκι, ερμηνεύοντας όλα σχεδόν τα τραγούδια του σε συναυλίες εντός και εκτός Ελλάδας, αλλά και στα προγράμματα του Σείριου, καθώς ο συνθέτης αποφάσισε να παρουσιάσει κύκλους τραγουδιών του σε συναυλιακή μορφή. • Εξίσου σημαντική υπήρξε η συνάντησή της με τον Νίκο Μαμαγκάκη. Τραγουδώντας τα έργα του *Οδύσσεια* και *Ερωτόκριτος*, έρχεται σε επαφή μ' ένα κόσμο μουσικής που μέχρι τότε αγνοούσε. Εξάλλου σε ενορχήστρωση που έκανε ο Νίκος Μαμαγκάκης για τη φωνή της, ερμηνεύει 13 λαϊκά τραγούδια του Λόρκα. • Με τον Μίκη Θεοδωράκη συνεργάστηκε αρκετές φορές, στα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ, ερμηνεύοντας γνωστούς κύκλους τραγουδιών του. • Σημαντικές υπήρξαν οι κατά καιρούς συνεργασίες της με τον Νότη Μαυροσδή, τον Λουίς Λας, την Αγγελική Ιωαννάτου, τον Νίκο Κυπουργό, τη Λένα Πλάτωνος και τη Μαρίζα Κωχ. • Το 1991 τιμήθηκε με το γαλλικό βραβείο Σαρλ Κρα και το 1992 από το Διεθνές Γραφείο Ειρήνης για την προσφορά της στην ειρήνη και τον πολιτισμό.

ΤΑΣΟΣ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ

Σπούδασε θεωρία μουσικής με τον Γιάννη Α. Παπαϊωάννου και πιάνο με τον Αλέξανδρο Τουρνάιο. • Εγκαταλείποντας τις όχι πάντα ευχάριστες ενορχηστρωτικές δραστηριότητες της δεκαετίας του '80, ασχολείται από το 1987 με τη σύνθεση, γράφοντας μουσική για το θέατρο. • Συνεργάστηκε με τους σκηνοθέτες Αλέξη Σολωμό, Γιώργο Ρεμούνδο, Έφη Βασιλικιώτη, Γιάννη Μαργαρίτη, Ελένη Πίττα, και στον κινηματογράφο με τους Γιάννη Ιωάννου, Γιάννη Σολδάτο, Βαγγέλη Σερντάρη. • Έχει συνεργαστεί με το Κ.Θ.Β.Ε., την Πειραματική Σκηνή Τέχνης, το Εθνικό Θέατρο, το ΔΗ.Π.Ε.ΘΕ Ρόδου (Συμιακό Θέατρο) επί αρκετά χρόνια. • Έγραψε τη μουσική για την παράσταση του Θύμιου Καρακατσάνη, *Το ημερολόγιο ενός τρελού*, καθώς και για την παράσταση *Γλυκιά Τρμα* που θα παρουσιαστεί στο Κ.Θ.Β.Ε., σε σκηνοθεσία Πέρη Μιχαηλίδη. • Από το 1987, η μουσική του εκδίδεται από την εταιρεία Σείριος: *Καπέλα*, 6 ενόπτες θεατρικής μουσικής, *Με τον Αριστοφάνη στη Σύμη*, *Και το τρένο πάει στον ουρανό*. Από την ΜΒΙ κυκλοφορούν τα *Παραμύθια του Αλτ Ιλύ* και από την Οδό Πανός του Γιώργου Χρονά ο *Αναιδής Θρίαμβος*.

ΝΟΝΙΚΑ ΓΑΛΗΝΕΑ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε στο Webber Douglas School of Drama στο Λονδίνο και στο Θέατρο Τέχνης του Καρόλου Κουν. • Η πρώτη της εμφάνιση έγινε στους *Οργίτες* του Αριστοφάνη (1966). Συνεργάστηκε με τους θιάσους Μυράτ, Χορν, Παξινοῦ, Μινωτή κ.ά. • Το 1971 αρχίζει τις εμφανίσεις της με τον Αλέκο Αλεξανδράκη, συνεργασία που θα συνεχιστεί ως το 1992. • Το 1986 ίδρυσε το Θέατρο Ιλίσια (Κεντρική Σκηνή) και το Στούντιο Ιλίσια (Πειραματική Σκηνή). Μαζί με τον Αλέκο Αλεξανδράκη παρουσιάζει έργα όπως: *Η ευαίσθητη ισορροπία* του Άλμπυ, *Το ταξίδι μεγάλης μέρας μέσα στη νύχτα* του Ο' Νηλ, *Λεωφορείον ο Πόθος* του Τ. Ουίλλιαμς, *Η επίσκεψη της γηραιάς κυρίας* του Ντύρρενματ, *Η κυρία του Μαξίμ* του Φεϋντῶ, καθώς και κωμωδίες όπως: *Μερικοί το προτιμούν καυτό* (μιούζικαλ), *Πέπου*, *Καινούργια σελίδα* και *Κάθε χρόνο τέτοια μέρα*, σε σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά, *Πρόσεξε στο σκαλοπάτι*, *Δωμάτια με κήπο* κ.ά. • Συνεργάστηκε με τον Νίκο Κούρκουλό, την Ξένια Καλογεροπούλου, τον Γιώργο Μοσχίδη στα έργα *Γλάρος* του Τσέχωφ και *Επιστροφή* του Πίντερ με τον Μιχάλη Κακογιάννη στη

NONIKA ΓΑΛΗΝΕΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Σουίτα για δύο του Νηλ Σάιμον' με τον Ανδρέα Βουτοινά στη *Βεντάλια της Λαίδης Ουίντερμπερ* του Όσκαρ Ουάιλντ, στην *Ευαίσθητη ισορροπία* του Άλμπυ, και σε πολλά άλλα με τον Μίνω Βολανάκη, τον Stuart Burge, τον Frank Hauser κ.ά. • Το 1994 συνεργάζεται με το Αμφι-Θέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου στο *Πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα* το 1995 με το Εθνικό Θέατρο στο *Παραμύθι χωρίς όνομα* του Ιάκωβου Καμπανέλλη, σε σκηνοθεσία Θανάση Παπαγεωργίου το 1996 με τον Δημήτρη Παπαμιχαήλ στο *Χορό του θανάτου* του Στρίντμπεργκ στο Θέατρο Ιλίσια, σε σκηνοθεσία Βολανάκη και δίνουν 250 παραστάσεις. • Το 1997 ερμηνεύει στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου τη *Σονάτα του Σελινόφωτος* του Γιάννη Ρίτου σε σκηνοθεσία Βολανάκη. • Το 1998 ερμηνεύει στο Θέατρο της Επιδαύρου την *Κλυταιμνήστρα* στην *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή. • Έχει μεταφράσει από τα αγγλικά και τα γαλλικά δεκαέξι θεατρικά έργα, ορισμένα από τα οποία έχουν εκδοθεί. • Έχει τρεις κόρες: την Αριέττα, την Άλεξία και την Αμαλία Μουτούση. Η Αριέττα και η Αμαλία είναι ηθοποιοί. • Το 1997 παντρεύτηκε τον Αλέξανδρο Petermüller, αρχιτέκτονα. • Φέτος συμπληρώνει 35 χρόνια στο θέατρο και με τη *Φαίδρα* 50 θεατρικούς ρόλους.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και θεατρολογία στο Παρίσι (σκηνοθεσία όπερας). • Το 1982 εκδόθηκε το βιβλίο του *Μαρία Κάλλας, Οι μεταμορφώσεις μιας τέχνης* (β' έκδοση 1995). • Το 1985 αρχίζει να σκηνοθετεί κυρίως μουσικά έργα. • Από το 1991 συνεργάζεται με την Ε.Λ.Σ. και από το 1992 με το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. • Αναφέρονται, ενδεικτικά, οι σκηνοθεσίες του: *Γυρισμός*, όπερα του Αργύρη Κουνάδη (Ε.Λ.Σ., 1992, 1998), α' παρουσίαση *Αντρίαν Λεκουβρέρ*, όπερα του Τσιλέα (Ε.Λ.Σ. 1992, 1998) *Η ώρα του λύγκα*, του Περ Όλοβ Ένκβιστ (θέατρο Αμόρε, 1993) *Αριάδνη στη Νάξο*, μελόδραμα του Μπέντα (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 1993), α' ελληνική παρουσίαση *Ανθρώπινη Φωνή*, όπερα του Φρανσίς Πουλένκ (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 1994) *Βαφτιστικός*, οπερέτα του Θ. Σακελλαρίδη (Ε.Λ.Σ., 1994) *Τραβιάτα*, όπερα του Βέρντι (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 1995) *Ο Γενικός Γραμματεύς* (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ιωαννίνων, 1995) *Μαντάμ Μπατερφλάου*, του Πουτοίνι (Τεννεσοσί, ΗΠΑ, 1997) *Λα Νόννα*, του Κόσσα (Θίασος Commedia, 1998) *Η τύχη της Μαρούλας και ο Μπαρμπαλινάρδος*, των Κορομπλά-Κόκκου (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κοζάνης, 1998, Βραβείο Ένωσης Κριτικών) *Αντιγόνη*, όπερα του Μί-

κη Θεοδωράκη (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 1999), α' παρουσίαση *Περιμένοντας τον Γκοντό*, του Μπέκετ (Θίασος Commedia, 2000) Άννα Μπολένα, όπερα του Ντονιτσέτι (Ε.Λ.Σ.) *Ειρήνη*, του Αριστοφάνη (Εθνικό Θέατρο, 2000, Βραβείο σκηνοθεσίας «Κάρολος Κουν»). • Από το 1984 έως το 1994 εργάστηκε ως παραγωγός μουσικών εκπομπών στο Τρίτο Πρόγραμμα, και από το 1988 σκηνοθετεί στο ραδιόφωνο. • Διετέλεσε μέλος του Δ.Σ. της Ε.Λ.Σ. (1994). Έχει επιμεληθεί τα προγράμματα της «Ορχήστρας των Χρωμάτων» του Μάνου Χατζιδάκι, καθώς και αρκετές εκδόσεις δίσκων. • Έχει γράψει άρθρα σε διάφορα πολιτιστικά περιοδικά (*Το Τέταρτο, Δίφωνο* κ.ά.). • Διδάσκει υποκριτική σε νέους τραγουδιστές στο Ωδείο Athenaeum.

ΝΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1943. Σπούδασε σκηνογραφία στην Accademia di Belle Arti, στη Ρώμη, ακολουθώντας παράλληλα σπουδές αρχιτεκτονικής. Το 1970-1971 αποφοίτησε με άριστα και έπαινο και στη συνέχεια εκπόνησε διδακτορική διατριβή (καθ. V. Gozzi) με θέμα το ρωσικό μπαρόκ, εφαρμοσμένο στη σκηνογραφία και την αρχιτεκτονική. • Μέχρι σήμερα έχει σκηνογραφήσει 98 όπερες, τόσο στην Ελλάδα (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Εθνική Λυρική Σκηνή, Φεστιβάλ Αθηνών)

όσο και στο εξωτερικό (Ιταλία, Ελβετία, Ισπανία, Πολωνία, Μόντε Κάρλο κλπ.). • Από το 1997 σκηνοθετεί χορικά έργα (*Ορφείας και Ευρυδίκη, Σαλώμη, Τόσκα, Ανδρέας Σενιέ, Τραβιάτα*). • Σκηνογραφεί τη *Λουισία ντι Λαμερμούρ* στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και την *Πολιορκία της Κορίνθου* στην Εθνική Λυρική Σκηνή, στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας τον Ιούνιο του 2002, καθώς και τον *Ανδρέα Σενιέ* για το Φεστιβάλ του Santander και την Όπερα της Βέρνης.

ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε πιάνο και ανώτερα θεωρητικά στο Εθνικό Ωδείο, παρακολούθησε μαθήματα με το πιανιστικό ζεύγος Γκανιέρι, καθώς και μαθήματα στη σχολή Τζούλιαντ της Νέας Υόρκης. Αργότερα παρακολούθησε αντίστιξη και φούγκα στο Ωδείο «Φίλιππος Νάκας». • Έχει εμφανιστεί στην τηλεόραση και έχει ηχογραφήσει για το ραδιόφωνο συμπράττοντας με τη Συμφωνική της ΕΡΑ υπό τον Β. Φιδετζή. • Από το 1994 συνεργάζεται με την ΕΛΣ ως εκπαιδευτής μονωδών και από το 2001 ως βοηθός διευθυντή χορωδίας. • Έχει διατελέσει καθηγητής μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση και διευθύνει την Παιδική Χορωδία «Μανόλης Καλομοίρης» σε εμφανίσεις της σε παραγωγές της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, του Μεγάρου

ΝΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΕΤΡΑΚΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Μουσικής Αθηνών, του Φεστιβάλ Αθηνών κ.ά. • Το 2002 συμμετείχε ως διευθυντής ορχήστρας στις παραστάσεις του έργου *Ονειρο Καλοκαιρινής Νύχτας* (των Παπαδημητρίου και Δοξιάδη) στο Εθνικό Θέατρο. • Από το 1998 συνεργάζεται με το Αμφι-Θέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου στη μουσική διδασκαλία χορού για παραστάσεις στην Επίδαυρο.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

Πρωτοεμφανίστηκε το 1980 στον κινηματογράφο με τη βραβευμένη μεσαίου μήκους ταινία *Η ματαίωση* (σενάριο Παύλου Μάτεσι). • Ακολουθεί μια μακρόχρονη επιτυχημένη συνεργασία με την κρατική τηλεόραση: στη σειρά ντοκιμαντέρ *Η ΕΡΤ στη Βόρεια Ελλάδα*, καθώς και στις μουσικές εκπομπές με τον Γιώργο Παπαστεφάνου, αποσπώντας διακρίσεις σε διάφορα τηλεοπτικά φεστιβάλ. • Σκηνοθέτησε τις τηλεταινίες: *Το χρονικό μιας μοιχείας* της Μάρως Βαμβουνάκη και *Κόκκινη κλωστή* της Ευγενίας Φακίνου. • Το 1992 συνεργάστηκε με το Seven X, σκηνοθετώντας εβδομαδιαίες εκπομπές (*Εικονομαχίες* με τον Παναγιώτη Τιμογιαννάκη και τον Γιώργο Τζιωτζιο, *Βαβυλωνία* με τον Δημήτρη Μαρωνίτη). • Στη συνέχεια μια σειρά τηλεοπτικά προγράμματα, από τηλεοπτικές σειρές και εκ-

πομπές λόγου μέχρι διαφημιστικά σποτ, διαδέχονται το ένα το άλλο στους τηλεοπτικούς σταθμούς MEGA και ALPHA. • Σήμερα επιμελείται σκηνοθετικά τα διαφημιστικά μονόλεπτα για τις παραστάσεις του Εθνικού Θεάτρου, της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και του Φεστιβάλ Αθηνών στο MEGA.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΕΤΡΑΚΗΣ

Έχει κάνει σχεδιασμό φωτισμού σε πολλές θεατρικές, μουσικές και χορευτικές παραστάσεις. • Τον τελευταίο χρόνο φώτισε την *Madamme Butterfly*, το *Do you love me*, το *Angel baby* για το οποίο τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο φωτισμού.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε από τη Σχολή Δραματικής Τέχνης του Εθνικού Θεάτρου το 1994. • Για δύο χρόνια παρακολούθησε μαθήματα υποκριτικής στο εργαστήρι της Ελένης Σκότη. • Συμμετείχε στις παραστάσεις: *Αντιγόνη*, σε σκηνοθεσία Μίνου Βολανάκη • *Ωραία Κοιμωμένη*, σε σκηνοθεσία Κάρμεν Ρουγγέρη • *Suburbia* και *Αγαπητή Έλενα*, σε σκηνοθεσία Ελένης Σκότη • *Η Γυναίκα της Ζάκυνθος*, σε σκηνοθεσία Γ. Ανδρεάδη. • Έλαβε μέρος σε πολλές τηλεοπτικές παραγωγές.

ΚΙΜΩΝ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Α.Π.Θ. και σπούδασε θέατρο στην Αθήνα. Συμμετείχε σε παραστάσεις έργων του Αισχύλου, Ευριπίδη, Σοφοκλή, Αριστοφάνη, Σέξπηρ, Ίψεν, Γκόργκι, Ο' Νηλ, Α. Μίλλερ, Χ. Μίλλερ, Πίντερ, Χάμπτον, Κορνάρου, Χορτάτο, Ξενοπούλου, Καλογερόπουλου, Σκούρτη, Στάικου, Χρυσούλη, Μάμετ, Φασμπίντερ. • Συνεργάστηκε με τους σκηνοθέτες Βολανάκη, Τσιάνο, Μπάκα, Διαμαντή, Καλλέργη, Γλυκοφρύδη, Δαμάτη, Τοακίρη, Λαμπρούλη, Χουρμουζιάδη, Βασιλικιώτη, Χατζάκη, Έξαρχο, Τσαρούχη, Κυριαζή. • Έλαβε μέρος σε πολλές τηλεοπτικές σειρές, καθώς και σε κινηματογραφικές ταινίες. • Σκηνοθέτησε με τον Θεατρικό λόγο την παράσταση *Ήσυχος είναι ο θάνατος*, θεατρική σύνθεση της *Αινιγματικής αυτοκτονίας* του Ντοστογιέφσκι (σε δική του διασκευή) και του μονολόγου *Άννα Γρηγόριεβνα*, που έγραψε ο Γ. Ανδρεάδης. • Με την ομάδα *Εκ του μηδενός*, σκηνοθέτησε την *Ανθρώπινη φωνή* του Κοκτό και τη μουσική παράσταση *Ο άνθρωπος από τη Χαλκίδα*, βασισμένη στη ζωή και το έργο του Σκαρίμπα. • Επίσης σκηνοθέτησε τον *Κύκλωπα* του Ευριπίδη (Κέντρο Δράματος του Παντείου Πανεπιστημίου).

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1972. Απόφοιτος (1995) του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιά, τελείωσε τη Δραματική Σχολή Δ. Φωτιάδη (1996) και παρακολούθησε κύκλους μαθημάτων του J. Tornabene (Ήχος και Σώμα) και της Άντζελας Μπρούσκου (Αρχαία Τραγωδία). • Έκανε φωνητική και τραγούδι με την Lucia Fratsea και σύγχρονο χορό, ισπανικό και κλακέτες στις σχολές Χορού Μάγδας Γεροσίδερν και Key Holden. • Συμμετείχε στη χοροθεατρική παράσταση *Πόρτες και Σύννεφα* (1996) με την ομάδα «Κινητήρας» σε χορογραφία Α. Γύρα. • Στο θέατρο πήρε μέρος στις παραστάσεις: *Ο Φιλάργυρος*, του Μολιέρου (σκην. Κ. Τσιάνος, Θεσσαλικό Θέατρο 1997)· *Η μαριχουάνα της μαμάς είναι πιο γλυκιά*, του Ντάριο Φο (σκην. Θ. Ευστρατιάδης)· *Desperados*, του Γ. Ηλιόπουλου (σκην. Γ. Βαλτινός)· *Ειρήνη* του Αριστοφάνη (σκην. Β. Νικολαΐδης, Εθνικό Θέατρο [Επίδαυρος] 2000)· *Άμλετ ο Β'*, του Μπόμπρικ (σκην. Β. Κυριακίδης)· *Δον Κιχώτης*, του Θερβάντες (σκην. Θ. Θεολόγης, ΔΗ.Π.Ε.Θ.Ε. Κέρκυρας)· *Φαίδρα* του Γιάννη Ρίτσου (σκην. Β. Νικολαΐδης, Μέγαρο Μουσικής). • Έλαβε μέρος σε πολλές τηλεοπτικές σειρές.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΕΛΕΝΗ ΓΡΗΓΟΡΑΚΟΥ

ΚΙΜΩΝ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Η ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΛΙΓΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΗ ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΔΑΥΡΟ

Καλλιτεχνική επιμέλεια παράστασης: ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

*Συμπράττει η Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων
του Δήμου Πατρέων
Διευθύνει ο Θανάσης Τσιπινάκης
Στο πιάνο ο Γιώργος Ανδρέου*

1. *Εϊβαλά* (Δ. ΜΟΥΤΣΗΣ)
2. *Φέρτε μου ένα μαντολίνο* (Μ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ)
3. *Γαλάζιο - Καστανό* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ)
4. *Φάτα Μοργκάνα* (Μ. ΚΩΧ - Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ)
5. *Ηριδανός* (Ν. ΞΥΔΑΚΗΣ - Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ)
6. *Γυναίκα* (Θ. ΜΙΚΡΟΥΤΣΙΚΟΣ - Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ)
7. *Η μαρκίζα* (Γ. ΣΠΑΝΟΣ - Μ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ)
8. *Λιμάνι* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ)
9. *Τις θάλασσες σταμάτα* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ - Δ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ)
10. *Η σωτηρία της ψυχής* (ΣΤ. ΚΡΑΟΥΝΑΚΗΣ - Α. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ)
11. *Η κυρά αστρονομία* (Μ. ΛΟΙΖΟΣ - Γ. ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ)
12. *Γράμια στον κύριο Νίκο Γκάτσο* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ)
13. *Μαύρα μου χελιδόνια* (παραδοσιακό)
14. *Καίγομαι* (ΣΤ. ΞΑΡΧΑΚΟΣ - Ν. ΓΚΑΤΣΟΣ)
15. *Φονιάς θα γίνω* (Π. ΤΟΥΝΤΑΣ)
16. *Τζιβαέρι* (παραδοσιακό)
17. *Άγιος ο έρωτας* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ - Δ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Συνοδεύει Μουσικό Σύνολο

1. *Της τριανταφυλλιάς τα φύλλα* (παραδοσιακό)
2. *Να μ' αγαπάς* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ)
3. *Θαλασσογραφία* (Δ. ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ)
4. *Του έρωτα σημάδι* (ΑΛΚ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ)
5. *Πιάσε με* (Κ. ΛΕΙΒΑΔΑΣ)
6. *Να με προσέχεις* (Ν. ΠΟΡΤΟΚΑΛΟΓΛΟΥ)
7. *Το πρόβλημά μου* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ - Γ. ΧΡΟΝΑΣ)
8. *Έλα πάρε μου τη λύπη* (Μ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ - Ν. ΓΚΑΤΣΟΣ)
9. *Μην περιμένεις πια* (ΑΠ. ΚΑΛΔΑΡΑΣ)
10. *Τα παιδιά της γειτονιάς σου* (παραδοσιακό)
11. *Όταν σε κοιτώ στα μάτια* (ΑΚΗΣ ΠΑΝΟΥ)
12. *Φέρτε μια κούπα με κρασί* (ΑΠ. ΚΑΛΔΑΡΑΣ - Χ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ)
13. *Τα ξένα χέρια* (Β. ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ)
14. *Μικρή πατρίδα* (Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ - Π. ΚΑΡΑΣΟΥΛΟΣ)
15. *Αγάπη μου* [ΦΑΙΔΡΑ] (Μ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ - Γ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ)
16. *Χάρτινο το φεγγαράκι* (Μ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ - Ν. ΓΚΑΤΣΟΣ)

*Ενορχήστρωση, προσαρμογή και διασκευή των τραγουδιών: Γιώργος Ανδρέου.
Βοήθοι: Γιάννης Παπαζαχαριάκης, Θανάσης Τσιπινάκης*

*Κιθάρες: Γιάννης Παπαζαχαριάκης, Μπάσο: Βαγγέλης Ζωγράφος, Κρουστά:
Βαγγέλης Καρύπης, Τάμπα: Οδυσσέας Τσάκαλος, Μπουζούκι, λαούτο, ούτι,
μαντολίνο: Μανώλης Καραντίνης, Ακορντεόν: Ηρακλής Βαββατσίκας*

*Εορτικά συμμετέχει στα πνευστά ο Θύμιος Παπαδόπουλος
Στο πιάνο ο Γιώργος Ανδρέου*

Ελένη Τσαλιγοπούλου

Με τη μνήμη του μέλλοντος

Το μεταπολεμικό ελληνικό τραγούδι, σε κάθε δεκαετία, στηρίχθηκε σε δύο ή τρεις γυναικείες φωνές-ορόσημα: Η Μαρίκα Νίνου και η Σωτηρία Μπέλλου σημάδεψαν τη δεκαετία του '50, η Πόλυ Πάνου, η Καίτη Γκρέυ και η Βίκυ Μοσχολιού τη δεκαετία του '60. Η Χάρις Αλεξίου και η Δήμητρα Γαλάνη ήταν γεννήματα της δεκαετίας του '70, η Άλκηστις Πρωτοψάλτη και η Ελευθερία Αρβανιτάκη χαρακτήρισαν τη δεκαετία του '80. Η Ελένη Τσαλιγοπούλου σήκωσε μόνη στις πλάτες της το γυναικείο βάρος της δεκαετίας του '90. Είναι μία φωνή χωρίς γενιά, καθόλου όμως μοναχική περίπτωση στο τραγούδι, αφού κατάγεται φωνητικά από μεγάλες μορφές του τραγουδιού του αιώνα, αλλά και από την ανώνυμη γυναίκα που μεταφέρει ανά τους αιώνες την παράδοση του τραγουδιού.

Με τα δήμοτικά ζυμώθηκε η φωνή της, αυτά αποτελούν τα πρώτα της ακούσματα. Σήμερα τα τραγουδάει με τον καπμό της γιαγιάς της, με τον λυγμό της μάνας της, με την αθωότητα του παιδιού της. Οι ερμηνείες της στα παραδοσιακά τραγούδια *Της Νάουσας το κάστρο*, *Της τριανταφυλλιάς τα φύλλα*, *Όσα βουνά κι αν πέρασα* μεταδίδουν ένα βίωμα μεγαλύτερο της ηλικίας της, μεταφέρουν τη συλλογική μνήμη όχι μόνο του τόπου της, αλλά γενικότερα όλων των ελληνικών «τόπων». Αρκεί να την ακούσει κανείς να πάλλεται σε ένα δημοτικό τραγούδι για να νιώσει πώς προσεγγίζεται ένα αποτύπωμα της παράδοσης, όχι μόνο στην πατρίδα της, τη Νάουσα, αλλά και στη Θράκη, τον Πόντο, τη Μικρά Ασία. Ποια είναι τα γυρίσματά του, ποιες οι τσαλκάντζες του, ποιες οι αναπνοές του.

Οι αυθεντικές ερμηνείες της στα παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια κινητοποιήσαν άμεσα τους διακεκριμένους καλλιτέχνες της προηγούμενης από αυτήν γενιάς, ώστε να προχωρήσουν σε συνεργασίες μαζί της. Το όνομά της συζητιόταν στον χώρο του τραγουδιού πολύ πριν γίνει γνωστό στο ευρύ κοινό. Η εμπιστοσύνη που της έδειξαν ο Γιώργος Νταλάρας και η Δήμητρα Γαλάνη δεν ήταν τυχαία. Το ίδιο και η προσοχή του Μάνου Χατζιδάκι, όταν εκείνη εμφανίστηκε στον «Σείριο», ως ερμηνεύτρια του Σταμάτη Σπανουδάκη. Οι παλαιότεροι συνάδελφοί της την αποδέχθηκαν τόσο νωρίς, όχι μόνο επειδή εντυπωσιάστηκαν από τα φωνητικά της χαρίσματα, αλλά και επειδή η Ελένη Τσαλιγοπούλου εισήλθε στο δισκογραφικό προσκήνιο με τον

τρόπο των παλαιών τραγουδιστών και όχι με «παρθενογένεση». Σε αντίθεση με τα δεδομένα της δισκογραφικής βιομηχανίας που ισχύουν από τα μέσα της δεκαετίας του '80, δεν έγινε σταρ εν μία νυκτί, με ένα ηχηρό «σουξέ». Πέρασε από τα δύσκολα τραγούδια του Γιώργου Ζήκα και του Γιώργου Ανδρέου, δισκογράφησε την παράδοση του δημοτικού και λαϊκού τραγουδιού, «ψήθηκε» στο σανίδι, πλάι στους επιφανέστερους των συναδέλφων της, για να πραγματοποιήσει την πρώτη πανελλαδική της επίτυχία το 1998, δώδεκα χρόνια μετά την είσοδό της στη δισκογραφία, μέσα από ένα δίσκο (*Στην εποχή του ονείρου*), με επανεκτελέσεις παλαιότερων τραγουδιών.

Η Τσαλιγοπούλου ήρθε, λίγο πριν από την αυγή του 21ου αιώνα, να κάνει «επίτυχία» με το *Έλα πάρε μου τη λύπη*, του Χατζιδάκι και του Γκάτσου, το *Εσένα δε σου άξιζε αγάπη*, του Καλδάρα και με το παραδοσιακό *Τζιβαέρι*. Τραγούδια σαράντα ή και ογδόντα ετών απέκτησαν τη μορφή με την οποία είναι σήμερα γνωστά μέσα από τις ερμηνείες της, παρότι έχουν γνωρίσει δεκάδες επανεκτελέσεις από την εποχή της γραφής τους. Και αυτό είναι το πλέον δυσερμηνευτο στην περίπτωση της Τσαλιγοπούλου: Η δυνατότητά της να κάνει να ταυτίζονται με τη φωνή της πολυεκτελεσμένα τραγούδια, σε σημείο ώστε να φτάνουν ανανεωμένα στο αυτί του ευρύτερου κοινού. Σ' αυτή τη δυναμική, μερίδιο ίσως έχει το γεγονός ότι η Ελένη Τσαλιγοπούλου φέρει, πλάι στη συλλογική μνήμη, το αίσθημα της ανανέωσης, συνιστώντας ένα περίεργο κράμα ανατολής και δύσης. Η φωνή της μεταφέρει τα στοιχεία της παράδοσης, όχι σαν ανάμνηση, αλλά ως μνήμη ζωντανή, μνήμη μέλλοντος.

Η ίδια η ζωή της το επιβεβαιώνει: Γεννιέται σε ένα παραδοσιακό επαρχιακό περιβάλλον και χειραφετείται εντός του μεγαλώνοντας μόνη της ένα παιδί. Τραγουδά σε ρεμπετάδικο στη Θεσσαλονίκη (1985) και ταυτόχρονα παρακολουθεί μαθήματα κλασικού τραγουδιού. Την ίδια εποχή που καθιερώνεται ως λαϊκή τραγουδίστρια σε ζωντανές εμφανίσεις και στη δισκογραφία, προετοιμάζει ήδη και το πιο δυτικό της βήμα, μέσα από το *Πιάσε με*, το *Παραμιλητό* και το ποπ ηχητικό περιβάλλον του δίσκου της *Αλλάζει κάθε που βραδιάζει*, το 1999. Αναιρεί την διαμορφωμένη εικόνα της, σπάει τον καθρέφτη, βγαίνει έξω από το είδωλο και δομεί μια νέα ταυτότητα.

Η Ελένη Τσαλιγοπούλου είναι μία από τις μετρημένες στα δάχτυλα τραγουδίστριες στην ιστορία του ελληνικού τραγουδιού που ασφυκτούν σε ένα έξωθεν ορισμένο για εκείνες πλαίσιο. Επιζητεί να «ροκάρει» όταν την αποκαλούν λαϊκή τραγουδίστρια, κι όταν την ονομάζουν «ποπ», εκείνη χαμηλώνει τις εντάσεις και ερμηνεύει a capella ένα δημοτικό τραγούδι. Κι όταν ένα τραγούδι της γίνεται «μαζικό σουξέ», εκείνη το τροποποιεί, το ερμηνεύει αλλιώς, αναδεικνύει τον λυρικό, μοναχικό του χαρακτήρα (όπως θα δείτε να συμβαίνει απόψε με το *Πιάσε με*).

Αυτήν την πολυχρωμία της έρχεται να επισημάνει το σχεδιασμένο για τη Μικρή Επίδαυρο πρόγραμμά της. Μέσα από αυτό διέρχονται η διπλή καταγωγή της (Μαρίκα Παπαγκίκα και Μαρίκα Νίνου), το διττό ρεπερτόριο (Μικρασιάτικα, Θρακιώτικα, Μακεδονίτικα, και Τοποά-νης, Βαμβακάρης, Τούντας, Ζαμπέτας, Άκης Πάνου), οι δύο όψεις της σύγχρονης μουσικής δημιουργίας (Χατζιδάκις, Θεοδωράκης, Ξαρχάκος, Λοΐζος, Μικρούτσικος, Μούτσος, Κραου-γάκης, Ξυδάκης, Ανδρέου: οι συνθέτες· Πορτοκάλου, Ζούδιανης, Θηβαίος, Ιωαννίδης, Λειβαδάς, Πασχαλίδης: οι τραγουδοποιοί). Κι απέναντι στα εναλλασσόμενα δίπολα του ρεπερ-τορίου, οι εναλλαγές της μουσικής προσέγγισης: Πιάνο (Γιώργος Ανδρέου, ο οποίος έχει και την καλλιτεχνική επιμέλεια της βραδιάς) και φωνή, ορχήστρα νυκτών εγχόρδων (του Δήμου Πατρέων, με διευθυντή τον Θανάση Τοιρινάκη) και, στη συνέχεια, παραδοσιακή και σύγχρονη ορχήστρα να συνδιαλέγονται στο δεύτερο μέρος.

Η παράσταση της Ελένης Τσαλιγοπούλου *Τραγουδώντας την εποχή του ονείρου* δεν είναι μία ερμηνευτική ακροβασία ανάμεσα σε είδη τραγουδιού και τρόπους ενορχήστρωσης. Δεν είναι μία προσπάθεια «να δείξει ότι τα μπορεί όλα». Είναι η αποτύπωση ενός προσώπου που αδυνα-τεί να κλειστεί στα στερεότυπα σχήματα της δισκογραφίας, αδυνατεί να υπηρετήσει μια ταυτό-τητα «λαϊκού τραγουδιστή» όπως αυτή έχει προσδιορισθεί σε περασμένες δεκαετίες. Εισάγο-ντας, έτσι, ένα μεταμοντέρνο πλαίσιο για το ελληνικό τραγούδι, η Ελένη Τσαλιγοπούλου συνι-στά μία πολυεπίπεδη νέου τύπου λαϊκή τραγουδίστρια

ΝΙΚΟΣ ΜΩΡΑΙΤΗΣ

ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΛΙΓΟΠΟΥΛΟΥ

Γεννήθηκε στη Νάουσα. Η ίδια και ο αδερφός της ακολουθούν τον μουσικό δρόμο και μαζί στήνουν το πρώτο τους πάλκο. Μέσα από αυτήν την ερασιτεχνική προσπάθεια, η Ελένη συνειδητοποιεί την ανάγκη της έκφρασής της μέσα από το τραγούδι. • Το 1985, στη Θεσσαλονίκη, παρακολουθεί μαθήματα κλασικού τραγουδιού. Τον ίδιο χειμώνα τραγουδάει για πρώτη φορά επαγγελματικά στην «Όμορφη νύχτα». • Την επόμενη χρονιά, η κομπανία μεγαλώνει και στεγάζεται στο «Ποντίκι», όπου την συναντά ο Γιώργος Ζήκας και της προτείνει να ερμηνεύσει τα τραγούδια του. Η συνεργασία αυτή γίνεται δίσκος με τον τίτλο *Σώπα κι άκουσε*, στον οποίο συμμετείχε ο Γιώργος Νταλάρας. • Τον Χειμώνα του 1987, ο Μάνος Χατζιδάκις την καλεί να εμφανιστεί στον «Σείριο» ως ερμηνεύτρια του Σταμάτη Σπανουδάκη. Το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου συμμετέχει στη μεγάλη περιοδεία που κάνει ο Γιώργος Νταλάρας στην Ελλάδα, την Ευρώπη και την Αμερική. • Τον Χειμώνα του 1989, εμφανίζεται με την «Οπισθοδρομική κομπανία» στο «Μετρό» και το καλοκαίρι στις συναυλίες του Νίκου Ξυδάκη και του Γιώργου Νταλάρα. • Το 1990 ερμηνεύει τραγούδια του Γιώργου Ανδρέου (μουσική και στίχοι)

στον νέο δίσκο με τίτλο *Κορίτσι και γυναίκα* σε τρία τραγούδια, τους στίχους έγραψε ο Θοδωρής Γκόνης, ενώ την παραγωγή επιμελήθηκε ο Νίκος Ξυδάκης. • Σε ενορχήστρωση του Γιώργου Ανδρέου, ερμηνεύει, το 1993, στον δίσκο με τίτλο *Μισό φεγγάρι*, παλιά ρεμπέτικα παραδοσιακά τραγούδια, και την επόμενη χρονιά τραγούδια σε μουσική και στίχους του Κώστα Καлдάρα, στον δίσκο *Καθρέφτες*. • Τον Χειμώνα '94 και '95 εμφανίζεται στο «Χάραμα» (το ιστορικό μαγαζί του Τσιτοάνη στο σκοπευτήριο της Καισαριανής) στο πλάι της Δήμητρας Γαλάνη, μαζί με τους Γεράσιμο Ανδρεάτο και Αλκίνοο Ιωαννίδη, ενώ τον Νοέμβριο του '95 εμφανίζεται στα «Εγνέα Όγδοα» για λίγες παραστάσεις. • Καλοκαίρι και χειμώνας '96: Συναυλίες μαζί με τον Γιώργο Ανδρέου σε όλη την Ελλάδα. Τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς κυκλοφορεί ο προσωπικός της δίσκος *Αρζεντίνα*, στον οποίο ερμηνεύει 14 τραγούδια του Γιώργου Ανδρέου. Συμμετέχουν στιχουργικά ο Γ. Αθανασόπουλος και ο Άγγελος Σφακιανάκης. • Δύο χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του '98, κυκλοφορεί, με τίτλο *Στην εποχή του ονείρου*, ένας δίσκος που περιλαμβάνει τα τραγούδια από τις εμφανίσεις της τον χειμώνα '97-'98 στην Ιερά Οδό. Στον δίσκο συμμετέχει ο

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΑΣΟΣ ΜΠΕΤΤΟΣ

Γιώργος Νταλάρας, τραγουδώντας με την Ελένη ένα παλαιότερο τραγούδι και γράφοντας ένα καινούριο για τη φωνή της. Ο δίσκος γνώρισε μεγάλη επιτυχία: μέσα σε λίγους μήνες ξεπέρασε τις 50.000 πωλήσεις και έγινε χρυσός και πλατινένιος. • Τον Νοέμβριο του '99 κυκλοφορεί ο νέος δίσκος της *Αλλάζει κάθε που βραδιάζει*, στον οποίο ερμηνεύει τραγούδια που έγραψαν πολλοί δημιουργοί: Γιώργος Ανδρέου, Μάνος Ξυδούς, Γρηγόρης Κλιούμης (Υπόγεια Ρεύματα), Κώστας Λειβαδάς, Δημήτρης Υφαντής. Η Ελένη στον δίσκο αυτό αλλάζει εικόνα, ήχο, ρυθμούς, κάνοντας μια νέα μουσική πρόταση, η οποία συνεχίζεται με τις συναυλίες-παραστάσεις που δίνει την ίδια χρονιά σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, αλλά και με τις συναυλίες της σε όλη την Ελλάδα, με τον Δημήτρη Μπάση, τους Mode Plagal, τον Κώστα Λειβαδά και τον Δημήτρη Υφαντή. • Τον Χειμώνα 2000-2001, τραγουδάει με τον Γιάννη Κότσιρα στο «Φως». Ταυτόχρονα κυκλοφορεί το έρ *Γλυκός Πειρασμός*, με το τραγούδι από την τηλεοπτική σειρά «Και πάλι φίλοι», σε στίχους του ποιητή Γιώργου Χρονά και μουσική του Γιώργου Ανδρέου, και με τρία σπουδαία τραγούδια των Διονύση Σαββόπουλου, Γιώργου Ζήκα και Παναγιώτη Τούντα, σε ενορχήστρωση Γιώρ-

γου Ανδρέου. • Τον Χειμώνα 2001-2002, τραγουδά με τον Νίκο Πορτοκάλογλου στο «Μετρό» στην Αθήνα και ατον «Μύλο» στη Θεσσαλονίκη, σ' ένα πρόγραμμα στο οποίο συμμετέχει και ο Γιώργος Ανδρέου.

ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΝΥΚΤΩΝ ΕΓΧΟΡΩΩΝ

ΔΗΜΟΥ ΠΑΤΡΕΩΝ

Ιδρύθηκε το 1985 με καλλιτεχνικό διευθυντή τον Θανάση Τσιπινάκη. Μέχρι σήμερα έχει δώσει πολλές συναυλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Γαλλία [1988], Βουλγαρία [1989], Ιταλία [1990-1992], Κύπρο [1993, 1995, 1997], Γερμανία [1994], Αυστρία [1996]). • Προσκληθηκε και συμμετείχε σε διεθνή φεστιβάλ, όπως του Remiremont (Γαλλία [1991]), του Logrono (Ισπανία [1992, 1999]), του Kobe (Ιαπωνία [1998]), αποσπώντας άριστες κριτικές. • Έχουν γράψει έργα ειδικά για την Ορχήστρα και της έχουν εμπιστευθεί πρώτες εκτελέσεις έργων τους αρκετοί και σημαντικοί Έλληνες συνθέτες (Δημήτρης Λάγιος, Γιάννης Μαρκόπουλος, Κυριάκος Τζωρτζινάκης, Γεράσιμος Βουτσινάς, Δημήτρης Νικολάου, Τιμόθεος Αρβανιτάκης, Νότης Μαυρουδής, Γιώργος Ανδρέου, Νίκος Ξυδάκης, Μιχάλης Τραυλός, Βασίλης Τενίδης, Ιωσήφ Παπαδάτος, Μιχάλης Λαπιδάκης, Κυριάκος Σφέτσας). • Στο

πλαίσιο της εκτέλεσης ρεπερτορίου με θέμα το ελληνικό τραγούδι η Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων έχει συνεργαστεί –σε συναυλίες, ηχογραφήσεις, δισκογραφικές και τηλεοπτικές παραγωγές– με πολλούς Έλληνες ερμηνευτές της μουσικής και θεατρικής σκηνής (Μαρίζα Κωχ, Μανώλης Μπτοιάς, Γιάννης Πάριος, Αφροδίτη Μάνου, Τάνια Τσανακλίδου, Κώστας Θωμαΐδης, Έλλη Πασπαλά, Γιάννης Μπέζος, Μάριος Φραγκούλης, Πέμυ Ζούνη, Μελίνα Κανά, Κάτια Γέρου, Φιλάρεττ Κομνηνού, Ελένη Τσαλιγοπούλου, Δημήτρης Μπάσης, Μηνάς Χατζησάββας, Πέτρος Γαϊτάνος, Κερασία Σαμαρά, Σαββίνα Γιαννάτου). • Για την καλλιτεχνική δραστηριότητά της έχουν δημοσιευθεί κατ' επανάληψη ευμενής σχόλια τόσο στον ελληνικό τύπο όσο και σε ξένα μουσικά περιοδικά (*Zurfmusik* [Γερμανία], *Le Plectre* [Γαλλία], *Plectrum* [Ιταλία], *Frets* [Ιαπωνία]). • Είναι ιδρυτικό μέλος της European Mandolin and Guitar Association (E.G.M.A.). • Οι δραστηριότητες της Ορχήστρας περιλαμβάνουν μελέτη με θέμα το μαντολίνο και τις ορχήστρες νυκτών εγχόρδων καθώς και τέσσερα βιβλία με τα έργα που έχουν γράψει ειδικά για την Ορχήστρα Έλληνες συνθέτες. • Δισκογραφία Ορχήστρας Νυκτών Εγχόρδων: *Ζακυνθινές Σερενάδες* (Τζώρτζη Κωστή) [1988

(LP)] • *Έργα για Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων* (Δημήτρη Λάγιου) [1989 (LP-CD)] • *Έργα Κυριάκου Τζωρτζινάκη - Γεράσιμου Βουτσινά* [1990 (LP)] • *Ελληνικές Σερενάδες* [1990 (κασέτα)] • *Ρωγμές* (Δημήτρη Λάγιου) [1992 (CD)] • *Μικρές Νυχτερινές Μουσικές* (Νότη Μαυρουδή) [1992 (CD)] • *Απ' το θέατρο και τον κινηματογράφο* (Μίκη Θεοδωράκη) [1998 (CD)] • *Χελιδόνια της Βροχής* (Γιώργου Ανδρέου-Διονύση Καρατζά) [2000 (CD)] • *Πέντε χώρες-Πέντε συνθέτες* (Antonius Strei-chardt, Yasuo Kuwahara, Robert Schulz, John Goodin, Γιώργου Ανδρέου) [2000 (CD)] • *Έλληνες Συνθέτες* (Μ. Τραυλός, Μ. Λαπιδάκης, Ι. Παπαδάτος, Β.Τενίδης) [2001 (CD)] • *Έλληνες Συνθέτες Νο 2* (Κυριάκος Σφέτοας) [2002 (CD)].

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΙΠΙΝΑΚΗΣ

Γεννήθηκε στην Πάτρα. Σπούδασε Βιολί, Κιθάρα και Ανώτερα Θεωρητικά. Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια Διεύθυνσης Χορωδίας με τον Αντώνη Κοντογεωργίου και Διεύθυνσης Ορχήστρας με τον Αλέξανδρο Μυράτ. • Το 1985 ίδρυσε την Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων του Δήμου Πατρέων, την οποία διευθύνει μέχρι σήμερα. • Ως διευθυντής μουσικών συνόλων έχει δώσει περισσότερες από 200 συναυλίες στην Ελλάδα και το Εξωτερικό (Βουλγαρία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Κύπρο, Αυστρία, Ιαπωνία). • Έχει γράψει δύο μελέτες για το μαντολίνο και τις ορχήστρες νυκτών εγχόρδων, οι οποίες έχουν εκδοθεί από το Πνευματικό Καλλιτεχνικό Κέντρο Δήμου Πατρέων, ενώ παράλληλα έχει επιμεληθεί βιβλία με έργα Ελλήνων συνθετών για ορχήστρα νυκτών εγχόρδων. • Εργασίες του με θέμα την μουσική του μαντολίνου στην Ελλάδα έχουν δημοσιευθεί σε ξένα μουσικά περιοδικά (*Zupfmusik* [Γερμανία], *Frets* [Ιαπωνία], *Klassical Mandolin Society of Amerika* [Αμερική]). • Έχει προσκληθεί και έχει συμμετάσχει σε πολλές διεθνείς διοργανώσεις (1ο Διεθνές Συμπόσιο για τα νυκτά εγχόρ-

δα [1988, μετά από πρόσκληση της Bund Deutscher Zupfmusiker (Trossingen - Γερμανία)], 1η Πανευρωπαϊκή Συνάντηση Μουσικών Φορέων [Λουξεμβούργο]). • Το 1994, μετά από πρόσκληση της Federazione Mandolinistica Italiana, συμμετείχε ως μέλος κριτικής επιτροπής στον 1ο Διεθνή Διαγωνισμό Μαντολίνου που έγινε στην πόλη Φερράρα της Ιταλίας. • Εργασίες του με θέμα τη μουσική του μαντολίνου στην Ελλάδα έχουν δημοσιευθεί σε ξένα μουσικά περιοδικά (*Zupfmusik* [Γερμανία], *Frets* [Ιαπωνία], *Klassical Mandolin Society of Amerika* [Αμερική]).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ

Γεννήθηκε στις Σέρρες. Σπούδασε μουσική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με τη σχέση-σύνδεση της ελληνικής μουσικής με δυτικά όσο και με ανατολικά μουσικά ιδιώματα. • Καρπός αυτών των αναζητήσεων είναι οι ακόλουθοι ηχογραφημένοι κύκλοι τραγουδιών (σε μουσική και στίχους δικούς του, αλλά και σε στίχους των Μιχάλη Γκανά, Γιώργου Χρονά, Θοδωρή Γκόνη, Παρασκευά Καρασούλου, Γιώργου Αθανασόπουλου και άλλων): 1. *Κορίτσι και*

γυναίκα (ερμηνεύει η Ελένη Τσαλιγοπούλου). 2. *Η πόλη που ονειρεύτηκε* (ερμηνεύει η Ελένη Βιτάλη). 3. *Δέκα πρώτα χρόνια* (ερμηνεύουν οι Τάνια Τσανακλίδου, Νίκος Ξυδάκης, Στάμος Σέμπος, Κώστας Χαριτάτος, Κώστας Παυλίδης, Βασίλης Βασιλόπουλος). 4. *Τραγούδια του παράξενου κόσμου* (ερμηνεύει η Τάνια Τσανακλίδου). 5. *Μικρή πατρίδα* (ερμηνεύουν οι Γιώργος Νταλάρας, Ελένη Τσαλιγοπούλου, Αλκίνοος Ιωαννίδης, Παντελής Θεοχαρίδης, Μόρφω Τσαϊρέλη). 6. *Αρζεντίνια* (ερμηνεύει η Ελένη Τσαλιγοπούλου). 7. *Χελιδόνια της Βροχής* ([σε στίχους του ποιητή Διονύση Καρατζά, μουσική εκτέλεση από την Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων του Δήμου Πατρέων] ερμηνεύουν οι Τάνια Τσανακλίδου, Ελένη Τσαλιγοπούλου, Μάριος Φραγκούλης, Δημήτρης Μπάσης και Βάκια Σταύρου). • Καρπός των συνεργασιών του με άλλους συνθέτες είναι οι ακόλουθες εργασίες: 1. *Τα μουσικά σημάδια* (σε συνεργασία με τον Νίκο Πορτοκάλογλου και τον Μανώλη Γαλιάτσο, ερμηνεύτρια η Αναστασία Μουτσάτσου). 2. *Καράβι καρδιά* (σε συνεργασία με τους Γιώργο Καζαντζή και Ηρακλή Βαβάτοικα, ερμηνευτής ο Κώστας Παυλίδης). 3. *Αλλάζει κάθε*

που βραδιάζει (σε συνεργασία με τους Μάνο Ξυδούς, Αλκίνοο Ιωαννίδη, Ευανθία Ρεμπούτοικα, Γρηγόρη Κλιούμη, Μιλτιάδη Πασχαλίδη και Κώστα Λειβαδά, ερμηνεύτρια η Ελένη Τσαλιγοπούλου). • Με τις πολλαπλές ιδιότητες του διευθυντή παραγωγής, ενορχηστρωτή και επιμελητή ηχογράφησης, ο Γιώργος Ανδρέου έχει συνεργασεί, μεταξύ άλλων, με τους Νίκο Ξυδάκη, Γιώργο Νταλάρα, Νίκο Πορτοκάλογλου, Χάρη και Πάνο Κατσιμίχα, Αφροδίτη Μάνου, Παντελή Θαλασσινό, Νίκο Ζούδιαρη, Γιώργο Ζήκα, Μίνωα Μάτσα, Στάμο Σέμπο, Κώστα Χαριτάτο, Μανώλη Γαλιάτσο, Γιώργο Κούκιο και άλλους. • Έχει γράψει μουσική για το θέατρο και τον κινηματογράφο και πολλές –ανέκδοτες ακόμη– ορχηστρικές συνθέσεις. • Έχει συνεργαστεί επίσης με την Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων του Δήμου Πατρέων και με πολλά μουσικά σχήματα.

Little Theatre of Ancient Epidaurus

MUSICAL JULY

*Forgotten for 23 centuries and only a few kilometres
from the renowned Asclepius Theatre at Epidaurus,
the well-preserved, Little Ancient Theatre
at Palea Epidavros (Ancient Epidaurus)
on the coast of the eastern Peloponnese was carved out
of the rock, with seats of marble and limestone,
some square and some with a recess for the spectators' feet.
All bear inscriptions showing that the dignitaries
of the city had offered them to Dionysus.*

JULY 5, 6 FRIDAY, SATURDAY

A JOURNEY THROUGH A CENTURY OF ITALIAN MUSIC

I SOLISTI VENETI

Conductor: CLAUDIO SCIMONE

Soloist: DANIELA BARCELLONA, mezzo soprano

FRANCESCO GEMINIANI

Suite No. 2

From the ballet *La foresta incantata*

ANTONIO VIVALDI

'Nel profondo, cieco mondo'

From the opera *Orlando furioso*

CHRISTOPH WILLIBALD GLUCK

'Que faro senza Euridice?'

From the opera *Orpheus and Euridice*

ANTONIO VIVALDI

'Andero, chiamero dal profondo'

From the opera *Orlando furioso*

IANNIS XENAKIS

Aroura

for twelve string soloists

GIOACCHINO ANTONIO ROSSINI

Giovanna d'Arco

Cantata for voice and piano

(transcribed for mezzo soprano and orchestra)

The famous orchestra I Solisti Veneti, conducted by the distinguished maestro Claudio Scimone, and with the participation of the internationally renowned Italian mezzo soprano Daniela Barcellona, interpret important landmarks in Italian music, with works by Francesco (Xaviero) Geminiani (1687 [date of baptism]-1762), Antonio Vivaldi (1678-1741), Cristoph Willibald Gluck (1714-1787) and Gioacchino Antonio Rossini (1792-1868). • It is a musical journey that begins in the mid-18th century, to conclude a century later, and leading into the 20th century with a composition from one of the greatest composers of that century, Greece's Iannis Xenakis (1922-2001), the composer who 'taught us to listen in a different way'.

JULY 12, 13 FRIDAY, SATURDAY

ROMANTIC JOURNEYS THROUGH EUROPE

DIMITRIS SGOUROS

PIANO RECITALS

JULY 12

FREDERIC CHOPIN

Sonata No. 3 in B minor, opus 58

Allegro maestoso

Scherzo molto vivace

Largo

Finale: Presto, non tanto

Intermission

FRANZ LISZT

Sonata in B minor

Lento assai - Allegro energico -

Grandioso - Recitativo - Andante sostenuto -

Quasi Adagio - Allegro energico -

Piu mosso - Stretta quasi presto - Presto -

Prestissimo - Andante sostenuto -

Allegro moderato - Lento assai

Mephisto Waltz No. 1

At the Village Inn

JULY 13

JOHANNES BRAHMS

Variations on a theme by Paganini

Books I and II, op.35

Intermission

MAURICE RAVEL

Gaspar de la Nuit

Three poems for piano inspired by Aloysius Bertrand

Ondine

Le Gibet

Scarbo

MILY BALAKIREV

Islamey (Oriental Fantasy)

During two special evenings, each with different programmes, the world-renowned Greek pianist Dimitris Sgouros presents unique recitals, interpreting extremely demanding and at the same time charming works by composers from the Romantic period. • Under the title Romantic Journeys Through Europe, the distinguished pianist displays his skills and abilities that have won him international recognition. On July 12 Sgouros plays works by Frederic Chopin (1810-1849) and Franz Liszt (1811-1886) and on July 13, works by Johannes Brahms (1833-1897), Maurice Ravel (1875-1937) and Mily Balakirev (1837-1910).

JULY 19, 20 FRIDAY, SATURDAY

POETRY AND MUSIC

YANNIS RITSOS EVENINGS

Epitaphios (1936 and 1958)

YANNIS RITSOS – MIKIS THEODORAKIS

Transcription for vocals and piano TASOS KARAKATSANIS

Pou petaxe t'agori mou (Where has my boy flown to)

Heili mou moskomiristo (Sweet-smelling lips)

Mera Magiou (Day in May)

Vasilepses asteri mou (My star has set)

Isoun Kalos (You were good)

Sto parathiro stekosoun (You were standing at the window)

Na' ha t'athanato nero (If only I had the immortal water)

Glike mou, esi then hathikes (My sweet, you are not lost)

Singer: NENA VENETSANOU

Piano: TASOS KARAKATSANIS

I n t e r m i s s i o n

Phaedra (1974-1975)

YANNIS RITSOS

Text selection NONIKA GALINEA

C A S T

Phaedra: NONIKA GALINEA

Hippolytus: ALEXANDROS STAVROU

Theseus: KIMON RIGOPOULOS

Nanny: CLAUDE BOULLU

Soldiers: PRODRAMOS TOSOUNIDIS, PAVLOS STAVROPOULOS

Director: VASILIS NIKOLAIDIS

Set-Costumes: NIKOS PETROPOULOS

Music: NIKOS VASILEIOU at the piano improvises on music by
MIKIS THEODORAKIS from Jules Dassin's film *Phaedra*.

Video Director: KOSTAS AVGERIS

Lighting: PANDELIS PETRAKIS

Assistant Director: PRODRAMOS TOSOUNIDIS

With thanks to Mrs. Dolly Goulondri, who kindly made the Stathatos Mansion available for the filming of the video screened at the performance.

These evenings are dedicated to Yannis Ritsos (1924-1989), and his poems *Epitaphios* and *Phaedra*, two of the most important works in modern Greek poetry. (According to the poet, the 14 parts were written between May 10-12, 1936). Now a classic, *Epitaphios*, a work that is directly linked to part of Greece's recent history, was set to music by Mikis Theodorakis to become one of the most important compositions in the history of Greek art music. The eight songs from *Epitaphios* that form the first part of the programme are sung by Nena Venetsanou, accompanied by Tasos Karakatsanis on piano. • In the second part, a magnificent poetic monologue from Ritsos' *Phaedra* (1975), published in 1978, is interpreted by Nonika Galinea, directed by Vasilis Nikolaidis and with sets and costumes by Nikos Petropoulos. On stage, the pianist Nikos Vasileiou improvises on Theodorakis' music for Jules Dassin's film *Phaedra*. The performance also includes a video directed by Kostas Avgeris.

JULY 26, 27 FRIDAY, SATURDAY

SINGING THE AGE OF DREAMS

ELENI TSALIGOPOULOU

Artistic Direction and Orchestration YORGOS ANDREOU

PART ONE

With the Patras Municipal String Orchestra • Conductor Thanasis Tsipinakis
At the piano Yorgos Andreou

1. *Eivala* (D. MOUTSIS)
2. *Ferte mou ena mandolino*
(Bring me a mandolin) (M. HADJIDAKIS)
3. *Galazio-kastano* (Blue-brown) (Y. ANDREOU)
4. *Fata Morgana* (M. KOCH - N. KAVVADIAS)
5. *Iridanos* (N. XYDAKIS - D. KAPSALIS)
6. *Gynaika* (Woman)
(T. MIKROUTSIKOS - N. KAVVADIAS)
7. *I markiza* (The ledge)
(Y. SPANOS - M. ELEFTHERIOU)
8. *Limani* (Port) (Y. ANDREOU)
9. *Tis thalasses stamata* (Stop the seas)
(Y. ANDREOU - D. KARATZAS)
10. *I sotiria tis psychis* (The salvation of the soul)
(S. KRAOUNAKIS - L. NIKOLAKOPOULOU)
11. *I kyra astronomia* (Lady astronomy)
(M. LOIZOS - G. NEGREPONTIS)
12. *Gramma ston kyrio Niko Gatso*
(Letter to Mr. Nikos Gatsos) (Y. ANDREOU)
13. *Mavra mou helidonia*
(My black swallow) (traditional)
14. *Kaigomai* (I'm burning) (S. XARHAKOS - N. GATSOS)
15. *Fonias tha gino*
(I'll become a murderer) (P. TOUNDAS)
16. *Tzivaeri* (traditional)
17. *Agios o erotas* (Love is sacred)
(Y. ANDREOU - D. KARATZAS)

At the Little Theatre of Epidaurus Eleni Tsaligopoulou sings of a time of dreams, on a musical journey through time and through the history of Greek songs. • With her sensitive voice, Tsaligopoulou interprets traditional (from Asia Minor, Thrace and Macedonia) right up to songs by contemporary composers and song-writers, as well as songs by some of the most important Greek composers of both popular and art songs. • Tsaligopoulou is accompanied by the Patras Municipal String Orchestra, conducted by Thanasis Tsipinakis, with the participation of an ensemble of traditional and modern musical instruments. At the piano is Yorgos Andreou.

SINGING THE AGE OF DREAMS

AT THE LITTLE THEATRE OF EPIDAUROS

PART TWO

Accompanied by Music Ensemble

1. *Tis triantafyllias ta fylla* (Rose bush leaves)
(traditional)
2. *Na m'agapas* (Love me)
(Y. ANDREOU)
3. *Thalassografia* (Seascape)
(D. SAVVOPOULOS)
4. *Tou erota simadi* (Sign of love)
(A. IOANNIDIS)
5. *Piase me* (Catch me)
(K. LEIVADAS)
6. *Na me proseheis* (Look after me)
(N. PORTOKALOGLOU)
7. *To provlima mou* (My problem)
(Y. ANDREOU - Y. CHRONAS)
8. *Ela pare mou tin lypi* (Take my sorrow away)
(M. HADJIDAKIS - N. GATSOS)
9. *Min perimeneis pia* (Don't wait any longer)
(A. KALDARAS)
10. *Ta paidia tis geitonias sou*
(The kids in your neighbourhood) (traditional)
11. *Otan se kito sta matia*
(When I look into your eyes) (A. PANOU)
12. *Ferte mia koupa me krasi* (Bring me a cup of wine)
(A. KALDARAS - C. VASILEIADIS)
13. *Ta xena heria* (A stranger's arms)
(V. TSITSANIS)
14. *Mikri patrida* (Little homeland)
(Y. ANDREOU - P. KARASOULOS)
15. *Agapi mou* (My love) [Phaedra]
(M. THEODORAKIS - Y. THEODORAKIS)
16. *Hartino to fengaraki* (Little paper moon)
(M. HADJIDAKIS - N. GATSOS)

Songs orchestrated, adapted and arranged by Yorgos Andreou • Assisted by Yannis Papazachariakis, Thanasis Tsipinakis

Yannis Papazachariakis guitars, Vangelis Zografos bass, Vangelis Karypis percussion, Odysseas Tsakalos drums
Manolis Karandinis bouzouki, lute, oud, mandolin, Iraklis Vavatsikas accordion

With the kind participation of Thymios Papadopoulos on wind instruments. • Yorgos Andreou at the piano

Ως εικονογραφικό υλικό χρησιμοποιήθηκαν, αυτοόσως ή μετά από επεξεργασία: Φωτογραφίες μέρους του κοίλου του Μικρού Θιάτρου της Αρχαίας Επιδαύρου, κατά τη διάρκεια των εργασιών ανασκαφής και του «Ακρωτηρίου νησιού» [από την έκδοση του Ν. Παπαχρηστίδη Πάυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Εκδοτικά «Βιβλίων»] • Καρτόστιχο Εισόδια (λεπτομέρεια) • Ο Ορφικός καθαυτός (λεπ. από ερυθρόμαυρο αγγείο της Κάτω Ιταλίας, 4ος π.Χ. αι.) • Δείγμα παρτιτούρας του Ιάννη Ξενάκη και φωτογραφία του [από το Πρόγραμμα της Ορχήστρας των Χρωμάτων Ελληνική Μουσική 2000] • Ουίλλιαμ Μυλέκ Κρίμα (λεπτομέρεια) • Δείγμα παρτιτούρας των Σοπέν, Λιστ, Ραβέλ • Προσωπογραφία του Μωρίς Ραβέλ, φιλοτεχνημένη από τον Ανρί Μανγκέν • Απόσπασμα από τη μετάφραση της Κατερίνας Αγγελάκη Ρουσά του ποιήματος «Οντί» από τον Γκαμπριέλ της νύχτας του Α. Μπερετόν • Καμπάνες του εσπερινού, έργο του Ισαάκ Λεβιτόν (1860-1900) • Κείμενο από τον Επτάψχο, από την Φαίδρα (εκδ. Κάβρος) και φωτογραφία της Νόνικας Γαλανέα από την παράσταση (photo by Stefanos) • Φωτογραφία της Ελένης Τσαλιγοπούλου (από τον Τάσο Βρετιό)

Έκδοση
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ Α.Ε.

Υπεύθυνα τμήα εκδόσεων
ΜΑΡΑΕΝΑ ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Οργάνωση και συγκέντρωση πρωτογενούς υλικού
ΕΥΓΕΝΙΑ ΚΑΛΟΦΩΝΟΥ
ΞΕΝΙΑ ΚΑΛΠΑΚΤΣΟΓΛΟΥ

Κείμενα
ΜΑΛΚΙΤΑ ΧΑΓΟΥΕΛ
ΠΑΥΛΟΣ ΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
ΕΙΡΗΝΗ ΛΕΒΙΔΗ
ΝΙΚΟΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Μετάφραση συνοπτικών κειμένων στα αγγλικά
ΥΒΕΤ ΒΑΡΒΑΡΕΣΣΟΥ, ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Proofreader
DEBORAH ELLIS

Επιμέλεια ύλης, έρευνα εικονογραφικού
και πληροφοριακού υλικού,
γλωσσική επεξεργασία και επιμέλεια κειμένων
ΜΑΡΙΑ ΚΥΡΤΖΑΚΗ

Επεξεργασία εικόνας, σελιδοποίηση
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΙΡΙΣ ΜΟΣΧΟΝΑ

Σχεδιασμός έκδοσης
Καλλιτεχνική επιμέλεια
ΒΑΣΩ ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

Εκτύπωση
ΤΥΡΙCΟΝ Α.Ε.

Επιμέλεια παραγωγής
ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΛΑΓΑΡΗΣ

Τ Α Ξ Ι Δ Ε Υ Ο Ν Τ Α Σ Σ Τ Η Ν Ε Π Ι Δ Α Υ Ρ Ο

με μοναδικό προορισμό... την τέχνη

Μουσικός Ιούλιος 2002 • Επιδαύρια 2002

Κρουαζιερόπλοιο
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ - ΥΔΡΑΪΚΗΣ - PLEASURE CRUISE

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΘΕΛΕΤΕΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ

Τιμή μεταφοράς και δείπνου 44 € - Παιδικά (έως 10 ετών) 22 €

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΘΕΛΕΤΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ

Τιμή μεταφοράς και δείπνου 53 € - Παιδικά (έως 10 ετών) 26,5 €

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΕΣ- ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ: Πανεπιστημίου 39 (στη στοά), τηλ: 010 32 21 459

Χρήσιμη Επικοινωνία

ΣΚΑΪ
100.3 FM

ΕΘΝΟΣ

